

”Terve sielu terveessä ruumiissa?”

Urheilulukiolaisten käsityksiä kilpaurheilun moraalisesta toiminnasta ja hyvästä ihmisestä.

Henna Kukkola

Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma

Kevät 2006

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Tekijä: Henna Kukkola
Ohjaaja: Marjatta Lairio
Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma
Jyväskylän yliopisto, kevät 2006
92 sivua, 1liite

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan urheilulukion abiturienttien eettisiä arvostuksia urheilusta, hyvästä ihmisestä, asennoitumista ja käyttäytymistä kilpaurheilun moraalisisissa tilanteissa. Tutkimuksen tehtävänä on perehtyä siihen, miten kilpaurheilevat nuoret suhtautuvat moraalisiin käsityksiin ja erilaisiin moraalimalleihin. Tutkimuksessa on mukana viidestä eri urheilulukioista 92 kolmannen ja neljännen vuoden lukiolaista. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka sisälsi sekä valmiita vastausvaihtoehtoja että avoimia kysymyksiä. Ensimmäisessä osassa mitattiin urheilijoiden toimintaa urheilutilanteessa, joka sisälsi rehellisen, aggressiivisen ja altruistisen käytöksen sekä suhtautumisen reiluun peliinmittarit. Jälkimmäisessä osassa kysyttiin nuorten käsityksiä hyvästä ja oikein toimivasta ihmisestä. Taustamuuttujina ovat sukupuoli, urheilulaji sekä menestys. Teoreettisena viitekehystenä on Kohlbergin moraaliteoria.

Tuloksista ilmenee, ettei urheilijan menestyksellä ole merkitystä urheilutilannekäyttäytymisessä. Sen sijaan tytöt näyttäisivät poikia myönteisemmin suhtautuvan reilun pelin toteutumiseen (huippu)kilpaurheilussa sekä oma-arvioinnin mukaan muistuttavansa erilaisia moraalimalleja kuin pojat. Toisaalta nuoret arvioivat, että hyvin korkeamoraalinen mallihenkilö on kaikkein parhaiten toimiva ihminen, mutta hän ei välttämättä menesty elämässä. Lisäksi tulosten mukaan joukkuelajin urheilijat käyttäytyvät aggressiivisemmin kilpailutilanteessa kuin yksilölajin urheilijat. Roolinottokokemuksilla ja ohjaajien esimerkillä (Telama & Laakso 1995) on osoitettu olevan merkitystä moraalitajun kehittymiselle, mikä tulee kasvattajien, ohjaajien ja valmentajien työssään ottaa huomioon.

Avainsanat: Kilpaurheilu, etiikka, moraalitajun kehittyminen, nuori ja urheilulukio

SISÄLLYS (RASTIMÄÄRITE)

1 JOHDANTO (KILPAILUOHJEET)	1
2 URHEILU (LÄMMITTELYÄ)	3
2.1 Urheilulukion abiturientti	3
2.2 Urheilu kasvuympäristönä	5
2.2.1 Kasvatustavoitteet	6
2.2.2 Urheilujärjestelmä kasvun ja kehityksen ympäristönä	9
3 MORAALIN KEHITYS (KARTTA)	12
3.1 Moraalin kehitys Kohlbergin mukaan	12
3.2 Kilpaurheilun etiikka ja arvot	17
3.2.1 Käsitteiden määrittelyä	17
3.2.2 Kilpaurheilun ja kilpaurheilijoiden arvomaailma	19
3.3 Miten ohjata nuorta kilpaurheilijaa eettisyyteen	22
3.3.1 urheilussa?	22
3.3.2 koulussa ja kotona?	25
4 HYVYYS (RASTIT)	30
4.1 Päämääränä hyvä elämä	30
4.2 Hyvän ihmisen määreitä	33
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS (REITINVALINTOJA)	36
5.1 Tutkimuskysymykset	36
5.2 Tutkimusotteen ja tutkimusmenetelmän valinta	37
5.3 Kyselyn toteuttaminen	39
5.3.1 Mittarit	39
5.3.2 Vastajaat	44
5.3.3 Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus	45
6 TULOKSET (MAASTO)	47

6.1 Tutkimuksen urheilulukiolaisnuoret	47
6.2 Moraalisen harkinnan yhteys sukupuoleen, menestykseen ja lajiin	48
6.2.1 Toimiminen kilpailutilanteissa	48
6.2.2 Altruistinen käyttäytyminen urheilutilanteessa	50
6.2.3 Aggressiivisuuteen taipuva käytös urheilutilanteessa	50
6.2.4 Rehellisyys urheilutilanteessa	52
6.2.5 Uskominen reilun pelin henkeen kilpaurheilussa (fair play)	53
6.3 Moraalimallien valinnat	54
6.3.1 Parhaiten toimiva henkilö	54
6.3.2 Ketä omassa toiminnassaan muistuttaa?	59
6.3.3 Millainen haluaisin olla?	61
6.3.4 Elämässä menestyminen	62
6.4 Moraalia koettelevat tilanteet	64
6.5 Hyvä ihminen	69
7 POHDINTA (JÄLKIPELI)	72
LÄHTEET	78
Liite 1. Kyselylomake	84

1 JOHDANTO (KILPAILUOHJEET)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nuorten urheilulukiolaisten käsityksiä hyvästä ihmisestä ja moraalisesta toiminnasta kilpaurheilussa. Liikuntaa ja urheilua on perinteisesti pidetty oivallisena kasvatuskenttänä ja hyvänä harrastuksena niin lapselle kuin aikuisellekin. Glamour urheilun tervehenkisestä vaikutuksesta on elänyt pitkään, kiteytyen ajatukseen ”terve sielu terveessä ruumiissa”. Liikunnan ja urheilun kenttä on monella toimintasektorilla polarisoitunut tai sirpaloitunut. Urheileminen on tapahtunut hyvin pitkään erilaisten jaostojen, ryhmien tai seurojen alaisuudessa. Nykyisin valmennuskeskukset, urheiluun erikoistuneet koulut ja muut oppilaitokset vetävät sisälleen useita, huipulle tähtääviä nuoria urheilijoita. Heidän edistymiselleen on ensiarvoista saada erinomaiset harjoitteleolosuhteet koulunkäynnin ohella, mutta myös laadukasta ja nykyaikaista valmennusta sekä ohjausta omalle uralleen. Tämän tutkimuksen taustalla on ajatus siitä, että koulun, urheilun ja kasvatuksen yksi tehtäväsisällöistä on keskittyä myös eettiseen kasvatukseen.

Nuoren urheilijan kokonaisvaltainen tukeminen edellyttää erilaisia tukihenkilöitä, joihin opinto-ohjaajakin lukeutuu. Oman henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen tukeminen elämän eri osa-alueilla on ohjauksellinen kysymys. Yhteiskunta on tarjonnut apuaan kehittämällä urheilulukio- ja urheiluakatemia-järjestelmät, joissa pyritään takaamaan urheilijalle vaivaton mahdollisuus keskittyä elämään urheilun ehdoilla. Moni kilpailija on urheilu-uransa loputtua jäänyt tyhjän päälle, kun häneltä on puuttunut urheilu-uran jälkeinen tavoite: opiskelupaikka, ammatti tai työpaikka. Urheilijan tuloskeskeisessä maailmassa tulisi käydä arvokeskustelua sekä pohdintaa siitä, miksi urheillaan, mitä ovat tavoitteeni muilla elämän osa-alueilla. Opinto-ohjaajan työnkuvaan kuuluu ihmisen kokonaisvaltainen tukeminen tämän persoonallisissa kysymyksissä ja haastekohdissa. Näihin lukeutuvat myös eettiset kysymykset.

Koska urheilun kielteiset piirteet heijastuvat myös lasten ja nuorten urheiluun, ovat maamme urheilulajiliitot julkaisseet yhteisestä päätöksestä nuorten ja las-

ten kilpaurheilun eettisiä suosituksia. Yhteiset linjaukset ovat aikaansaaneet paljon keskustelua ja toimenpiteitä—Nuori Suomi-järjestö on koonnut kymmenen teesiä yhteiseksi ohjeiksi nuorten ja lasten urheiluun (Unelma hyvästä urheilusta 2004). Koska urheilu- ja liikuntalajit ovat yhä nuorison suosikkiharrastuksia (ks. Huippu-urheilu 2000-luvulla), ei niiden merkitystä yhtenä isona kasvatuksen ja ohjauksen kenttänä voi kiistää.

Lasten sekä nuorten prososiaalista käyttäytymistä on tutkittu liikuntaa harrastamattomien ja harrastavien osalta (Liimatainen 2001; Polvi 1998). Liimataisen (2001) mukaan merkittäviä eroja tyttöjen ja poikien välillä löytyy auttamishalukkuudessa, mutta yksilö- ja joukkueurheilijoiden välillä ei ole merkitseviä eroja missään prososiaalisuuden alueella. Eri lajiliittojen välillä ja sisällä on tehty vertailututkimuksia kilpailujärjestelmien kasvatuksellisuudesta lasten ja nuorten urheilussa (Auvinen 2004; Pulkkinen 2003). Myös valmentajien vallankäyttöä on tutkittu liikuntakasvatuksessa (Hämäläinen 2002). Ohjauksen alueella ei ole tehty vastaavanlaisia tutkimuksia, joissa kilpaurheilua, nuorta ja etiikkaa olisi tarkasteltu ohjauksellisuuden näkökulmasta.

Innoituksen tutkimusaiheeseeni olen saanut omakohtaisten kokemusten kautta kilpaurheilijana, nuorten ohjaajana ja kilpailujen järjestäjänä toimiessa. Tutkimukseni otsikoinnissa ilmenee oman urheilulajini termit, jotka ovat auttaneet minua hahmottamaan työni sisältöä ja kuvastavat analogisesti tutkimuksen eri vaiheita. Aihe on varsin ajankohtainen ja voimakkaitakin reaktioita herättävä. Kilpaurheilu eettisen kasvatuksen paikkana on lähtökohdiltaan jo itse arveluttava, koska siihen olennaisena osana kuuluu kilvoittelu paremmuudesta, jolloin yksi on aina ylitse muiden. Saa kysyä, voiko urheilu-konteksti olla erinomainen paikka nuoren moraalitajun kehittämiseksi? Tukeeko urheilu hyvää elämää vai onko se itsessään sitä? Tutkimuksessani kysyn, millaisia moraalityyppejä nuoret kilpaurheilijat valitsevat, miten he käyttäytyisivät erilaisissa kilpaurheilutilanteissa. Kysyn myös heidän uskomuksiaan reilusta pelistä (fair play) urheilussa ja heidän käsityksiään hyvästä ihmisestä. Aineisto, joka on koottu vuonna 2004, koostuu viiden urheilulukion abiturienttien kyselyvastauksista. Vastaajina on yhteensä 92 nuorta kilpaurheilijaa.

2 URHEILU (LÄMMITTELYÄ)

2.1 Urheilulukion abiturientti

Tässä tutkimuksessa keskityn tutkimaan kolmannen ja neljännen vuoden urheilulukiolaisten käsityksiä hyvin toimivasta ihmisestä sekä perehtymään nuorten valintoihin kilpailutilanteessa eteen tuleviin moraalisiin dilemmoihin. Kehitysteorioiden mukaan nuoruudella tarkoitetaan sitä aikaa ja prosessia, jolloin lapsi kasvaa, kehittyy ja kypsyy aikuiseksi (Lairio 1988; Dunderfelt 1998). Tutkittavat ovat 18–20-vuotiaita ja he elävät myöhäisnuoruuden aikaa, siirtymistä aikuisuuteen.

Suomessa toimii 12 erityistehtävän saanutta lukiota, joista ensimmäiset ovat toimineet vuodesta 1986 lähtien. Urheilulukiossa nuorella on mahdollisuus samanaikaisesti harjoitella tavoitteellisesti ja suorittaa lukion oppimäärä. Valmennuksesta vastaavat valtakunnalliset lajiliitot yhteistyössä paikallisseurojen kanssa. Tärkein yhteistyötaho on Suomen olympiakomitea koordinoijaryhmineen. Urheilulukioihin haetaan yhteishaussa, mutta hakukriteerit poikkeavat muista lukioista, koska urheilumenestystä ja valintakokeita painotetaan. Tällä hetkellä urheilulukioissa opiskelee noin 1700 nuorta urheilijaa ja he edustavat 40 eri lajia. (Nuoren urheilijan ura 2005, 5-6.)

Abiturientti on lukiossa opiskeleva nuori, jolla ylioppilaskirjoituksiin valmistautuminen on ajankohtaista. Yleensä kyse on kolmannen tai neljännen vuoden opiskelijasta eli 18–20-vuotiaasta nuoresta. Urheilulukiossa nuorten panostus omaan kehittymiseen lajissa sekä opintojen suorittaminen yhtä aikaa onnistuu, koska heidän opintonsa etenevät joustavasti henkilökohtaisten opetussuunnitelmien pohjalta. Urheilulukiossa hyväksytään, että urheilija saattaa joutua olemaan pitkiäkin aikoja kisa- ja leirimatkoilla, jolloin opiskelu on järjestettävä korvaavin tavoin (Nuoren urheilijan ura 2005, 5).

Monet nuoruutta kuvaavat teoriat esittävät nuoruusiän olevan dramaattisen, monia kriisejä, tunnetiloja ja mahdollisuuksia sisältävän elämänvaiheen (Aho 1995, 4). Stevens-Long & Cobb (1983) ja Sebald (1984) ovat määritelleet nuoruuden kolmen näkökulman kautta. Ensiksikin biologiseen näkökulmaan kuuluvat kaikki ne fyysiset ja fysiologiset muutokset, joita nuoren keho kokee aikuisuudessaan. Toiseksi psykologinen näkökulma painottaa kehitystehtävien merkityksellisyyttä aikuistumisprosessissa. Sosiologiset määritelmät puolestaan kuvaavat nuoria yhteiskunnan jäsenenä, jolloin käsitykset muodostuvat esimerkiksi arvojen, käyttäytymisen tai tarpeiden mukaan. (Lairio 1988, 3.)

Vaikka ruumiinrakenteeltaan ja kognitiiviselta kehitykseltään nuori olisi valmis aikuisuuteen, saattaa hän viettää vielä useamman vuoden vaellellen, etsien omaa itseään ja paikkaansa. Monet vaihtoehdot tuntuvat kiinnostavilta ja kokemuksia haetaan. Varsinainen aikuisuuden kynnyks saavutetaan laillisesti 18-vuotiaana, ja tästä katsotaan koko elämän jatkuvan aikuistumisprosessin alkavan. (Dunderfelt 1998, 99–100.)

Kuusinen (1995, 313–314) on todennut Havighurstin (1981) kehitysteorian myöhäisnuoruuden (16-23v.) ikävaiheeseen viitaten, että siihen kuuluu seuraavia kehitystehtäviä: emotionaalinen riippumattomuus omista vanhemmista, parisuhteeseen valmistautuminen, uranvalinta ja ammattiin valmistautuminen sekä yksilöllisen eettisen ja moraalisen uskomusjärjestelmän kehittäminen. Nuoren tehtävänä on luoda muilta saadun eettisen ja ideologisen uskomusjärjestelmän tilalle omalle tuntuva arvomaailma, jonka pohjalle maailmankatsomuksensa rakentaa (Kuusinen 1995, 314). Tässä tutkimuksessa erityisenä mielenkiinnon kohteena ovat lukiolaisten urheilijanuorten moraaliarviot ja käsitykset hyvin toimivasta ihmisestä.

Opinto-ohjaajan työ erilaisissa koulu- ja oppimisyhteisöissä on moneen suuntaan jäsentyvää ja organisoituvaa. Hänen toimenkuvaansa kuuluu yhteistyö yhteisön sisällä ja ulkopuolisten tahojen kanssa ohjatessaan asiakasta elämänkulun ja urasuunnittelun kysymyksissä. Ohjaajan tulisi toimia siten, että hän tukisi asiakkaan kokonaisvaltaista kehitystä tarjoamalla asiantuntemustaan. (Nummenmaa & Yli-Vakkuri 1996.) Urheilu-uraansa ja opintoihinsa panostava nuori

on monien valintakysymysten edessä, miettiessään elämäänsä. Opinto-ohjaajan kanssa on luontevaa keskustella yksilöllisestä opintosuunnitelmasta, urheilun ja muun elämän yhteensovittamisen kysymyksistä ja oman tulevaisuuden visioista.

2.2 Urheilu kasvuympäristönä

Tässä luvussa jäsennetään urheilua yleisesti kasvuympäristönä sen historian kautta. Lindfeltin tutkimusten (2001) mukaan nykyaikaisen urheilun juuret ovat 1700-luvun lopun brittiläisessä urheilussa ja voimistelussa, joissa tarkoitus oli kehon kesyttäminen tahdon voimalla. Ajateltiin, että fyysisen voiman, terveyden ja moraalisten arvojen välillä vallitsee selkeä yhteys eli urheileminen kehittää terveyden ohella ihmisen luonnetta ja moraalitajua. (Lindfelt 2001, 45–48.) Eri-tyisesti pelejä pidettiin hyvinä kasvatuksen välineinä, koska ne luonnostaan luovat ristiriitatilanteita, vaativat yhteistyötä joukkuetoverien kanssa ja vastustajan kunnioitusta voittoon pyrkimisen ohella (Telama & Laakso 1995, 279).

Urheilun kerrotaan ilmentävän aikansa yhteiskuntaa, sillä arvot, taloudelliset tekijät ja yleinen kulttuurin muutos heijastuvat urheiluun. Lisäksi yhteiskunnan rakenteelliset muutokset, kuten työelämän muutokset, tehokkuuden ja kiireen ihannoitiin vaikuttavat osaltaan urheiluun. (Pulkkinen 2003, 8.) Boxill (2003, 115) toteaa, ettei urheilu pelkästään peilaa yhteiskunnan tilaa, vaan se myös tiivistää ja kohottaa eri näkökulmia yhteiskunnasta.

Lindfelt kirjoittaa (2001), kuinka urheilun—etenkin olympiaurheilun—ajatus on jo pitkään kiteytynyt ”citius, altius, fortius” aatejärjestelmään sekä sanontaan ”terve sielu terveessä ruumissa”. ”Nopeammin, korkeammalle ja voimakkaammin” kuvastaa hyvin 2000-luvun urheilun kaupallistunutta, ammattimaista ja riskialtista luonnetta. Tämänkaltaiselle kilpaurheilulle on tyypillistä äärimmäinen halu ja panostus voittoon sekä ennätyksiin. Toisaalta lausahduksen sanoma kuvastaa täysin urheilun aitoa olemusta. Vettenniemi (2001, 151) näkee modernin urhei-

lun kapitalismin tuotteena, joka toimii tehdastyön tavoin tuotantosuhteiden uusintamisena ja hallitsevan aatteen levittäjänä. Hänen kritiikkinsä kohdistuu urheilussa luonnollisesti esiintyvään kilpailuun ja voittamiseen sekä siihen, että ihmisessä olisi ikään kuin sisäinen vietti ja halu kilpailla lajitovereita vastaan.

2.2.1 Kasvatustavoitteet

Nuorisuurheilussa on keskeisenä tavoitteena urheilun kasvatuksellisten mahdollisuuksien entistä parempi tiedostaminen, konkretisointi ja hyödyntäminen. Näiden huomioon ottamiseksi on eritelty neljä urheilutoiminnan kasvatuksellista aluetta.

1.) Yhteistoimintakyvyn kehittämisellä tarkoitetaan käyttäytymistä arkitilanteissa, toisten huomioimista, vastuuntuntoisuutta sekä reilun pelin hengen mukaista toimintaa. Urheilussa kohdataan paljon erilaisia ryhmiä, joukkueita, joten yhteistoiminnallisten taitojen hallitseminen on tärkeää. (Vilhu 1987, 131.)

2.) Tunne-elämän kehittäminen on yksi kasvatuksellinen alue urheilussakin. Terveen itsetunnon omaamisen ja omien mahdollisuuksien tiedostamisen kautta luodaan pohjaa menestykselle niin urheilussa kuin tavallisessa elämässäkin. Lisäksi sopiva tunnetilojen ilmaisu pettymyksen tai onnistumisen kohdatessa kehittyy ja kypsyy urheilussa. (Vilhu 1987,132.) Voidaan puhua tunneälykkyyden kehittämisestä urheilussa.

3.) Kansalaistaitojen alueella urheilun mahdollisuudet kasvattajan roolissa ovat terveystyöskäytymisen alueella. Osana sitä kuuluvat siisteys- ja sukupuolikasvatus, ravinto- ja päihdetietous sekä levon merkityksen ymmärtäminen harjoiteltaessa. (Vilhu 1987, 132.) Nykypäivänä osaksi tätä voisi lukea taidon toimia esimerkkinä nuoremmille sekä yhteistyötaidon median kanssa.

4.) Ajattelukyvyn huomioiminen ja kehittäminen kuuluu liikuntakasvatuksen osa-alueisiin. Tällä tarkoitetaan lähinnä valmentajan/ohjaajan suhdetta urheilijaan sekä sitä, millaisia opetusmetodeja käytetään syy-seuraussuhteiden etsimiseen,

erilaisten asiayhteyksien oivaltamiseen, valintojen päättelyyn ja ratkaisuun. Hyvällä ilmapiirillä ja luottamuksellisella suhteella edesautetaan luovaa ja tuloksekasta yhteistyötä. (Vilhu 1987, 132.) Nykyaikaisessa valmennuksessa on yleistä, että urheilijalla on monia muitakin tukihenkilöitä kuin valmentaja. Koska nykyisin nuorten kilpaurheilussa on kysymys hyvin pitkälti tiimeistä ja tukijoukoista, edellyttää tämä sitä, että he ovat myös vahvasti tukemassa ilmapiirin ja yhteistyön hedelmällistä kehittymistä.

Kasvatustavoitteet voidaan jakaa kahteen osaan: individualisaatioon ja sosiaalisaatioon. Ensimmäisellä tarkoitetaan lähinnä yksilön persoonallisuuden kehitystä ja jälkimmäisellä yksilön kehittymistä yhteisön jäseneksi. Individualisaatioon urheilun alueella liittyvät oleellisesti minäkäsitysten tutkimukset, henkilökohtaisten tavoitteiden asettelu sekä mielenterveyden hoitaminen. Urheilun sosiaalis-tavasta vaikutuksesta on muodostunut yksi kilpaurheilun kulmakivistä, koska se sisältää muun muassa eettisten arvojen ja moraalikäsitysten oppimiset. Toisaalta urheilun merkitys epäsosiaalisen käyttäytymisen edistäjänä tietyissä tilanteissa on yksi ongelma. (Telama 1987, 115.) Varsinkin väkivallan käyttö sekä doping kilpaurheilussa ovat negatiivisimpia ääripäitä.

Nuori Suomi on tehnyt eettiset linjaukset koskien lasten ja nuorten hyvää urheilutoimintaa. Näissä teeseissä ei ole kyse hyvän ja huonon urheilutoiminnan erottelusta, vaan niissä tuodaan esille lasten ja nuorten kehitystä sekä kasvua tukevat periaatteet. Nämä on kirjattu ylös, jotta urheilujärjestöt ottaisivat vastuuta lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisesta. Kymmenen teesiä lasten ja nuorten urheilusta ovat:

1. Lapselle ja nuorelle urheilu on leikkiä
2. Lapselle ja nuorelle urheilu on arvokas osa kasvua
3. Urheilu ottaa huomioon lapsen ja nuoren tarpeet
4. Urheileminen edistää tunteiden käsittelytaitoa
5. Urheileminen edistää itsetuntoa
6. Urheileminen edistää sosiaalisia taitoja
7. Urheileminen edistää kykyä ottaa vastuuta
8. Urheileminen edistää fyysistä terveyttä

9. Urheileminen edistää liikkumisen taitoja monipuolisesti

10. Urheileminen innostaa elinikäiseen liikuntaan.

(Unelma hyvästä urheilusta-kalvot / luettu 11.10.2004.)

Urheilua on perinteisesti pidetty aktiivisena ja hyvin motivoivana toimintana. Urheiluharrastusten myötä moni on saanut pitkäaikaista vapaa-ajan toimintaa. Tyypillistä niin urheilulle kuin kilpailullekin on, että siinä ollaan kiinteässä vuorovaikutuksessa ja ohjauksessa toisten ihmisten kanssa. Lasten ja nuorten urheilukäyttäytymiseen vaikuttavat valmentajilla, ohjaajilla ja vanhemmilla olevat roolit, kasvatuskäsitykset ja tavoitteet. Oleellista kasvatuksen kannalta on, miten urheilun suomia tilanteita käytetään hyväksi. Miten tietynlaisia käyttäytymistä nuorella vahvistetaan, mihin kiinnitetään huomiota kussakin tilanteessa. (Telama 1987, 117.)

Urheilun suhde muuhun elämään on monimuotoinen ja yksilökohtainen asia. Urheilu voi tuoda tiettyä järjestystä elämään ja se saattaa siinä mielessä olla helpottava sekä edistävää tekijä esimerkiksi opiskelulle. Toisaalta urheilu saattaa myös kahlita urheilijan koko elämän syöden kaiken energian (Telama 1987, 117). On muistettava, että urheilija on tavallinen ihminen, kuin kuka tahansa meistä. (Huippu)Kilpaurheilijalla—olipa hän miten kuuluisa tahansa—on samantaisia iloja ja ongelmia elämässään kuin muillakin ihmisillä. Urheileminen on kuitenkin yksi keskeinen osa hänen elämänsisältöään.

Urheilijan kehittyminen edellyttää kiinteää, luottamuksellista ja asiantuntevaa vuorovaikutussuhdetta urheilijan, valmentajan ja muiden tukihenkilöiden kesken. Erityisesti aikuisten tukihenkilöiden ja valmentajan tulisi tiedostaa ja ymmärtää oman roolinsa merkityksellisyys urheilijan kokonaiskehitykseen. Se edellyttää erityistä vastuuta toiminnasta ja harkitsevuutta, etenkin, mitä nuoremasta urheilijasta on kyse. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 14.) Hämäläisen (2002) mukaan valmentajan valta suhteessa urheilijaan on urheilijan riippuvuutta valmentajastaan, joka puolestaan perustuu valmentajan asiantuntija- tai henkilökohtaiseen auktoriteettiin.

Nykyisillä huippu-urheilijoilla ajatellaan olevan suurta merkitystä nuorille esi-merkkinä ja idolina. Käsitys siitä, miten hyvän urheilijan on toimittava ollakseen hyvä urheilija myös moraalisesti, on uushumanistista eetosta. Yhä edelleen val- litsee käsitys siitä, että toimiminen nykyaikaisen kilpaurheilun parissa tuottaa toivottuja luonteenpiirteitä, ominaisuuksia ja hyveitä. Tällöin voidaan esittää sel- laisia maskuliinisia hyveitä ja piirteitä, kuten rohkeus, uhrautuvuus, tarmokkuus, rehellisyys ja velvollisuudentunne. Toisaalta voidaan korostaa antiikin ajan fe- miniinisiä hyveitä, kuten itsehillintää ja malttia tilanteessa kuin tilanteessa. Ilman näitä lasten ja nuorten urheilulle ei annettaisi pedagogista arvostusta. (Lindfelt 2001, 48–50.)

2.2.2 Urheilujärjestelmä kasvun ja kehityksen ympäristönä

Urheilua kuvataan usein arkisissa keskusteluissa myytinomaisesti joko negatiivisena tai positiivisena kasvatusympäristönä. Nämä väitteet pohjautuvat subjek- tiivisiin kokemuksiin. Ensisijaisesti urheilun kasvatusvaikutukset riippuvat urhei- lujärjestelmän luonteesta, urheilussa vallitsevista vuorovaikutustilanteista sekä niihin liittyvistä oppimistilanteista. (Telama 1987, 116–117.) Myös Butcher ja Schneider (2001, 22) ovat todenneet urheilun opettavan arvoja, joiden sisältö on riippuvainen siitä, miten urheilua harjoitetaan ja ohjataan. Tähän liittyvät kaikki ne tilanteet, järjestelmät ja kontekstit, joissa urheilu on vahvasti läsnä. Esimerkiksi sponsoritilaisuus, kilpailu, harjoituskerta tai valmennusleirin ravinto- luennolle osallistuminen ovat urheilijalle ohjaus- ja kasvatustilanteita. Se, millai- sia havaintoja ja kokemuksia yksilö saa näistä tilanteista, luo niitä käsityksiä sekä kuvauksia urheilun kasvattavasta tehtävästä.

Urheilun järjestelmään liittyvät tekijät ohjaavat paljon sitä, miten korkealla tasol- la kilpailua käydään. Lasten ja nuorten kilpaurheilun puitteisiin on syytä kiinnit- tää huomiota. Jos kilpailua käydään kovin korkealla tasolla, se asettaa helposti kohtuuttomia vaatimuksia ja paineita nuorille urheilijoille sekä heidän ohjaajil- leen. Tärkeää olisi pohtia kilpailun kovuutta, mutta myös kilpailutilanteen kestoa

ja harjoittelun rasittavuutta suhteessa muuhun elämään sekä tulosten arviointia. (Telama 1987, 116.)

Hyvin monessa urheilulajissa on syntynyt lajin sisäinen kulttuuri, joukkotiedotus ja kieli. Siellä ovat omat normi- ja sääntöjärjestelmänsä, joiden mukaan toimitaan. Jokaisessa kilpailussa on mukana ennalta laaditut pelisäännöt sekä tuomarineuvosto, joka huolehtii kilpailun onnistumisesta tasapuolisesti kaikkia asianosaisia kohtaan. Yksi urheilun iso vaikutusmekanismi on, että joukkotiedotuksella luodaan lajin julkikuvaa, tietoa ja urheilusankareita. (Telama 1987, 116.)

Media on välttämätön yhteistyökumppani kilpaurheilijalle. Joukkotiedotuksen merkitys yhtenä osatekijänä urheilujärjestelmää on lisääntynyt tänä päivänä. Median välityksellä yleisölle annetaan urheilusta informaatiota, luodaan mielikuvia ja myyttejä. Kansallistunteen ruokkiminen ja viihteellisten elämysten tarjoaminen ovat yksiä keskeisimpiä tehtäviä urheilua välittävillä medioille. Myös urheilijat ja urheilulajit tarvitsevat mediaa saadakseen enemmän näkyvyyttä ja arvostusta.

Suomalaisessa urheilujärjestelmässä lahjakkaat yksilöt kehittyvät menestyviksi huippu-urheilijoiksi. Ensimmäinen virallinen yhteistyömuoto urheiluseuratyön jälkeen on valtakunnan tasolla toisen asteen urheilijakoulutus lukioissa ja ammattiopistoissa. Tässä vaiheessa myös usein lajiliittojen ja alueiden valmennusryhmät tulevat mukaan. Lahjakkaiden 17–24-vuotiaiden yksilöurheilijoiden tukitoimia on lisätty muun muassa Olympiakomitean ja opetusministeriön hankkeilla. Vaikeuksia koetaan monesti juniorisarjoista aikuisten sarjaan siirtymisessä sekä urheilu-uran lopettamisen vaiheessa. Olympiakomitea onkin perustanut opinto-ohjaajan toimen urheilijoiden koulutusasioita varten. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 10.) Lisäksi nuorilta apurahan tai valmennustukien saajalta edellytetään valmentautumissuunnitelman ohella elämäntaipaleelle pohjustavaa opintosuunnitelmaa. Opinto-ohjaajan ja lajiliittojen opintovastaavien ohjauksessa urheilijat sekä muut huippu-urheilun toimijat saavat tarvitsemaansa ohjausta ja tietoa joustavista opiskelumahdollisuuksista. Maamme valmennuskeskukset suunnitellaan toimimaan niin, että niissä huomioidaan urheilijan opis-

kelumahdollisuudet ja yhteistyö paikallisten oppilaitosten kanssa. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 22–23.)

3 MORAALIN KEHITYS (KARTTA)

Tutkin tässä työssäni urheilulukiossa opiskelevien abiturienttien eettisiä arvoituksia urheilusta, hyvästä ihmisestä, asennoitumisesta ja käyttäytymistä kilpaurheilun moraalisisissa tilanteissa. Lähtökohtana on, että moraalín kehitys on tiiviisti yhteydessä ajattelun ja sosiaalisten taitojen kehittymiseen.

3.1 Moraalín kehitys Kohlbergin mukaan

Moraalia voidaan lähestyä kolmesta näkökulmasta. Ensiksikin moraalilla voidaan tarkoittaa samaa kuin yhteisön säännöt, lait, traditiot, arvot ja normit. Toisessa näkökulmassa moraalí ymmärretään yhtäläisenä uskomuksille ja periaatteille, jotka ihminen on kehittänyt ollakseen vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Kolmannessa lähestymistavassa korostuu moraalín universaalius eli se nähdään koko ihmiskunnan tiedollisena ja toiminnallisena periaatteena. (Aho 1997, 106.)

Moraalín kehittymistä on tarkasteltu useista eri näkökulmista, mutta tunnetuimmat teoriat lienevät psykoanalyttiset ja kognitiiviset psykologian teoriat (Wahlström 1995, 171; Tirri 1996, 122). Tässä työssä paneudutaan erityisesti amerikkalaisen Lawrence Kohlbergin luomaan moraaliteoriaan, joka edustaa enemmän kognitiivista psykologiaa kuin psykoanalyttistä ja sen katsotaan lähteneen Piagetin ajattelun kehityksen teoriasta (Tirri 1996, 122). Lisäksi moraalifilosofialla on perustava merkitys Kohlbergin teoriassa. Sen avulla määritellään moraalikäsitteitä ja – kehitystä, jotta yksilön kehityksen analysointi helpottuisi ja konkreettiset kulttuurin säännöt ja universaalit, yleiset periaatteet erotettaisiin. Erona psykoanalyttisiin teorioihin nähden on, että sen sisällä ei katsota olevan olemassa minkäänlaisia yleismaailmallisia arvoja tai periaatteita. (Wahlström 1995, 171–172.)

Kohlberg tutki moraalista päättelyä ja ratkaisuntekoa käyttämällä valmiita dilemmoja. Näihin dilemmoihin ei ole oikeita tai väärä vastauksia, vaan tärkeintä niissä ovat periaatteiden ristiriidat, jotka esiintyvät vastausvaihtoehdoissa. Sovellettaessa Kohlbergin teoriaa etiikan opetukseen, on tavoitteena moraalisen kasvun edistäminen. Kohlbergin moraalinkehitysteoria olettaa, että korkeamman tason päättely on maailmanlaajuisesti parempaa, kuin alempi tasoisten, sillä edistyneemmät tasot edustavat universaaleja arvoja ja ovat vähemmän itsekeskeisiä. (Tirri 1996.)

Kohlbergin teoriassa moraalien kehitys jakaantuu kolmeen eri tasoon, joissa kussakin on lisäksi kaksi eri vaihetta (taulukko 1). Ensimmäisestä eli *esisovinnaisesta* tasosta käytetään myös nimeä *prekonventionaalinen* tai *esimoraalinen* taso. Tyypillistä tälle tasolle on, että lapsi huomioi säännöt, mutta tulkitsee niitä seurausten mukaan, jolloin teon ”oikeus” tai ”väärä” riippuu seurauksesta. Lapsen suhde ympäristöön on itsekeskeinen.

Sovinnaisessa eli *konventionaalisisessa* moraalien tasossa tietyt normit ja niiden noudattaminen ovat sinänsä arvokkaita. Moraaliarvioinnissa seuraukset itselle sekä ryhmälle (esim. perhe, harrastusryhmä) korostuvat, jolloin lojaalisuus ryhmää kohtaan on arvokasta. Kultaiset säännöt, ryhmän tavoitteet ja odotukset ovat ensisijaisia.

Jälkisoivinnaisessa eli *postkonventionaalisisessa* moraalien kehitystasossa keskeistä on moraalisten arvojen ja periaatteiden määrittely itsenäisesti. Eettiset periaatteet korostuvat ja auktoriteetin valta vähenee. Omatunto on oikean/ väärän ja hyvän/ pahan arvottaja. (Kohlberg 1984, 621–639.)

TAULUKKO 1. Moraalin kehitystasot Kohlbergin mukaan.

	Mikä on oikein?	Syy	Sosiaalinen näkemys	
1. TASO ESISOVINNAINEN	Vaihe 1: Heteronominen moraal	Välttää rikkeitä rangaistuksen vuoksi. Totteleminen ilman perusteita on itsestänselvyyttä, sillä auktoriteetin valtaa kunnioitetaan.	Rankaisujen välttäminen. Auktoriteetin ylivoima.	Minäkeskeisyys: ei huomioi toisten näkökulmia ja intressejä. Fyysisyys vallalla suhteessa psyykkisyyteen.
	Vaihe 2: Välineellisen vaihdon moraal	Sääntöjä noudatetaan, jos se on oman edun mukaista. Ihmissuhteet nähdään "kauppatavarana". Moraaliarvioinnin pohjana vaihto- ja hyötynäkökulma	Palvelee toista vain, jos tietää saavansa itse takaisin vastavasti palvelua.	Konkreetin yksilöllinen. Tiedostaa silti, että jokaisella on omat mielenkiinnon kohteet.
2. TASO: SOVINNAINEN	Vaihe 3: Vastavuoroisuuden ja hyvien ihmissuhteiden moraal	Kiltin ihmisen rooli: tekee sen, mitä muut odottavat häneltä. On kiitollinen ja lojaali muita kohtaan. Arvioi tekoja aikomusten eikä seurausten perusteella.	Kultaiset säännöt ovat arvokkaita. On hyvä/kiltti omasta ja muiden mielestä, sillä osoittaa välittävää muista.	Ryhmäsidonnainen. Tärkeintä on tietoisuus odotuksista, tunteista ja normeista. Ei ajattele vielä yleistä järjestelmää.
	Vaihe 4: Yhteiskuntajärjestelmän ja oman tunnon moraal	Laki ja järjestys määrittelevät, mikä on oikein. Velvollisuuden täyttäminen ja auktoriteetille osoitettu kunnioitus tärkeää.	Omatunto velvoittaa. Yhteiskunnan järjestelmät ja instituutiot ovat rikkomattomia.	Näkee eron yksilön ja yhteisön motiiveissa. Ottaa kantaa tahoihin, jotka määrittävät säännöt ja roolit. (jatkuu)

3. TASO: JALKISOVINNAINEN

Taulukko 1(jatkuu)

Vaihe 5: Yhteiskuntahyödyllinen moraal	Tietoisuus siitä, että ihmisillä on monimuotoisia sekä suhteellisia arvoja ja mielipiteitä. Tasapuolisuus ylläpitää niitä. Elämää ja vapautta kunnioitetaan, eikä toisten tahtoa haluta loukata. Yksilö tunnistaa konfliktit moraalisten ja laillisten näkökulmien välillä.	Velvollisuuden tunne lakia kohtaan: laki tehdään kaikkien parasta ja hyvinvointia ajatellen.	Aktiivisuus sosiaalisessa ja poliittisessä elämässä. Tavoitteena yhteisymmärrys kaikkien kesken.
Vaihe 6: Maailman-laajuisten eettisten periaatteiden moraal	Universaaleja, omavalintaisia eettisiä periaatteita seurataan. Lakeja muutetaan, jos ne vahingoittavat jotakuta. Ihmisen yksilöllisyys, tasa-arvo ja ihmisoikeudet korostuvat.	Uskotaan järkevään ihmiseen, jota velvoittavat universaalit moraalin periaatteet.	Ihmiset ovat kaikkien loppujen lopuksi keskenään ja yhtä.

(Kohlberg 1984, 174–175.)

Teorian mukaan yksilön moraalin kehitys on universaalialue ja riippuvainen kognitiivisesta kehityksestä. Moraalisen harkintakyvyn kehittyminen korkeimmille tasoille vaatii tuekseen logiikkaa, älyllistä kehittyneisyyttä ja koulutusta. (Kohlberg 1987, 23.) Kohlbergin ajattelun mukaan moraalinen ilmapiiri on kaikkein merkittävin asia, joka joko kehittää tai rajoittaa yksilön moraalityön kehittymistä. Moraalinen tieto on yksi ja sama, huolimatta siitä, kuinka ihmisen tai yhteiskunnan arviointikyky kehittyy. Kohlbergin teoriassa ei painoteta kulttuurien välisiä eroja tai muutoksia, vaan se keskittyy selittämään ihmisten moraalityöiden perusteita, joita esitetään valintojen tueksi. (Vainio 2005, 158.)

Airaksisen mukaan (1987) Kohlbergin ajattelu kuuluu Jean Piagetin luomaan kehityspsykologiseen tutkimustraditioon. Airaksinen antaa Kohlbergin moraalityöteorialle kritiikkiä sen universaaliudesta, sillä Kohlberg esittää kaikkien lasten ja nuorten käyvän samat kehitysvaiheet läpi huolimatta kulttuuri-, kasva-

tus- tai koulutuseroista. Airaksinen väittää, ettei moraalisella kehityksellä voi olla huipputasoa, mutta kuitenkin hän uskoo, että arvojen ja etiikan vaatimuksia voidaan tutkia sekä perustella. (Airaksinen 1987, 52–55.) Silti hän tunnustaa Kohlbergin ansiot moraalikehityksen teorian kuvastaessa ilmiötä lapsen ja nuoren kypsymisestä.

Helkama & Ikonen (1986) ovat tutkineet suomalaisten koululaisten ja opiskelijoiden moraalikehitystä Kohlbergin teoriaan nojautuen. Tulokset osoittivat nuorten osalta, että kolmas vaihe saavuttaa huippunsa 15–16- vuotiailla, joilla alkaa esiintyä jo neljännen vaiheen moraalialueita. Yhteiskuntajärjestelmän ja omantunnon moraalialue kehittyy tästä eteenpäin tasaisesti iän myötä. Helkama mukailen Walkerin ym. (1984) tutkimusta nuorten ja aikuisten moraalialueista, kirjoittaa, että ihmiset ymmärtävät täydellisesti oman nykyhetkisen kehitysvaiheensa mukaiset vastaukset moraaliongelmien ja kohtalaisesti yhtä moraalialue kehitysvaihetta ylempänä olevien vastaukset. Kahta vaihetta omaa tasoa ylempänä olevia argumentteja moraalidilemmoisiin harvoin ymmärretään. Tutkimuksessa oli ensin arvioitu vastaajien moraalitasot, jonka jälkeen he arvioivat toistensa moraalivastauksia dilemmoisiin. (Helkama 1993, 47–51.)

McMorris ja McGonagle (1990) tutkivat 11–16-vuotiaiden perusasteen (secondary schools) tyttöjen ja poikien urheiluetiikkaa koulujen välisissä kilpailuissa ja liikuntatunneilla. Tuloksista ilmeni, että tytöt saivat poikia paremmat pisteet kaikissa eettisissä arvoja koskevissa kysymyksissä. Molemmilla sukupuolilla korkeimmat pisteet saivat 13–14-vuotiaat, jonka jälkeen moraalialue koskevat pisteet laskivat ikää myöten. (McMorris & McGonagle 1990.)

Tutkimustulokset ovatkin osoittaneet, että Kohlbergin luoma moraalikehityksen teoria pitää varsin hyvin paikkansa. On ilmennyt, että ensimmäisestä kolmannen olevat vaiheet seuraavat toistaan kaikkialla maailmassa. Yhteiskuntajärjestelmän ja omantunnon vaihe sen sijaan on harvinainen vielä heimokulttuurien, kyläyhteisöjen ja ei-kaupungistuneiden alueiden aikuisilla. Viidennessä vaiheessa olevat tutkimushenkilöt ovat olleet akateemisesti koulutettuja, sosiaalispoliittisesti aktiivisia ihmisiä. Kuudes moraalikehitysvaihe on hyvin korkeatasoinen ja vain harva yltää sinne asti kehityksessään. (Helkama 1993, 57.)

3.2 Kilpaurheilun etiikka ja arvot

3.2.1 Käsitteiden määrittelyä

Sana etiikka tulee kreikan kielestä, jossa *ethos* tarkoittaa luonnetta ja tapaa. Moraali puolestaan tulee latinankielisestä sanasta *mores*, joka tarkoittaa yhteisössä vallitsevia tapoja. (Häyry 2002, 17.) Etiikan tehtävä on kuvailla moraalisia ilmiöitä sekä todistaa tieteellisesti, mikä on hyvää tai pahaa ja ohjata siten korkeamoraaliseen käyttäytymiseen. Etiikka selvittelee moraalin syntyä ja kehitystä, käsittelee moraalinormeja ja pohtii hyvän/pahan, oikean/väärän olemassaoloa. Etiikan tutkijan toimenkuvaan kuuluu perehtyä moraalisen väittelyn perusteluihin ja moraalikäsitteiden mukaan toimimisen seuraamuksiin. (Harva 1979, 22–23; Venkula & Rautevaara 1993, v-vi.) Rest ja Narvaez (1994) esittävät, ettei moraali ja etiikka – termeillä ole yleisesti hyväksyttävää eroa, vaan niitä voidaan käyttää toistensa synonyymeinä. Nashin (1996) mukaan myös muut tutkijat ovat päätyneet kantasanojen samankaltaisuuteen. (Tirri 2002, 23.)

Airaksinen (1987, 9-10) näkee etiikan modernina eli käsitteellisen ja teoriapitoisen ajattelun perusteluina—moraalifilosofiana. Tarkemmin ottaen hän jakaa etiikan käytännölliseen ja teoreettiseen. Käytännöllinen etiikka tulee ilmi muun muassa ammatti- ja liike-elämässä, sillä se pohtii kunkin ajalle tyypillisiä yhteiskunnallisia ongelmia, jotka tuottavat ahdistusta. (Airaksinen 1987, 17–19, 22–24.) Häyryn (2002) ajattelumaailmaan ei käy, että etiikka ja moraalifilosofia ovat yksi ja sama asia. Hänen mukaansa: ”Moraalifilosofia on noin 2400 vuotta vanha eurooppalainen ajatusrakennelma” ja etiikka ”on yleismaailmallinen ilmiö, jonka ikä lasketaan kymmenissä tuhansissa vuosissa.” (Häyry 2002, 11.)

Arvot voidaan määritellä monella tapaa, koska niillä saatetaan tarkoittaa kaikkea, mikä on haluttua, tarvittua, tavoiteltua ja arvostettua. Myös vapaudet, oikeudet ja hyveet nähdään arvoina. Moraalifilosofiassa on kuitenkin tarpeen ero-

tella arvot ja lailliset oikeudet, vaikka lait ovat sinänsä arvokas asia, ovat ne oikeuksien ja velvollisuuksien perusteella toimiva normijärjestelmä. Oikeutemme ovat takeita omien arvojen toteutumisesta, kun taas velvollisuudet ovat takeita toisten ihmisten arvojen toteutumisesta. Arvot ovat sidoksissa inhimilliseen toimintaan, mutta ovat hyviä vasta silloin, kun ihminen on valinnut ne tiedon ja harkinnan perusteella. Arvot määräytyvät sen seurauksena, mitä ihmiset tahtoisivat ihanteensa mukaisesti valita, eivät sen perusteella, mitä ihmiset valitsevat. (Airaksinen 1987, 130–132.)

Venkulan ym. (1993, 4 - 5) mukaan arvot eivät ole käyttäytymistä, mutta ne vaikuttavat kyllä siihen. Arvo on sellainen asiantila, jota pidetään haluttavana, hyödyllisenä ja toivottuna. Kotkavirta (2004, 33) jatkaa moraalisesti arvokkaan olevan sellaista, mikä ei ole hyvää pelkästään yhdelle tai jollekulle, vaan periaatteessa ja sinänsä hyvää kaikille. Heikkonen (1995, 36) toteaa arvojen olevan sidoksissa tiiviisti ihanteisiin, tavoitteisiin, valtaan ja olosuhteisiin, jotka suhteutetaan tiettyyn aikaan ja paikkaan. Osittain arvot ovat myös kulttuurisidonnaisia.

Teoreettisesti tärkein erottelu tehdään itseis- ja välinearvon välillä. Itseisarvolla tarkoitetaan toiminnan parasta tavoitetta, jonka haluttavuus riippuu ainoastaan siitä itsestään. Välinearvoa omaava asia tai tapahtuma on arvossaan vain silloin, kun siitä on hyötyä jonkin toisen asian saavuttamiseksi tai toteuttamiseksi. (Airaksinen 1987, 134–135.) Schwartzin (1992) arvoteoriassa, joka pohjautuu Rokeachin (1973) arvotutkimukseen, arvot ovat yleisluontoisia käsityksiä tai kuvitelmia, jotka kytkeytyvät toivottuun päämäärään tai käytökseen. Koska arvot ohjaavat käyttäytymisen ja tapahtumien arviointia, on niiden taustalla olemassa jokin tärkeysjärjestys. Rokeach (1973) on esittänyt, että on olemassa päämäärä- ja välinearvoja. (Pohjanheimo 2005, 239.)

Urheilussa on kahden tasoisia normeja. Lajien säännöt toimivat oikeusnormien tavoin, sillä rikkeestä seuraa jatkotoimenpiteitä, kuten rangaistuksia. Sen sijaan toisen vahingoittaminen psyykkisesti ja fyysisesti tai suorituskyvyn edistäminen sääntöjä ylittävällä tavalla on paitsi rikkomus sääntöjä vastaan, myös moraalisia periaatteita vastaan. Mitä korkeammalla tasolla kilpaillaan, sitä enemmän kaupallisuus määrittää urheilun ehtoja. (Kotkavirta 2004.) Reilu peli (fair play) on

fraasi siitä, kuinka urheilun tulisi opettaa positiivisia arvoja (Butcher & Schneider 2001, 22).

3.2.2 Kilpaurheilun ja kilpaurheilijoiden arvomaailma

Kotkavirta (2004) jakaa urheilun etiikan kahteen: vanhaan ja uuteen etiikkaan. Vanhassa etiikassa urheilulla on kasvattava ja moraalisesti vahvistava, miehisiä hyveitä korostava vaikutus, eikä siihen kuulunut olennaisesti palkkiot tai edut. Tähän tiivistyy urheilun perimmäinen tarkoitus: leikinomaisuus ja reiluus. Nykyaikajan huippu-urheilu on ammattilaisten toimintaa uuden ajan vaatimuksin. On vaikeaa hahmottaa urheilua kokonaisuutena, sillä niin monia, uusia lajeja on syntynyt ja toimintakulttuurit vaihtelevat aiemmista. Lisäksi ihmiset etsivät urheilusta erilaisia asioita, jolloin yhtenäisten arvojen ja normien muodostaminen on hankalaa. (Kotkavirta 2004, 31–55 .)

Suomalaisen huippu-urheilujärjestelmän arvot ovat kokeneet muutoksia 1990-luvulla. Urheiluseurat ja kansalliset lajiliitot eivät ole enää ainoita toiminnan ylläpitäjiä, vaan liiketoiminnan lainalaisuudet ohjaavat enenevässä määrin huippu-urheilua. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 16.) Urheilussa moraalit perustuu urheilujärjestöjen kansallisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin ja sääntöihin. Suomalaista huippu-urheilua rakennetaan yleisesti oikeaksi katsottujen arvojen ja normien pohjalta urheilun sääntöjä ja kestäviä eettisiä periaatteita noudattaen. (Kotkavirta & Nyyssönen 1996, 21, Ilmasen 2004, 381 mukaan.) Vahva antidoping-työ perustuu tähän. Kansainvälinen kilpailutoiminta on tärkeä laatua ja tasoa mittaava tekijä, jossa tärkeässä asemassa ovat menestyvät urheilijat. Heidän tukitoimenpiteitään tullaan kehittämään vielä ja yhteistyötä eri tahojen kanssa—yli lajirajojen—tullaan lisäämään. Lopuksi suomalaiseen huippu-urheiluun ymmärretään kuuluvaksi vastuuntuntoisuuden, jossa tiedostetaan ympäristö-, terveys- ja urheilu-uran jälkeisen elämän riskit. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 16.)

Huippu-urheilun imagoon kuuluvat olennaisesti kilpailu, paremmuuden ja jatkuvan kehittymisen pyrkimys. Taloudelliset arvot ovat aikaansaaneet ristiriitaisia

jännitteitä tavoitteiden ja urheilun perusarvojen välille. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 13.) On olemassa kaksi perusprinsiippiä, jotka pätevät kilpaurheilussa. Ensiksikin kaikki kilpailijat ovat oikeutettuja reiluun ja tasa-vertaiseen kohteluun kilpailtaessa. Toiseksi päätös kilpailemisesta on lupaus sääntöihin mukautumisesta ja yhteisöön sopeutumisesta. Rikkoessaan sääntöjä, urheilija rikkoo moraalisia periaatteita vastaan. (Jones & McNamee 2003, 42.)

Nykyisin keskustellaan huippu-urheilun, kilpaurheilun, lasten ja nuorten sekä kuntoliikunnan suhteista toisiinsa. Keskustelu on eettisyyteen viittaavaa. Tällä hetkellä suomalainen huippu-urheilu elää murrosvaihetta: pohditaan valmennuksen arvostuksen kohottamista, rakennetaan valtakunnallista valmennuskeskusjärjestelmää/ urheiluakatemiajärjestelmää, priorisoidaan tavoitteita kohti Olympialaisia ja valitaan uusia päävalmentajia ja urheilujohtajia.

Sanotaan, että kilpailu on pohjimmiltaan moraalitonta, koska se on itsekkyyteen ja toisen voittamiseen tähtäävää toimintaa. Kilpailun seurausten väitetään olevan vahingolliset, kun kilpailija pyrkii voittamaan vastustajan kaikkia keinoja käyttäen. Kilpailu ei myöskään edistä yhteistyötä. (Boxill 2003.) Jan Boxill (2003) ilmaisee tähän vastakkaisen näkemyksen. Boxill esittää, ettei kilpailu ole itsessään moraalitonta. Jos kilpailulla on kielteisiä vaikutuksia, ne johtuvat onnettomuuksista, ulkoisista olosuhteista ja urheilun ihanteesta poikkeamisesta. Hänen mukaansa kilpailu ja yhteistyö eivät ole toistensa vastakohtia, vaan kilpailu edellyttää aina yhteistyötä. Myös menestyvä urheilujoukkue vaatii tiukkaa tiimityötä. Kolmantena argumenttina Boxill toteaa kilpailun olevan varmin keino laadun nostamiseksi ja aikaansaamiseksi. Hän muistuttaa vielä siitä, kuinka kilpailu johtaa mahdollisuuksiin saavuttaa kunnioitusta sekä erinomaisuutta eri taito- ja kykyalueilla. (Boxill 2003, 107–115.)

Kotkavirta (2004, 37) puolestaan katsoo, että kilpailu urheilussa ei sinänsä ole moraalitonta, jos sitä käydään sääntöjen puitteissa. Ongelmia syntyy, kun urheilu muuttuu pelkästään voiton tavoitteluksi, jolloin siihen kuuluvat terveellisyys, leikkimielisyys, avoimuus ja toisen kunnioittaminen unohtuvat. Ilmasen (2004) näkemys asiasta mukailee Kotkavirran ajatuksia. Kilpaileminen on kasvattanut

siihen suuntaan, että vastustajan voittamisesta on tullut toivotuin tavoite, joka ilmenee jatkuvana voitontahtona ja mitalien sekä ennätysten hamuamisena. Näitä eivät pelkästään urheilijat aseta tavoitteikseen, vaan urheilujohto ja valtiolta näkevät kansainvälisen menestyksen liikuntapolitiikan tärkeimmäksi osaksi. (Ilmanen 2004, 383.)

Tutkittaessa nuorten kilpaurheilijoiden ja ei-urheilua harrastavien sosiaalista käyttäytymistä ja arvomaailmaa on saatu mielenkiintoisia tuloksia. Erkkilän (1999) tutkimustulokset osoittivat, että 10 % nuorista sekä ei-urheilevista että urheilulukiolaisista hyväksyi sääntöjen kiertämisen huipputason urheilussa. Nämä nuoret myös uskoivat, että huipputasolla on mahdotonta menestyä rehdillä urheilulla. Yksilö- ja joukkueurheilijoiden väliltä ei löytynyt eroja, mutta kysyttäessä kostamisen hyväksyttävyyttä epäurheilijamaisen käytöksen kohteeksi joutumisen jälkeen, joukkueurheilijoiden mielipiteet erosivat. Vain 10 % urheiluklubiin nuorista ei hyväksy kostamisperiaatetta ollenkaan, kun taas noin puolet hyväksyisi sen.

Moraalisessa harkinnassa suurimmat eri ryhmien väliset erot olivat tilannekohtaisessa altruismissa ja aggressiivisuudessa. Auttamishalukkuudessa ja altruistisessa käyttäytymisessä sukupuolella oli merkitystä, sillä tytöt olivat poikia merkitsevästi altruistisempia ja pätevämpiä auttamaan. Lisäksi tulokset osoittivat, että pojat ovat tyttöjä aggressiivisempia. Tutkimuksessa oli mukana 11- ja 17-vuotiaita urheilevia ja ei-urheilevia nuoria. (Polvi 1998.)

Arvosteltaessa urheilun moraalialia ei tulisi tehdä eri urheilulajien välillä liiallisia yleistyksiä, sillä jokaisella lajilla on omat erityispiirteensä (Bredemeier & Shields 1995). Tutkimusten avulla on saatu todisteita siitä, että urheilu koetaan moraaliltaan omaksi maailmakseen ja sen puitteissa voidaan hyväksyä sellaista, mitä arkielämässä ei hyväksyttäisi. Kilpailun ja sen vaikutusten on katsottu olevan selittävän tekijän ihmisen alenevaan moraaliseen päätöksenteon tasoon. Myös urheilun pelin käsitteen mahdollinen muuttuminen ja vastuun siirtäminen tekijöiltä toiminnan kontrolloijille voivat vaikuttaa tähän. (Telama & Laakso 1995, 280–281.)

3.3 Miten ohjata nuorta kilpaurheilijaa eettisyyteen

3.3.1 urheilussa?

John Nicholls on todennut: ”When winning is everything, you do anything to win” (Lintunen 2002, 8). Vaikka systemaattista tutkimusta vilpillisyyden syistä ja mahdollisista ehkäisykeinoista on tehty vähän, tiedetään Lintusen (2002, 8) mukaan viimeaikaisten tutkimustulosten pohjalta, että ihmisen tavoiteorientaatio urheilutilanteessa on yhteydessä huijaamiseen sekä epäeettiseen toimintaan. Urheilija tekee mitä tahansa tavoitteidensa eteen, jos menestyksestä on tullut tärkein syy kilpaurheilla (Lintunen 2002, 8). Nykyisin tämä on valitettavan monen urheilijan kohdalla totta. Sääntöjä ja normeja rikotaan, jotta ennätykset paransivat, voittoja, mitaleita ja tukirahoja ansaittaisiin. Kunnianhimo kasvaa menestyksen myötä. Toisaalta kilpaurheilija, joka ammatikseen urheilee, haluaa kehittyä työssään mahdollisimman pitkälle ja osoittaa siten erinomaisuutensa. Silti se ei tarkoita sitä, että menestyäkseen voisi tehdä kaikkensa säännöistä välittämättä.

Kaija Tanner (2003) kirjoittaa urheilun tulosvastuullisuudesta lapsilla. Hänen mukaansa nykyaikaisen kaupallisen, ammattimaisen, väkivallan hyväksyvän ja hinnalla millä hyvänsä voittoon pyrkivän huippu-urheilun alakulttuurit ja mallit eivät sovi esimerkiksi lasten urheilulle. Tulosvastuu voi sopia huippu-urheiluun, mutta lasten urheilussa vastuun tulisi koskea vain ja ainoastaan lapsen kehitystä ja hyvinvointia. ”Lasten ja nuorten parissa toimivilla ohjaajilla ja vanhemmilla onkin ehkä välillä hämärtynyt käsitys siitä, milloin halutaan saavuttaa jotain merkittävää tulosta, esimerkiksi valtakunnallisella tasolla.” (Tanner 2003.)

Urheilu voi johtaa eettisesti hyvään tai huonoon moraalitajuun riippuen siinä läsnä olevien urheilijoiden, ohjaajien ja valmentajien motiiveista, luonteesta tai pyrkimyksistä. Jos uskotaan, että urheilu on luonnostaan tai välineellisesti mo-

raalisesti kasvattavaa, voidaan kysyä, millaisia saavutuksia pidetään kasvattavina? (Jones & McNamee 2003, 40–41.) Nuoret määrittelevät urheilun moraalin sääntöjen, vastustajan kunnioittamisen ja reilun pelin kautta. Moraalia kehittäviksi nuoret näkevät urheilussa yhteisharjoittelun, ammattilaisten esimerkin, pettymyksien kohtaamiset ja yleensä nuorisotyön. (Erkkilä 1999, 56.)

Valmentajien ja urheiluohjaajien koulutukseen on panostettu viime vuosina paljon. Koulutusjärjestelmän tulee olla selkeä; lajitutkinnot, valmentajan erikoisammattitutkinto sekä ammattikorkeakoulun ja akateemisen valmentajakoulutuksen sisällöt tulisi kehittää yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti, jolloin roolit ja resurssit koulutuspaikkojen välillä selkiytyisivät ja vahvistuisivat. (Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla 2002, 27.) Oikean ja väärän hahmottamisessa tärkeää on jokaisen valmentajan ja ohjaajan tiedostaa oma ihmiskäsityksensä ja muodostaa sitä kautta oma valmennusfilosofia. Etenkin lasten ja nuorten urheilun parissa toimivien ohjaajien on tiedostettava vastuunsa siitä, millaisiin ihanteisiin ja arvoihin he tulevia suomalaisia huippu-urheilijoita ohjaavat. (Ilmanen 2004, 385–386.)

Itkonen (Muukkonen 2002) käsittelee urheilun etiikkaa sosiaalisen kontrollin kautta. Hänen mukaan sosiaalisen kontrollin muodot voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Positiivisiksi muodoiksi kutsutaan palkitsemista, kasvatusta ja koulutusta, joilla pyritään vilpin estämiseen jo ennakolta. Negatiivisiin muotoihin luetaan mm. seurasta erottaminen, kilpailukiellot ja muut rangaistukset. ”Positiivisilla muodoilla on suurin merkitys, joten niitä tulisi pyrkiä vahvistamaan”, Itkonen toteaa. (Muukkonen 2002.) Urheilun strategisesta toiminnasta vastaa aina jokin organisaatio, jonka moraalisen vastuun kantavat aikuiset toimijat, eivät nuoret urheilijat. Tästä seuraa se, että aikuiset organisoivat lasten ja nuorten urheilua sekä valvovat sääntöjen noudattamista. (Telama & Laakso 1995, 283.) Kun säännöt ja kilpailun puitteet ovat aikuisten rakentamia, kohdellaan urheilevia lapsia ja nuoria kuin aikuisia, ilman kasvun ja kehittymisen ohjausta.

Urheilun fenomenologisessa rakenteessa on kolme näkökohtaa urheiluun. Ensiksikin on urheilun autonominen asema suhteessa muuhun kulttuurin tuottamiseen. Pelisäännöt rajaavat ja erottelevat urheilun toimintaa nyt ja tulevaisuu-

dessa. Urheilun kulttuurissa vallitsevat ennalta sovitut pelisäännöt, jotka erottavat sen taiteesta. Toiseksi urheilussa vallitsee tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden ihanteet, koska kaikilla osallistujilla tulee olla tasavertaiset ja oikeudenmukaiset mahdollisuudet kilpailla ja tehdä urheilusuorituksiaan. Kolmanneksi urheilussa voittoon pyrkiminen on itsestään selvää, sillä kilpailija pyrkii tekemään äärimmäisen puhtaan ja parhaan suorituksensa. (Lindfelt 1999, 27, 37, 40.)

Laillisissa normeissa sekä urheilun pelisääntöjen roolissa suhteessa moraaliin ihanteeseen on samankaltaisuutta. Pelisäännöt eivät ole vain ilmaus tavasta pelata, vaan urheilun moraalinen idea niveltyy näihin sääntöihin. (Lindfelt 1999, 113.) Puhuttaessa urheilusta ja moraalista käy usein niin, että keskustelu juontuu koskemaan ainoastaan vihellyspilliä. Moraali ei koske pelkästään kieltoja, rajoja ja sääntökirjaa, vaan se käsittää myös arvot ja päämäärät, kysymykset ihmisen koko elinajan toiminnan merkityksestä. Vaikka ihanteet ja todellisuus vastaavat harvoin toisiaan, on keskeistä korostaa oikealla tavalla—urheilun uskottavuuden säilyttämiseksi—päämääriä ja ihanteita. Nykyään usein urheilijan tulosvastuuta mitataan mitaleissa ja pisteissä, kun pitäisi taata terve ja kehittävä harrastus tai jopa ammatti. (Vikström 2001, 28, 31.)

Huolimatta siitä, että urheilulla on katsottu olevan luonnetta kehittävä ja kasvattava vaikutus, ovat tutkimukset osoittaneet, että iän mukana moraaliset arviot urheilussa muuttuvat alemmaksi moraalisesta kehityksestä vastaaviksi. Vastaavasti reilun pelin hengen noudattaminen ja altruistinen käytös vähenevät, kun taas sääntörikkheet sekä aggressiivisuus lisääntyvät iän myötä. Näin tapahtuu sekä urheilijoiden että ei-urheilevien keskuudessa suhteutettuna siihen, miten he arvioivat muun elämän moraalisia tilanteita. (Telama & Laakso 1995, 280.) Nämä tulokset ovat hämmentäviä, koska ne ovat Kohlbergin moraaliteorian kanssa ristiriitaisia. Kohlbergin mukaan ihmisen moraalitaju kehittyy universaalisti iän myötä alemmalta tasolta ylemmäksi tietyin reunaehdoin.

Mielenkiintoista on pohtia, miksi urheilua koskevissa dilemmoissa moraalinen arvio ei ole nuorilla heidän moraalisesta kehityksensä tasolla. Selittävä tekijä tässä on kilpailu, jonka tiedetään olevan vahvasti käyttäytymistä motivoiva teki-

jä. Hyväksyessämme kilpailun, hyväksymme samalla sen, että kilpailijoilla on lupa toimia itsekkäästi voittaakseen kisan. Kilpailu ja karsinta kovenevat iän myötä. Tällöin vaarana on, että ne joilla urheilutavoitteet eivät ole niin kilpailulliset, saattavat jättäytyä pois. Tämä voisi osaltaan selittää myös sitä, miksi iän myötä urheilun moraaliset arviot eivät ole nuorten moraalisesta kehityksen tasolla. (Telama ym. 1995, 281–282.)

Liimataisen (2001) mukaan yksilö- ja joukkueurheilijanuorten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa missään prososiaalisuuden muuttujissa. Yksi tutkimustulos oli se, että tytöt olivat poikia halukkaampia auttamaan ja tämä ero kasvoi iän myötä. Liimatainen kuitenkin muistuttaa, että auttaminen on hyvin tilanneriippuvaista käyttäytymistä. Mikäli urheiluharjoitukset sisältävät paljon yhteistoiminnallisia toimintatapoja, voidaan katsoa sen selittävän sosiaalista käyttäytymistä enemmän ja antavan valmiuksia auttamistaitoihin. (Liimatainen 2001.)

Kun nuoret urheilevat keskenään, he joutuvat itse kantamaan myös moraalisesta vastuusta toiminnastaan. Urheilun eräs traditionaalinen opetus on, että tuomari(e)n päätös on laki. Tällöin moraalinen vastuu sääntöjen noudattamisesta reilun pelin hengessä on siirretty heille sekä organisaatioille, joiden nimissä urheillaan. (Telama ym. 1995, 283.) Lopuksi Telama ym. (1995, 288) toteavat, että urheilussa nuoria voidaan ohjata eettisyyteen korostamalla yksilöiden välistä yhteistyötä, antamalla mahdollisuus keskusteluun ristiriitatilanteissa sekä pitämällä kilpailun suhde harjoitteluun ja sen antamaan iloon kohtuullisen pieninä.

3.3.2 koulussa ja kotona?

Koulun etiikka perustuu taustalla olevaan ihmiskäsitykseen. Millaiset päämäärät ja tavoitteet, millaisen kasvattavan roolin koulu omaksuu ja millaista pedagogiikkaa se toteuttaa, juontuu ihmiskäsityksestä. (Koskinen 1995, 176.) Hellsten (1996) väittää, että todellista moraalista autonomiaa omaava ihminen kykenee

tarkastelemaan arkipäiväisiä poliittisia ongelmia tai moraaliristiriitoja hyvin laaja-alaisesti. Eettisen kasvatuksen tarkoitus on hänen mukaansa luoda yksilölle vahva moraalinen identiteetti, joka antaa vankan itsetunnon ja rohkeutta pohtia erilaisia arvovalintoja. Kasvattajat ja opettajat ovat tärkeässä roolissa, sillä he ovat mukana siinä prosessissa, jonka tuloksena syntyy avarakatseisia, itsenäisiä kansalaisia, joilla on kyky välittää muista, mutta myös itsestään.

Airaksisen mukaan arvokasvatuksessa tulisi korostaa etiikkaa, sillä sen välineiden avulla voidaan nimenomaan käydä monipuolista arvokeskustelua. Tiedon puute on epäkohta, joka tulisi korjata. Etiikassa arvioidaan sitä, mitä tiedetään ja sen tähden sitä tulisi opettaa koulussa. Samalla kun uusia asioita omaksutaan, voidaan arvioida niitä sekä tarkastella niiden merkitystä ihmisen, luonnon ja eläinten elämälle. (Airaksinen 1993, 29–30.) Lisäksi kasvatuksella ja ohjauksella eettisyyteen sekä kriittisyyteen autetaan oppimaan itsenäisesti (Hellsten 1996, 62).

Kulttuuri on ensisijainen lähde, joka arvojamme määrittää. Toinen on elämäntapa, jota ympäristömme tukee. Kolmas, ja ehkä tehokkain tapa, on omaksua arvojärjestystä koulu-kontekstissa. Koulun opetussuunnitelmissa on määritetty tarkemmin arvoperustaa, jonka taustalla on mallikelpoinen kansalainen. Lisäksi niissä viitataan usein eettiseen kasvuun, kulttuuri-identiteettiin, kansainvälisyyteen, terveellisiin elämäntapoihin ja kestävään kehitykseen. Myös moraalija arvo-opetukseen erikoistuneita aineita, kuten uskontoa, elämänkatsomustietoa tai filosofiaa opetetaan koulussa. (Elo 1993, 71–73.)

Moraaliopetus on kuitenkin osa kaikkia koulussa opetettavia aineita, koska niitä voidaan tarkastella oikean ja väärän näkökulmista. Tällöin jokainen opettaja on arvokasvattaja ja moraalin opettaja. (Tirri 2002.) Takala (1997) kyseenalaistaa normien, hyveiden ja omien tekojen seurausten ajattelemisen opettamisen kontekstista irrallisena. Nuoria voidaan kyllä opettaa noudattamaan monenlaisia hyveitä, mutta kysymys on siitä, mitä asioita voidaan opettaa perustelematta niitä sillä, että olemme johonkin uskontokuntaan sitoutuneita. Kouluopetuksessa hyveet ja normit ovat näistä pohjautuvia. (Takala 1997, 47–50.)

Suomalaisten lukiolaisten moraalitutkimustulokset osoittivat, että 18–19-vuotiaista lukiolaisista oli yli 6 % yksiselitteisesti neljännessä eli yhteiskuntajärjestelmän ja omatunnon moraalinvaiheessa. 16-vuotiaista vain 2 % prosenttia oli saavuttanut tämän vaiheen. Myös Helkaman ja Ikosen (1986) tutkimustulokset viittaavat tähän (Helkama 1993). Siirtyminen jälkisovinnaisen moraalin tasolle kestää pitkään—moni ei koskaan yllä sinne asti. Suomalaisten peruskoulu- ja lukiolaisten ajattelun ei ole todettu kehittyneen vielä viidenteen vaiheeseen. Jälkisovinnaisen moraalin tasolle päästäänkin yleensä iän myötä vasta yli 20-vuotiaana. (Aho 1997, 128–129.)

16–19-vuotialla nuorilla moraalinen harkintakyky on jo melko monimutkaista ja se tulee esille myös heidän ryhmäkäyttäytymisessään. Nuoret ottavat huomioon toisten odotukset, säännöt ja yleensä he pyrkivät keskustelemaan sekä ennaltaehkäisemään tulevia konfliktitilanteita. Tämän ikäiset nuoret osaavat arvioida erilaisia toimintamalleja sekä suhteuttaa niitä asianosaisten taustoihin, tunteisiin ja koko tapahtumaan. Vanhempien kunnioitus on nuorten keskuudessa varauksellista, mutta toisaalta aikuiset paljon määräävät nuorten arvoista ja tulevaisuuden suunnitelmista. (Aho 1997, 136.)

Venkulan ym. (1993, 65) mukaan eettisten arvojen omaksumisessa omakohtaisella pohdinnalla on todettu olevan merkittävä vaikutus. Ilmeisesti nuori oppii arvot käyttäen välineenä pohdintaa, eikä niinkään vastaanottamista tai toistamista. Tutkimukset ovat osoittaneet, että yhtä moraalista päättelytasoa korkeammalle altistaminen on kaikista tehokkain keino edistää moraalista kasvua (Tirri 1996, 127). Kasvatuksessa tulisikin luoda sellaisia tilanteita, joissa keskeiselle sijalle nousisi eettinen pohdinta tai moraaliarviointi. Pelkkä arvon tai eettisen ohjeen vastaanotto tuo esiin ainoastaan yhden näkökulman tai johtaa yhden taidon vahvistamiseen. Hyvän ja pahan erottaminen sekä omakohtainen vastuunotto kehittyvät, kun yksilöllä on monitasoista ja – puolista tietoa sekä tilanne, jolloin joku muu taho ei ratkaise dilemmaa. On todettu, että tieteellinen tieto muokkaa arvoja ja arkitietoa. (Venkula ym. 1993 65–68.)

Lickona rakentaa moraalikasvatuksen neljälle vuorovaikutuksessa olevalle prosessille, jotka sopivat hyvin koulukontekstiinkin. Ensiksi rakennetaan moraalista yhteisöä, mikä tarkoittaa, että koululuokasta tai ryhmästä tulee oikeudenmukainen ja jäsenistään välittävä yhteisö, jossa kaikki tuntevat olevansa ryhmän jäseniä ja kunnioittavat toisiaan. Toiseksi harrastetaan yhteistoiminnallista oppimista eli työskennellään yhdessä yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Kolmanneksi käydään moraalikeskusteluja. Usein luokassa tapahtuva arkinen tilanne tarjoaa moraaliongelman, jolloin voidaan pysähtyä tarkemmin kyseenalaistamaan, pohtimaan ja keskustelemaan tilanteesta. Neljänneksi oppilaat tulisi ottaa mukaan päätöksentekoon esimerkiksi sääntöjen luomisessa tai ristiriitatilanteita ratkaistaessa. Moraalikeskustelu on tehokasta vain, jos yhteisön jäsenet tuntevat ja arvostavat toisiaan. (Takala 1997, 58–60.)

Lapsen ja nuoren sosiaalisen ympäristön on todettu vaikuttavan merkittävästi hänen moraalitajunsa kehittymiseen. Kotikasvatus on ensisijaisessa asemassa, sillä lapsi saa sieltä ensimmäiset mahdollisuudet keskustelemiseen, osallistumiseen ja samaistumiseen. Kodin ilmapiiri, vanhempien oma käytös, moraalitasot ja toimintatavat ohjaavat lapsen moraalitajun kehittymistä. (Aho 1997, 137.) Vanhempien käyttämät kontrollointitekniikat ja kasvatusten menetelmät ovat merkittävimmät asiat lapsen moraalitajun kehittymiselle (Takala 1997).

Koska lapselle/nuorelle on hyvin tärkeä sosiaalinen ympäristö, saa hänen varttuessaan koulu yhä suuremman vastuun moraalitajun kehittymisessä. Erilaiset roolinottokykyyn, ristiriitatilanteisiin, onnistumiseen ja epäonnistumiseen liittyvät kokemukset tuovat mahdollisuuksia kehittää moraalitajua. Opettajan tehtävä on jakaa ja antaa vastuuta oppilaille päätöksentekoprosessissa, olla esimerkkinä oikeudenmukaisesta ja ohjaavasta ihmisestä sekä luoda tasaveroisen ilmapiiri ryhmän keskuuteen. Toverit saattavat hidastaa lapsen moraalijattelun kehittymistä, koska samanikäiset saattavat olla erilaisessa sosiaalisessa asemassa ryhmässä ja myös eri moraalikehitysvaiheessa. (Aho 1997, 137–139.)

Kaikkialla, missä lapsi tai nuori toimii ja on aikuisen vastuulla, on olemassa mahdollisuus eettisen ja moraalisen kasvun tukemiseen. Kaiken moraalikasvatuksen taustalla on kuitenkin se, että ohjaaja tuntee moraalitasoja sekä hallitsee

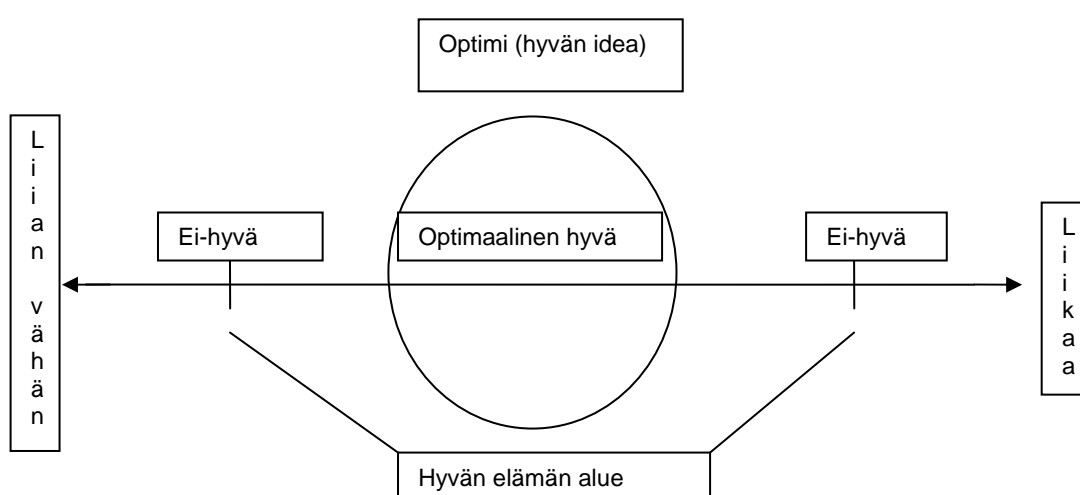
ne. Aikuisen kannattaa keskustella lapsen kanssa erilaisista moraalisisista dilemmoista, jolloin ne opettavat kasvatettavalle, että he voivat itse vaikuttaa omaan toimintaansa. Konfliktitilanteissa on syytä aina pyytää perustelut käytökselle ja ratkaisuille, koska tällöin tietoisuus oman käyttäytymisen seurauksista laajenee. Osallistuminen ikätason mukaisesti vastuullisiin tehtäviin, roolileikkeihin ja kuvitteluharjoituksiin edesauttaa moraalin kehittymistä. Lisäksi erilaiset työskentelytavat tiimeissä ja projekteissa kehittävät harkinnallista ajattelua sekä antavat itsereflektion mahdollisuuden. Ohjaustilanteessa palautteenantoa, erilaisuuden havaitsemista ja sietämistä sekä vuorovaikutuksellisuutta ei voi unohtaa. Ohjaajan on muistettava, että hänen oma käyttäytyminen näkyy ohjattavienkin käytöksessä, sillä lapset ja nuoret ovat herkkiä mallioppimaan. (Aho 1997, 140–144.)

4 HYVYYS (RASTIT)

4.1 Päämääränä hyvä elämä

Maailma on muuttunut, kulttuurit ovat sekoittuneet, on syntynyt teknologiakeskuksia, metropoleja ja uudenaikaisia työvälineitä. Toisaalta rikollisuus, ympäristövahingot ja työttömyys ovat lisääntyneet. Puhutaan siitä, kuinka perinteiset arvot ja traditiot ovat murtuneet ja tilalle on tullut moniarvoistunut yhteiskunta. Puhutaan myös siitä, kuinka Suomi on hyvinvointivaltio, jossa tasa-arvo, koulutus, sosiaaliturva ja yrittäjyys ovat huippuluokkaa moneen muuhun maahan verrattuna. Silti moni kokee voivansa pahoin.

Pitkänen (1996, 8-9) toteaa, että ennen hyvän ja arvokkaan elämän arviointia tarvitaan merkityksenantoa. Hän tarkoittaa, että nopeasti muuttuvassa maailmassa vaaditaan taitoa jatkuvaan kulttuuriseen arviointiin, kykyä nähdä, millä on merkitystä ja millä taas ei. Arkisissa ratkaisutilanteissa hyvän elämän visio säätelee valintojamme, sillä se on tavoite, johon suhteuttamalla arvot voidaan asettaa järjestykseen.

KUVIO 1. Hyvä elämä (Pitkänen 1996, 9).

Platonin mukaan maksimaalinen hyvä toimii mittarina hyvälle inhimilliselle elämälle. Platonisessa ajattelussa liiallinen hyvyys tai liian vähäinen hyvyys aiheuttaa hyvän elämän ulkopuolelle jäämisen. Toisin sanoen mitä kauemmaksi optimimäärästä mennään, sitä enemmän laatu vähenee. Kohtuullisuuden saavuttaminen on järkiperaista, joka edellyttää tietoa ja taitoa. Ihminen ei ole luonnostaan rationaalinen, vaan hänessä ilmenee irrationaalisuutta halujen ja viettien muodossa. Platon kuitenkin uskoo, että ihminen ajattelevana olentona, kykenee hallitsemaan ja sopeutumaan tähän tilanteeseen. (Pitkänen 1996, 12.) Jos henkilö haluaa elää hyvin, hänen on osattava sopeuttaa toimintansa järjestykseen, jonka mukaan koko maailma systeeminä toimii (Pitkänen 1996a, 31).

Ihmisen koko elämän jatkuva toiminnallisuus on pyrkimystä hyvään elämään Aristoteleen filosofian mukaan. Toiminnan tavoite ei ole saavutettava onnellisuuden tila, vaan jatkuva itsensä kehittäminen. Ulkoiset tekijät eivät ole missään muodossa riittäviä, mutta ovat silti elinehtoja hyvälle elämälle. Koska ihminen elää kiinteästi yhteisössä, ovat hyvän elämän vaatimukset ihmissuhteita, yhteiskunnallisia tehtäviä, perhettä tai ihmisyyden kunnioitusta sisältäviä. Hyvän elämän saavuttaminen edellyttää oikeita tavoitteita, oikeaan suuntautunutta tahtoa sekä käytännöllistä järkeä. (Turunen 1996, 16–17, 20.)

Useimmat moraalifilosofit uskovat, että ihmisillä olisi jokin yhteinen ja luonnollinen päämäärä, jonne olemme matkalla. Jo Platon esitti asian näin, sittemmin ajatus on esitetty kristillisessä etiikassa, jolloin hyvä käytös ja – elämä ovat taikaina tälle tavoitteelle. Epikurolaiset puolestaan väittävät onnellisuuden mielihyvänä olevan inhimillisen toiminnan ainut ehto. Toisaalta jotkut filosofit uskovat, että ihmisillä on jokin ennalta saneltu, yhteinen olemus, joka kertoo hyvän elämän ja oikean käytöksen reunaehdot. Viime vuosisadan vaihteessa yhteistä olemusta etsittiin tieteen maailmassa geeneistä. Loppujen lopuksi hyvän elämän määrittely yleispätevästi on haasteellista, mikäli päämäärä- ja olemusajattelu hylätään. (Häyry 2002.)

Hyvän elämän tunnuksena on se, että elämästä on muotoutunut sellainen kokonaisuus, johon ihminen saattaa olla kokonaisvaltaisesti tyytyväinen. Tämä tarkoittaa sitä, että ihminen on tyytyväinen elämän eri osa-alueisiin ja itseensä.

Velvollisuusetiikan mukaisesti ihmisellä on velvollisuuksia muita ja itseään kohtaan. Toisaalta ihminen on vapaa olento, joka voi vaikuttaa omaan käyttäytymiseen ja tehdä valintoja omasta motivaatiosta käsin elämän yhteisöllisen luonteen kuitenkin muistaen. Ihmisenä olemisen peruspiirre piilee juuri yksilöllisissä arvovalinnoissa ja elämänhallinnassa. (Launonen & Puolimatka 2000.)

Ojasen (2000, 347) tutkimuksen mukaan ihmisten mielestä hyvän elämän ja onnellisuuden tekijöitä tai aineksia ovat: 1. omaisuus ja raha, 2. läheisyys ja yhteys, 3. seksuaalisuus, 4. menestys ja saavuttaminen, 5. liikunta, 6. luonto, rauha ja hiljaisuus, 7. taide ja viihde, 8. nautintoaineet, 9. alkoholi ja 10. taitojen hallinta. Tuloksissa näkyy selkeästi, että maallinen omaisuus, materia vie voiton pehmeämmistä arvoista, kuten rauha ja hiljaisuus tai seksuaalisuus. Luokitellut tulokset eivät kerro ystävien tai uskon merkitystä ihmisen onnellisuuden edistäjiksi. Tosin ne on voitu luokitella kuuluviksi toisena olevaan läheisyyteen ja yhteyteen.

Nykyinen maailma on muutoksille altis ja epävarmuuteen totuttautuminen on arkipäiväistä. Tämä asettaa ihmiselle uudenlaisia haasteita ja vaatimuksia. Nopeasti muuttuvassa maailmassa tarvitaan Pitkäsen (1996a) mukaan kykyä jatkuvaan kulttuuriseen tulkintaan, jotta osattaisiin arvottaa, millä on merkitystä ja millä ei. Tätä ennen on oltava visio siitä, millainen on hyvä ja arvokas elämä. Ihminen on tyytyväinen ja onnellinen, kun hän on saavuttanut elämältään, mitä tahtoo. Siten kohtuullisuuden ja elämän rajallisuuden ymmärtäminen helpottavat ihmisen hyvinvointia.

Monikulttuurisessa ja kompleksisessä yhteiskunnassa arvot ja normit näyttävät usein monisäikeisiltä, jopa ristiriitaisilta, jolloin on vaikeampaa valita selkeitä ja johdonmukaisia ratkaisuja erilaisten elämäntapojen sekä – arvojen välillä. Yksilöt voivat itse muodostaa käsityksensä hyvästä, joskin hänen tahtonsa ja päätöksensä on sidoksissa ympäristön arvoihin. Vaikka kulttuurin ja ympäristön suurta merkitystä ihmistä muovaavina tekijöinä ei voi kiistää, voidaan silti uskoa ihmisen mahdollisuuksiin pyrkiä kohti parempaa tulevaisuutta. Koska ihmiselle on annettu järki sekä sellaiset tunteet, kuin sääli, rakkaus ja empatia, on hänen käytettävä niitä saadakseen kokonaisvaltaisesti hyvän elämän. (Hellsten 1996.)

4.2 Hyvän ihmisen määreitä

Aristoteleen filosofiassa hyvä kiinnittyy tiukasti tarkoituksenmukaisuuteen, joka tarkoittaa, että hyvä on asioiden oikea järjestys. Se, mikä ihmisen koko olemukselle on luonteenomaista, on hyvää. Hyveellinen toiminta on ennen muuta järkeen perustuvaa toimintaa, sillä pelkkä hyveiden tunnistaminen ei riitä hyveellisyteen. ”Kasvatus ja harjoittelu ovat ne keinot, joilla tahto suunnataan haluaamaan hyvettä.” Hyveellinen ihminen osaa löytää modernistakin maailmasta hyvää ihmisyyttä kuvastavat toimintatavat. (Turunen 1996, 17–22.)

Heikkosen (1995) mukaan hyveellisesti toimiva on moraalialia ja etiikkaa kunnioitava ja arvostava ihminen. Hän on kunniallinen, luotettava, rehellinen, avoin, hyvämaineinen ja sen, minkä hän tekee, tekee hän huolella. Tällaisella ihmisellä on sisäinen pakko elää käyttäytymällä oikein, toteuttaen omaa valinnanmahdollisuuttaan sekä arvomaailmaansa elämässään. Moraalisesti oikein toimiva ihminen pyrkii valitsemaan eri käyttäytymis-, menettely- ja työtavoista arvokkaimman ja oikeudenmukaisimman. Joka tilanteessa ihminen ei kykene valitsemaan parasta tai tekemään haluamaansa hyvää. Silti on aina parempi pyrkiä hyvään kuin pahaan, Heikkonen päättää. (1995, 26–27.)

Hyvyyden määrittäminen on vaikeaa. Taustalla määrittävinä tekijöinä voidaan pitää erilaisia kulttuurisidonnaisia arvoja, jotka ohjaavat käsitystämme hyvästä ja oikeasta toiminnasta. Hyvyyden oivaltaminen edellyttää pahuuden tai vääryyden tiedostamista sekä seurauksien ymmärtämistä.

Schwartz (1992) tutki ihmisiä eri yhteiskuntien sisällä ja niiden välillä, havaiten universaalisten arvojen välillä suuria eroja. Lähempi tarkastelu osoitti, että vaihtelu johtui todennäköisesti sosialisatioympäristössä vallitsevista uskomuksista ja havainnoista, jolloin voidaan puhua laajasta ja suppeasta moraalisesa universumista yhteiskunnassa. Moraaliuniversumin laajuuteen vaikuttavat yhteiskunnassa tasa-arvoa korostava, mutta suojautumiselta ehkäisevä kulttuuri sekä

poliittisen järjestelmän demokraattisuus. (Schwartz 2005.) Arvot sijoittuvat kaksisuuntaiselle ulottuvuudelle, jotka ovat

- ◆ avoimuus muutokselle / säilyttäminen
- ◆ itsensä korostaminen / itsensä ylittäminen.

Osa näistä ulottuvuuksista edustaa toiminnan ennustettavuutta, turvallisuutta ja jatkuvuutta, kun taas osa ulottuvuuksien arvoista pyrkii yhteiseen hyvään. Suomalaisen arvomaailman keulassa ovat vuosien saatossa pysyneet hyväntahtoisuus, turvallisuus, universalismi ja yhdenmukaisuus. (Pohjanheimo 2005, 240.) Läheisten ihmisten hyvinvointi (hyvääntahtoisuus), yhdenmukaisuus, perinteet ja turvallisuus kuuluvat lähipiiriin etuihin (Schwartz 2005, 220).

Kahila (1993) on perehtynyt nuorten prososiaaliseen käyttäytymiseen ja sen edistämiseen koulutunneilla. Prososiaalisella käytöksellä tarkoitetaan positiivista sosiaalista käyttäytymistä eri tilanteissa, johon kuuluu olennaisesti muun muassa auttamiskäyttäytyminen. Bar-Tal ja Raviv (1982) ovat todenneet auttamiskäyttäytymisen kehittyvän jaksoittain ja olevan riippuvainen kognition, sosiaalisen havainnoinnin, moraalitajun ja motivaation kehittymisestä (Kahila 1993, 15). Auttamiskäyttäytymisen taustalla oleva tavoite tai motiivi määrittelee toiminnan laatua sekä auttajan ja autettavan välistä vuorovaikutussuhteen luonnetta. Auttamiskäyttäytyminen on Berkowitzin (1972) ja Gouldnerin (1960) mukaan väline saada palkkioita, mutta myös sosiaalisista normeista, kuten ulkoisista paineista tai velvoitteista ohjautuvaa (Kahila 1993, 13).

Bar-Talin (1982) tutkimusten mukaan on mahdollista tunnistaa ne perusedellytykset, jotka ovat altruistiselle käyttäytymiselle välttämättömiä. Hän tunnistaa seitsemän taitoa:

1. Kyky havaita vaihtoehtoiset toiminnat sekä niiden vaihtelevuus.
2. Kyky ennakoida yksilön ilmiä käyttäytymisen muoto.
3. Taito ymmärtää aikomuksen tärkeys toiminnassa.
4. Kyky ymmärtää toisen yksilön tarpeet.
5. Empatia.
6. Kyky päätellä moraalisesti hyväksytyjen periaatteiden mukaisesti.
7. Itsehjautuvuuden taito.

Jokaisella on näitä taitoja yksilöllinen määrä, mutta se, kuinka paljon ihminen auttaa, ei ole yhteydessä hänen kykyihinsä, vaan se voi olla pakon seuraamusta tai palkkioiden odottamista. (Kahila 1993, 16–17.)

Niskasen (1993, 75) tutkimustulokset lukion toisen luokan ja yläasteen 9. luokan oppilaista kertovat, että 64 % nuorista oli valinnut hyvin ja oikein toimivaksi moraalimalliksi Kohlbergin moraaliteorian kaikista korkeinta tasoa edustavat moraalimallit. Korkeimmalla tasolla oleva malli on se, joka ”tuntee lait ja säädökset, mutta toimii kuitenkin aina niin kuin katsoo oikeaksi omantunnon pohjalta. Hän ei halua vahingoittaa kenenkään oikeuksia, mutta joutuu joskus toimimaan lakeja vastaan. Siksi kaikki eivät pidä hänen toimintaansa oikeana”. Toiseksi korkeimmalla tasolla oleva malli on se, joka ”tekee aina niin, kuin yhteiskunnan laissa ja säännöissä sanotaan. Toiminnallaan hän kuitenkin haluaa muuttaa lakeja niin, että kaikilla ihmisillä olisi samat oikeudet” – omaavat sellaisia ominaisuuksia ja arvoja, joita nuoret pitävät kaikkein parhaimpina, hyvän ihmisen argumentteina.

Tutkittaessa nuorten ihanteita, ketä itse haluaisi toiminnassaan muistuttaa, 64 % vastaajista ilmoitti haluavansa muistuttaa juuri parhaaksi valitsemaansa henkilöä. Sukupuolittainen jako osoitti tytöistä 44 % haluavan muistuttaa korkeamoraalista, kuudennessa vaiheessa olevaa mallia ja 25 % viidennessä vaiheessa olevaa mallia. Poikien ihanteet olivat tasaisemmat, sillä 28 % halusi muistuttaa viidennessä vaiheessa olevaa tyyppiä ja 27 % kaikista korkeamoraalisinta mallia. Mielenkiintoista on, että sovinnaisella tasolla olevan ”kiltin” ihmisen kaltainen haluaisi olla pojista 14 % ja tytöistä vain 9 %. (Niskanen 1993, 97.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS (REITINVALINTOJA)

5.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää nuorten kilpaurheilijoiden eettisiä arvostuksia urheilusta, hyvästä ihmisestä, asennoitumista ja käyttäytymistä kilpaurheilun moraalisisissa tilanteissa. Tutkimuksen tehtävänä oli perehtyä siihen, *miten kilpaurheilijat nuoret suhtautuvat moraalisiin käsityksiin ja erilaisiin moraalimalleihin*. Tutkittavat olivat suomalaisia, ikäluokkansa parhaimmiston kuuluvia urheilijoita eri lajeista. Valintoja tarkasteltiin sukupuolen, urheilumenestyksen sekä yksilö-/joukkuelajien avulla.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Kuinka urheilulukiolaiset asennoituvat reiluun peliin, rehtyyteen, aggressiivisuuteen ja halukkuuteen auttaa kilpailutilanteessa?
2. Millaisen moraalimallin urheilulukiolaiset valitsevat parhaaksi ja huonoimmaksi hyvälle ja oikein toimivalle ihmiselle?
3. Millaisia moraalimalleja nuoret kilpaurheilijat ihannoivat?
4. Millaisilla ominaisuuksilla menestyy elämässä nuorten kilpaurheilijoiden mukaan?
 - 4.1 Miten valinnat olivat yhteydessä sukupuoleen?
 - 4.2 Miten valinnat olivat yhteydessä urheilumenestykseen?
 - 4.3 Miten valinnat olivat yhteydessä yksilö-/joukkuelajiin?
5. Millaisissa tilanteissa moraali joutuu koetukselle?
6. Millainen on urheilulukiolaisten mielestä hyvä ihminen?

5.2 Tutkimusotteen ja tutkimusmenetelmän valinta

Tutkielmani on lähtökohdiltaan survey-tutkimus, jossa on käytetty harkinnanvaraista otantaa. Tämä estää tuloksien yleistettävyyden, mutta tuloksia voidaan silti pitää verrannollisina ja siirrettävinä käytäntöön. Uusitalo (1995, 92) kertoo survey-menetelmän olevan hyvä tapa kysyä tosiasiatietoja, arvionvaraisia tosiasiatietoja sekä mielipiteitä, asenteita ja arvoja. Täten se sopii hyvin urheilulukiolaisten asenteiden ja arvostusten mittaamiseen. Kyselylomakkeeni sisälsi tietystä aihepiiristä ennalta tehtyjä kysymyksiä vastausvaihtoehtoineen sekä avoimia kysymyksiä. Tutkielmassa pyrin kuvailemaan urheilulukiolaisten käsityksiä moraalista ja hyvästä ihmisestä.

Tutkimuksessa selvitettiin nuorten kilpaurheilijoiden moraalisia valintoja mahdollisissa urheilutilanteissa. Kyselylomakkeesta muodostettiin nuorten toimintaa kilpailutilanteessa kuvaava mittari, joka sisälsi aggressiivisuuteen, auttamishalukkuuteen, reiluun peliin ja rehellisyyteen kuuluvat osiot. Lisäksi vastaajilta kysyttiin heidän käsityksiään hyvin toimivasta, elämässä menestyvästä ja ihanteitaan kuvaavasta ihmisestä. Tutkimusongelmien mukaisesti pyrittiin tarkastelemaan eri moraalimallien suosiota sekä kiinnittämään huomiota valintoihin liittyviin perusteluihin ja taustamuuttujiin, jotka tässä tutkimuksessa ovat vastaajien sukupuoli, urheilumenestys ja urheilulaji. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet näistä tekijöistä erityisesti sukupuolella olevan merkitystä prososiaalisessa käytöksessä urheilutilanteissa (Polvi 1998; Liimatainen 2001).

Osa tutkimuksen mittareista pohjautui Kohlbergin moraalin kehitysteoriaan. Hänen käyttämänsä haastattelumenetelmä olisi saattanut olla liian vaativa tehtävä tutkimuksen otannan laajuuden vuoksi, eikä välttämättä olisi ollut paras mahdollinen tapa saada luotettavaa tietoa ihmisten henkilökohtaisesta arvomaailmasta. Mittausmenetelmäksi ei valittu hänen luomaansa testistöä pisteytyksineen, koska tavoitteena ei ollut tietää yksittäisen henkilön moraalitajun tasoa. Tästä syystä käytin aineiston hankinnassa useamman vastaajan kattavaa kyselylomaketta, jota pidetäänkin etuna kerätessä laajempaa aineistoa (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 191).

Kilpaurheilijat tavoitin urheilulukioiden kautta, joihin otin yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse. Kyselyn toteutin siten, että matkustin urheilijoiden luokse kouluun tai harjoituspaikalle, jonne oli varattu luokkatila kyselyn täyttämistä varten. Alussa esittelin itseni, tutkimuksen tarkoituksen sekä ohjeet täyttämistä varten. Tällä varmistin sen, että jokainen vastaaja sai samankaltaisen ohjeistuksen ja itsenäisen työskentelymahdollisuuden. Tästä käytetään nimitystä *informoitu kysely* (Uusitalo 1995, 91). Myös vastaajakatoa, jota Alkulan, Pöntisen ja Ylöstalon (1994, 67) mukaan voidaan pitää kyselytutkimuksen ongelmana, ei esiintynyt, koska olin itse paikalla keräämässä lomakkeita. Hyvinä puolina voinee pitää sitä, että saatoin seurata itse tutkimustilannetta ja aineistoa oli helppo täydentää lisää. Vastaajakadolta vältyttiin, vaikka joillakin kouluilla sattui aineistonkeruupäivänä osa urheilijoista olemaan kilpailu- tai harjoitteluleirillä.

Kyselytutkimuksessa ongelmaksi saattaa muodostua se, etteivät tutkimushenkilöt löydä valmiista vastausvaihtoehdoista itselleen sopivaa tai valitsevat vastauksensa summittaisesti. Kyselytutkimuksen kautta on hankalaa päästä ”julkisivun” taakse, koska vastaajat saattavat pitää jotain roolia yllä tai antaa jonkun ihanteen mukaisia vastauksia. (Uusitalo 1995, 93.) Avoimissa kysymyksissä, joissa kysyttiin tilannetta, jossa vastaaja ei mahdollisesti halua toimia oikein, oli 22 vastaajaa jättänyt tyhjäksi omakohtaisen esimerkkitalanteen. Cohen, Manion & Morrison (2000, 129) ovat kirjoittaneet, että kyselytutkimuksen etuina pidetään sen taloudellisuutta, helppoutta ja anonyyminä vastaamisen mahdollisuutta. Lomaketutkimuksessa tietomäärään voi tutkija itse vaikuttaa, sillä hän voi kontrolloida vastausten määrän tarpeelliseksi ja kysyä vain tarvittavat asiat.

Kirjoittaessani käytän termiä kilpaurheilu ja urheilu. Urheilun piiriin käsitän kaikki urheilun eri osa-alueet, lajit ja kulttuurit—se on siis yläkäsite muun muassa kilpaurheilulle. Tutkimusjoukossani on nuoria urheilijoita, joiden kilpailu- ja menestystaso vaihtelevat. Kuitenkin valtaosa tutkittavista on joko kansallista tai kansainvälistä huippua ikäluokassaan. Mukana on myös piiritasolla kilpailevia vastaajiakin. Kilpaurheilu on huippu-urheilua laajempi ja monitahoisempi asia. Näistä syistä käytän kilpaurheilu-sanaa kirjoittaessani urheilusta.

5.3 Kyselyn toteuttaminen

5.3.1 Mittarit

En lähtenyt luomaan omaa mittaristoa, sillä Erätuuli, Leino ja Yli-Luoma (1994, 20) suosittelivat aloittelevalle tutkijalle, että hän käyttäisi tiedonhankinnassa kahta lähestymistapaa ja suosisi esitestattuja mittavälineitä. Käytin omassa tutkimuksessani jo aikaisemmin hyväksi havaittuja kyselyjä Niskasén (1993), Polven (1998) ja Liimataisen (2001), joista muokkasin eri osia yhdeksi kokonaisuudeksi. Niskasén tutkimus käsitteli nuorten moraaliarviomallien valintaa, kun taas Polvi tutki nuorten moraalisia valintoja urheilutilanteissa. Liimatainen puolestaan tarkasteli urheilua harrastavien ja harrastamattomien lasten ja nuorten prososiaalisen käyttäytymisen ja minäkäsityksen yhteyttä.

Muokkasin joitakin mittareiden kysymyksiä hieman sekä jätin kysymyksiä alkuperäisistä lomakkeista pois, jotta kysymykset sopisivat paremmin omaan tutkimukseeni. Lomakkeessa oli sekä vaihtoehdollisia, eri urheilutilanteisiin sidottuja moraalidilemmoja, uskomuksia mittaavia osioita että arvopohdintaa vaativia avoimia kysymyksiä. Tutkimusaineisto sisälsi sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia osia. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (1998, 133) näkevät asian siten, että kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen ovat toisiaan täydentäviä suuntauksia, eivätkä niinkään kilpaile keskenään.

Tutkimuksessani sukupuoli, urheilulaji ja menestys ovat taustamuuttujia. Muita mittareita taustamuuttujien ohella ovat urheilun moraalidilemmat, fair play, moraalimallit, moraalialia koettelevat tilanteet ja hyvä ihminen (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Tutkimuskysymykset ja lomakkeiden osiot

Lomakkeen osio	Kysymykset	Tutkimuskysymys
Taustamuuttajat	2-4 (sukupuoli, urheilulaji, saavutukset)	
Toiminta kilpaurheilutilanteessa	1-13 (rehellisyys: 1, 8, 9, 12; altruismi: 2-4, 10, 11, 13; aggressiivisuus 5-7)	1. Asennoituminen rehtyyteen, aggressiivisuuteen ja halukkuuteen auttaa
Fair Play	1-5	1. Asennoituminen reiluun peliin
Moraalimallit	1-8 (Aura, Antti, Sakari, Saa-ra, Eini, Erkki, Pentti ja Mauri)	2. Eettisesti parhaiten ja heikoiten toimiva ihminen
Moraalimallit	2 (Haluaisit muistuttaa ja miksi)	3. Millaista moraalimallia ihannoit
Moraalimallit	3 (Menestyy elämässä ja miksi)	4. Millaisilla ominaisuuksilla menestyy elämässä
Moraalia koettelevat tilanteet	4 (Missä tilanteessa et haluaisi toimia oikein)	5. Millaisissa tilanteissa moraali joutuu koetukselle
Hyvä ihminen	5 (Hyvä ihminen)	6. Millainen on hyvä ihminen

Kysely muodostui kahdesta osasta (liite 1), joista toinen on luonteeltaan kvantitatiivinen, toinen kvalitatiivinen. Näistä kvantitatiivinen (Polvi 1998; Liimatainen 2001) mittasi vastaajien käyttäytymistä kilpaurheilutilanteessa sekä heidän arviotaan siitä, millaisilla arvoilla urheilussa kilpaillaan. Kvalitatiivisessa osassa käsiteltiin Niskasen (1993) tutkimuslomaketta mukailen moraalimalleja, hyvän ihmisen ominaisuuksia ja moraalia koettelevia tilanteita.

Taustamuuttajat

Taustatietoina lomakkeessa kerättiin tietoja vastaajien lukiosta, sukupuolesta, urheilusaavutuksista ja lajista, jossa kilpailee. Lukio jätettiin mittaristosta pois, mutta muista taustatiedoista muodostettiin laatuasteikollisia muuttujia (Alkula ym. 1994, 85; Uusitalo 1995, 83). Lajin koodasin vastaajan tunnistettavuuden takia yksilö- ja joukkuelajiksi. Urheilusaavutukset koodasin neljään eri menestysluokkaan, jotka ovat: kansainvälinen taso, Sm 1-6 taso, kansallinen taso ja ei

ilmoitettu, joka tarkoittaa, ettei urheilija ole maininnut saavutuksiaan tai on kirjoittanut jotain muuta kyseiseen kohtaan.

Urheilun moraalidilemmat ja Fair Play

Urheilun moraalidilemmoja mitattiin monivalintakysymyksillä, joissa oli erilaisia vastausvaihtoehtoja (a-d) (liite 1). Vastausvaihtoehdot pisteytettiin siten, että matalaa moraalitasoa kuvaavasta väittämästä sai vähiten pisteitä. Vastaajat valitsivat kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja näissä väittämässä. Vain yhdessä kysymyksessä, joka käsittelee loukkaantuneen suunnistajan kohtaamista metsässä, oli yksi vastausvaihtoehto(1=matalin) jäänyt ilman kannatusta.

Koska kaikissa kysymyksissä ei ollut yhtä paljon eri vastausvaihtoehtoja, muodostettiin vastauksista standardoitu summamuuttuja. Näin pystyttiin vertailemaan taustamuuttujien yhteyttä moraalidilemmoihin. Kysymykset 1-13 muodostivat rehellisyyden, altruistisuuden ja aggressiivisuuden mittarit. Rehellisyyttä mitattiin kysymyksillä: 1, 8, 9, 12, altruistisuutta kysymyksillä 2, 3, 4, 10, 11, 13 ja aggressiivisuutta kysymyksillä 5, 6, 7 (taulukko 2). Tutkimuksesta jätettiin pois lomakkeessa moraalidilemmojen jälkeen kysytyt fyysistä pätevyyttä koskeneet kysymykset. Tämän jälkeen olevat kilpaurheiluväittämät 1-5 muodostivat fairplay – mittarin (taulukko 2). Yhdessä nämä kaikki neljä mittaria muodostivat kilpailutilanteessa toimimisen moraalialueen kuvaavan standardoidun summamuuttujan.

Moraalimallit

Tutkimuslomakkeen loppuosa (Niskanen 1993) alkoi tehtävällä ” haluat olla hyvä ihminen ja toimia oikein”, ja se muodostettiin Kohlbergin moraalikehitysteorian ja moraalisen orientaation pohjalta. Kohlbergin teorian kuusi astetta oli muotoiltu esittämään teorian määritelmien mukaan tyyppihenkilöitä (liite 1):

1. taso

Heteronominen vaihe, jota edustaa Erkin tyyppihenkilö:

Erkki ei halua, että häntä rangaistaan ilman syytä. Siksi hän tekee aina niin, kuin vanhemmat ja arvovaltaiset ihmiset sanovat olevan oikein.

Välineellisen vaihdon moraalin omaava Eini:

Eini kohtelee kavereitaan reilusti ja oikeudenmukaisesti, mutta vain sillä ehdolla, että hekin kohtelevat häntä samoin. Vanhempien ohjeita hän haluaa aina noudattaa.

2. taso

Sovinnaisen vaiheen Saara:

Saaran tyyppikuvaus—vastavuoroisuuden ja hyvien ihmissuhteiden moraalit.

Saara ei halua loukata ketään, sillä hän tahtoo olla kiltti. Siksi hän tekee aina niin kuin on sovittu ja niin kuin naapurit ja ystävät tekevät oikein toimiessaan.

Yhteiskuntajärjestelmän ja omantunnon moraalit muodosti Sakari:

Sakari tekee aina niin kuin ohjeissa, säännöissä ja laeissa sanotaan, koska niitä ei saa rikkoa. Hän täyttää aina velvollisuutensa.

3. taso

Jälkisovinnainen vaihe, jota kuvaa yhteiskuntahyödyllisen moraalit Antti:

Antti tekee aina niin, kuin yhteiskunnan laissa ja säännöissä sanotaan. Toiminnallaan hän kuitenkin haluaa muuttaa lakeja niin, että kaikilla ihmisillä olisi samat oikeudet.

Maailmanlaajuisten eettisten periaatteiden moraalit omaava Aura:

Aura tuntee lait ja säädökset, mutta toimii kuitenkin aina niin kuin katsoo oikeaksi omantunnon pohjalta. Aura ei halua vahingoittaa kenenkään oikeuksia, mutta joutuu joskus toimimaan lakeja vastaan. Siksi kaikki eivät pidä hänen toimintaansa oikeana.

Viimeiset kaksi moraalimallia—Mauri ja Pentti-tyyppikuvaukset—on muotoiltu Gilliganin teorian ja Kurjen moraalisen orientaation pohjalta.

Egoistinen, hyödyn ja kovien arvojen Mauri:

Mauri tekee aina niin kuin itse haluaa välttämättä muista ihmisistä. Hän tuntee lait ja säännökset, mutta toimii niiden mukaan vain, jos siitä on hänelle itselleen hyötyä.

Altruistinen, pehmeitä ja kristillisiä arvoja edustava syyllisyysmoraalit Pentti:

Pentti tekee aina niin kuin kymmenen käskyä ja Jeesus Raamatussa opettavat olevan oikein, vaikka joutuisikin itse kärsimään. (Niskanen 1993, 68–71.)

Vastaajien tehtävänä oli asettaa tyyppihenkilöt paremmuusjärjestykseen. Tällöin vastaajien tuli miettiä hyvän ja oikein toimivan ihmisen mallia suhteessa huommin toimivaan eli arvioimaan hyvän ja huonon suhdetta. Valintaa oli autettu ohjeella, jossa kehoitettiin etsimään ensin huonoin vaihtoehto. Tutkimuksen kannalta olennaista oli tietää, kuka valittiin parhaimmaksi, ja kuka sai heikoimman suosion valinnassa. Välivaihetta ei arvioitu.

Lisäksi tähän osaan oli tehty avoimia lisäkysymyksiä (liite 1), joissa kysyttiin: ”Ketä itse henkilöistä muistutat? Ketä haluaisit muistuttaa? Kenen arvioit parhaiten menestyvän elämässä?” Vastauksia pyydettiin perustelemaan. Näiden kysymysten perusteella voitiin arvioida mahdollisia ristiriitaisuuksia valinnoissa. Vastaukset esitetään suorina jakaumina taustamuuttujien suhteen.

Moraalia koettelevat tilanteet

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, millaisissa tilanteissa vastaaja itse ei mahdollisesti haluaisi toimia oikein ja miksi. Jokaisen vastaajan lomakkeista otettiin kaikki esitetyt tilanteet mukaan, jonka jälkeen vastaukset luokiteltiin aineistolähtöisesti kahdeksaan eri luokkaan. Sisällöllistä luokitusta tarkastellaan myös määrällisesti. Eskolan ja Suorannan (1998, 161) mukaan kvantitatiiviset tekniikat sopivat hyvin laadullisen aineiston analyysiin. Kovin vähäinen määrä luokkia saattaa yleistää liikaa ja kuvata huonosti tuloksia, mutta toisaalta jos aineisto ei ole kovin iso, tulee moniluokkaisen kehikon luokkiin vähän vastauksia (Eskola & Suoranta 1998, 168). Tulososassa käytetään suoria lainauksia nuorten vastauksista kuvaamaan kunkin luokan sisältöjä yksityiskohtaisemmin.

Hyvä ihminen

Lomakkeen viimeinen kysymys tarkasteli hyvää ihmistä. Siinä nuoria pyydettiin kirjoittamaan, millainen on hyvä ihminen. Vastauksista kokosin määrällisen taulukon (taulukko 15), jossa jokainen vastaus on koodattu sitä vastaavaan luokkaan. Analyysissä ei ole pyritty mahdollisimman tiiviiseen luokitukseen, vaan

on pyritty siihen, että niiden kirjavuus ja tarkkuus tulisivat esille. Näin ollen luokkia tuli yhteensä 47.

5.3.2 Vastajaat

Valitsin tutkittaviksi urheilulukion abiturientteja eli 18–20-vuotiaita varhaisaikuisia kilpaurheilijoita, koska he edustavat oman ikäluokkansa valtakunnallista ja kansainvälistäkin parhaimmistoa 19:sta eri urheilulajista. Tämän ikäluokan ihmiset ovat psykologisten teorioiden mukaan siirtymässä nuoruudesta varhaisaikuisuuteen (Kohlberg 1984; Dunderfelt 1998). Lain mukaan he ovat jo täysi-ikäisiä, mutta moraalien kehityksen tasoltaan tämänikäiset ovat juuri siirtymässä neljänteen vaiheeseen (Kohlberg 1984). Tutkimuksessani oli yhteensä 92 vastaajaa, joista 45 oli tyttöjä ja 47 poikia. Kaksi vastauspaperia jouduin hylkäämään puutteellisten tietojen vuoksi.

Tutkimusryhmäni koostuu suomalaisista nuorista kilpaurheilijoista, joiden tavoitteena on kehittyä omassa lajissaan huipulle. Siksi on perusteltua esittää heille juuri kilpaurheilun moraalidilemmeja, väittämiä siitä, millaisella moraalilla huippu-urheilussa ja elämässä menestyy, jotta saataisiin tietoa erityisesti nuoren kilpaurheilijan moraalikäsitteistä.

Tutkimusjoukkoa voidaan pitää varsin kattavana, koska kyseessä on maantieteellisestikin laajalta alueelta ja vastaajia viidestä koko Suomen 12:ta urheilulukiota. Mukana tutkimuksessa ovat Ounasvaaran, Sotkamon, Kastellin, Hankasalmen ja Kuortaneen urheilulukiot. Ensimmäisen aineistonkeruun tein tammikuussa 2004. Tällöin vierailin kolmessa urheilulukiossa teettämässä kyselyni ainoastaan urheilulukion abiturienteilla. Lokakuussa 2004 kävin vielä kahdessa urheilulukiossa teettämässä kyselyni abiturienteilla, jotta tutkimusjoukko tulisi kattavammaksi.

5.3.3 Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus

Tutkimuksen kolmena laatukriteerinä pidetään tutkimuksen tiedon pätevyyttä ja pysyvyyttä sekä tietoa siitä, missä määrin saadut tulokset kuvaavat kyseistä ilmiötä. Tutkimuksen pätevyydellä tarkoitetaan sitä, miten hyvin aineisto kuvaa juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 19.) Kvantitatiivisen tutkimuksen validiteetti perustuu huolelliseen otantaan, soveliaaseen tutkimusmenetelmään ja tarkoituksenmukaiseen tilastolliseen tiedonkäsittelyyn. Siksi tutkittavien määrää lisättiin valitsemalla pari urheilulukiota mukaan kolmen aikaisemman lisäksi.

Luotettavuutta ja toistettavuutta tutkimuksessani lisää se, että käytin jo aikaisemmin luotuja mittaristoja Niskasén (1993), Polven (1998) ja Liimataisen (2001) tutkimuksista. Laskettaessa toiminta kilpaurheilutilanteessa-mittarin reliabiliteettia, saatiin Cronbachin alphasiksi 0,711, joka kertoo mittarin hyvästä luotettavuudesta. Altruistinen käytös-mittarin reliabiliteetti oli myös hyvä (Cronbach alpha= 0,62), mutta muiden osioiden mittarit olivat heikompia.

Tulosten pysyvyydellä tarkoitetaan puolestaan niiden ristiriidattomuutta ja toistettavuutta. Tutkimustulokset tulisi olla tutkijasta ja tilanteesta riippumattomia, jolloin tulokset ovat uudelleen saatavissa. (Cohen, Manion & Morrison 2000, 117.) Tällöin satunnaistekijät on varmistettu minimiin (Erätuuli ym. 1994, 19). Tutkimusolosuhteet olivat kaikille tasapuoliset, sillä matkustin itse jokaiseen kouluun teettämään kyselyni sille varattuna ajankohtana ja paikkana. Päädyin tähän ratkaisuun juuri sen vuoksi, että välttyisin vastaajakadolta ja loisin tasapuoliset olosuhteet vastaajille, mikä tarkoitti sitä, että jokaisella oli oma tila ja rauhallinen paikka vastata lomakkeeseen. Olisin myös itse vastaamassa, jos mahdollisesti ongelmatilanteita tai kysymyksiä syntyisi kyselylomakkeen täyttämisen suhteen. Lisäksi olin etukäteen sopinut, että joukossa mukana ovat vain kyseisen urheilulukion abiturientit, eli ylioppilaskirjoituksiin valmistautuvat kokeilijat.

”Tahdot olla hyvä ihminen ja toimia oikein” -mittarin validiteettia voinee pitää hyvänä, koska sitä tukee se, että parhaimman moraalimallin valintaa ja ihannet-

ta (kuka haluaisit olla?) verrattaessa, saatiin samantapaisia tuloksia. Myös korrelaatio näiden mittareiden välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=, 000$).

Itse vastaaminen kyselyyn vei aikaa—riippuen henkilöstä—noin 15–40 minuuttia. Vastaajat olivat pääasiassa täyttäneet lomakkeet huolellisesti, eikä kukaan pyytänyt apua tai neuvoa täyttämisen aikana. Tämä kuvastaa kyselylomakkeen riittävää selkeyttä ja helppolukuisuutta.

6 TULOKSET (MAASTO)

6.1 Tutkimuksen urheilulukiolaisnuoret

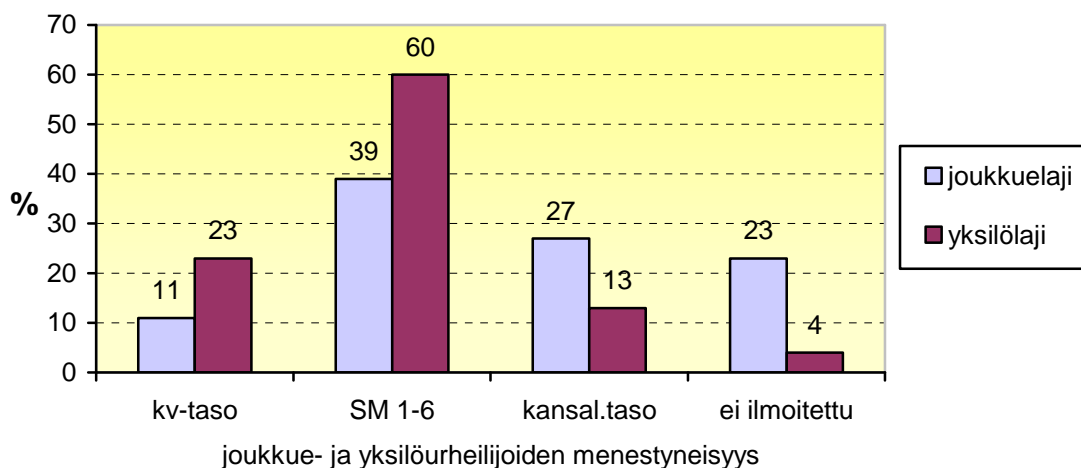
Tutkimukseen osallistuneita henkilöitä oli yhteensä 92, joista 45 oli tyttöä ja 47 poikaa. Joukkuelajin edustajia kaikista vastaajista oli 44, kun taasen yksilöurheilijoita oli 48. Yli puolet vastaajista oli vähintään kansallisen tason huippua. Kansainvälisellä tasolla kilpaili 12 poikaa, mutta vain neljä tyttöä. (Taulukko 3)

TAULUKKO 3. Tyttöjen ja poikien urheilumenestys lukumäärittäin

	kv-taso	SM 1-6	kansal.taso	ei ilmoitettu	yht.
tyttö	4	23	10	8	45
poika	12	23	8	4	47
yht.	16	46	18	12	92

Auvisen (2004) mukaan joukkuelajeissa kilpaillaan paljon ja tasollisesti melko hyvin lasten ja nuorten ikään suhteutettuna. Yksilölajeissa kilpaillaan vähän ja taso kasvaa jo varhaisessa vaiheessa aina kansainvälisyyteen asti. Tämä näkyy myös tutkimusaineistossani. Kun urheilulukiolaiset oli jaettu yksilö- ja joukkuelajin edustajiin, heidän menestyksensä jakaantui seuraavasti: Urheilulukion joukkueurheilijat olivat vähemmän menestyneitä kuin nuoret yksilöurheilijat, jotka olivat varsin menestyneitä niin Suomen kuin kansainvälisten urheilukilpailujen areenoilla (kuvio 2). Kuitenkin yksilölajin edustajiin verrattuna joukkuelajin edustajat jättivät useammin menestystä koskeneen kysymyksen avoimeksi.

KUVIO 2. Joukkue- ja yksilöurheilijoiden menestys

6.2 Moraalisen harkinnan yhteys sukupuoleen, menestykseen ja lajiin

6.2.1 Toimiminen kilpailutilanteissa

Ensimmäisessä osassa kyselyä vastaajat valitsivat vastausvaihtoehdoista sen, joka eniten vastaisi heidän omaa käyttäytymistään kyseisessä urheilutilanteessa. Kysymyksistä voitiin erottaa rehellisyyden, altruistisuuden ja aggressiivisuuden osiot, jotka yhdessä mittasivat toimintaa kilpaurheilutilanteessa. Seuraavassa esitetään urheilutilanteisiin liittyvien moraalidilemmojen vastaukset kaikkien vastaajien mukaan (kysymykset 1-13, liite 1).

Pääsääntöisesti keskiarvot ovat useassa kohtaa asteikon puolenvälin yläpuolella, mikä kertoo lojaalista suhtautumisesta muihin kilpailijoihin. Voidaan kuitenkin todeta, että keskiarvopistemäärä laskee, mitä korkeampitasoisista kilpailuista on kyse. Tämä näkyy siinä, kun urheilulukiolaisilta kysyttiin sama kysymys Suomen mestaruuskilpailujen ja luokan/koulun mestaruuskilpailujen tasolla, niin todennäköisyys pulassa olevan vastustajan auttamiseen arvokilpailuissa pieneni. Sivurajaheitto ja tennissyöttö-kysymyksissä matalampi pistemäärä kertoo nuorten olevan sitä mieltä, ettei itse kannata lähteä oikomaan tuomarin tekemiä arvioita,

vaikka ne saattaisivat ollakin virheelliset. (Taulukko 4.) Mielenkiintoinen kysymys onkin, kumpi on vastuussa valinnasta: urheilija vai tuomari? Telaman ja Laakson (1995, 283) tutkimusten mukaan tuomarin tehtävä on tuomita ja jos tuomio on vastustajaa kohtaan virheellinen, ei sitä tarvitse paljastaa. Tällöin moraalinen vastuu sääntöjen noudattamisesta reilun pelin hengessä on sysätty tuomareille sekä organisaatioille, joiden nimissä urheillaan. Joka lajilla ovat omat valvontakeinonsa, säännöt ja seuraukset, kun rajoja rikotaan. Urheilijalla itsellään on vastuu omasta terveydestä, ammatista ja urasta, jolloin moraalinen vastuu eri tilanteissa on hänellä, eikä millään muulla taholla tai organisaatiolla. Lisäksi urheilijalla on oman seuransa, sponsoriensa ja valmennusryhmänsä kanssa olemassa sopimukset sääntöineen, joiden puitteissa toimitaan. On syytä muistaa, että urheilija edustaa itsensä ohella aina jotakin seuraa, organisaatiota tai valtiota, kun hän esiintyy kilpa-asussaan.

TAULUKKO 4. Nuorten (N=92) suhtautuminen urheilun moraalidilemmoihin

	Asteikko	Keskiarvo
Karsintahiihto	1-4	2,86
Luokan mestaruushiihdot	1-4	3,04
Sm-hiihdot	1-4	2,77
Loukkaantunut suunnistaja	1-3	2,60
Hiihtosuunnistajan ohitus	1-4	3,22
Vastustaja kamppaa	1-3	2,45
Taklattu pelaaja	1-4	2,84
Sivurajaheitto	1-2	1,04
Tennissyöttö	1-2	1,07
Sm-tennis	1-3	2,30
Koulun mestaruustennis	1-3	2,54
Uusintalyönti	1-3	1,97
Pelaaja loukkaantunut	1-2	1,53

Lähempi tarkastelu osoitti, ettei urheilumenestyksellä, -lajilla eikä sukupuolella ole yhteyttä siihen, miten vastaaja oli arvioinut toimintaansa kilpailutilanteessa (taulukko 5).

TAULUKKO 5. Vastaajien sukupuolen, urheilumenestyksen ja –lajin yhteys toimintaan kilpailutilanteessa.

		Menestys	Sukupuoli	Laji
Toiminta kilpai-	r	0.10	0.47	.168
lutilanteessa	p	.925	.654	.109

6.2.2 Altruistinen käyttäytyminen urheilutilanteessa

Altruistista käyttäytymistä urheilutilanteissa kuvaavissa vastauksissa selvisi, ettei urheilijan edustamalla lajilla ole merkitystä siihen, miten hän käyttäytyy eri urheilutilanteissa. Myöskään urheilulukiolaisen menestystasolla eikä sukupuolella näytä olevan tilastollista merkitsevyyttä altruistiseen käyttäytymiseen.

TAULUKKO 6. Vastaajien sukupuolen, urheilumenestyksen ja –lajin yhteys altruistiseen käytökseen urheilutilanteessa

		Sukupuoli	Menestys	Laji
Altruistinen	r	0.019	.096	.084
käytös	p	.856	.364	.428

6.2.3 Aggressiivisuuteen taipuva käytös urheilutilanteessa

Tutkittaessa urheilulukiolaisten taipumusta aggressiiviseen käyttäytymiseen urheilutilanteessa havaittiin, ettei tyttöjen ja poikien välillä ole eroja. Myöskään urheilijan menestyksellä ei näyttäisi olevan yhteyttä aggressiivisuuteen urheiluti-

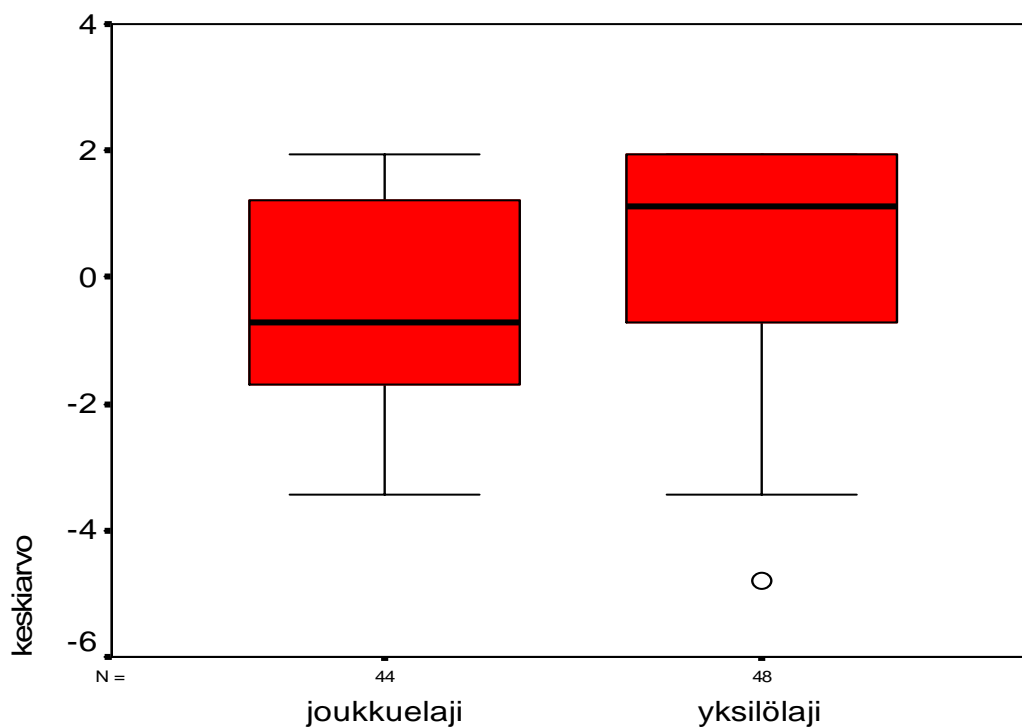
lanteessa. Sen sijaan yksilö- ja joukkuelajin urheilijoiden välillä voidaan havaita tilastollisesti melkein merkitsevä ero. (Taulukko 7.)

TAULUKKO 7. Vastaajien sukupuolen, urheilumenestyksen ja –lajin yhteys aggressiiviseen käytökseen urheilutilanteessa

		Sukupuoli	Menestys	Laji
Aggressiivinen	r	-.016	-.065	.235*
käytös	p	.883	.539	.024

* korrelaatio on alle 0,05 tason

Tutkimuslomakkeen aggressiivisuutta mitanneet kysymykset koskivat sekä yksilölajin että joukkuelajin kilpailutilanteita. Aggressiivisuuteen viittaavat keskiarvopistemäärät ovat kuitenkin joukkuelajin urheilijoilla matalammat kuin yksilölajin urheilijoilla (kuvio 3). Matalampi pistemäärä tarkoittaa aggressiivisempaa käytöstä urheilutilanteessa. Sinällään tulos ei ole yllättävä, koska joukkuelajin edustajat joutuvat yksilölajien edustajia useammin tiukkoihin kaksinkamppailuihin, jossa fyysinen kontakti vastustajaan on läsnä. Myös joukkuepelaajien roolittamisella ja pelitaktikalla voi olla merkitystä, miten kilpailutilanteessa joukkuelajin urheilijat käyttäytyvät.

KUVIO 3. Joukkue- ja yksilölajin urheilijoiden aggressiivinen käyttäytyminen urheilutilanteessa keskiarvomuuttujana

6.2.4 Rehellisyys urheilutilanteessa

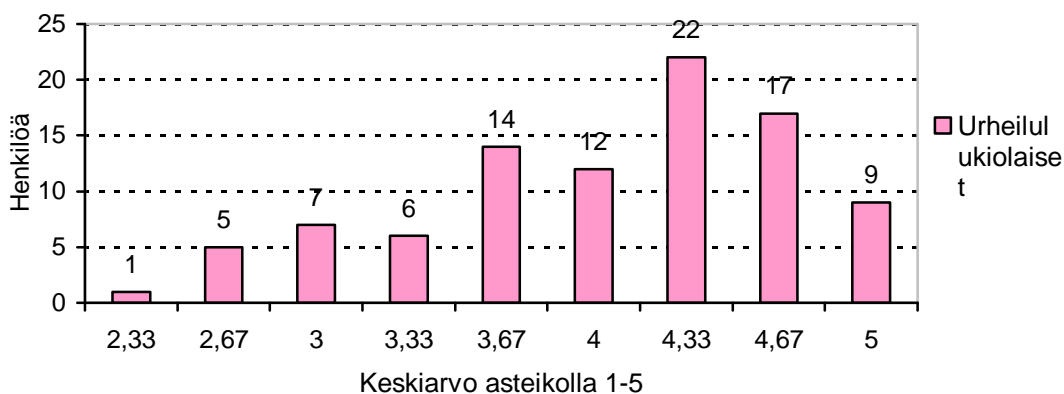
Sukupuolen, urheilumenestyksen tai lajin suhteen ei ollut eroja siinä, miten rehellisesti kilpailutilanteissa toimittaisiin. Toisin sanoen tyttöjen ja poikien, yksilö- ja joukkuelajin urheilijoilla eikä vähän menestyneiden ja hyvin menestyneiden nuorten urheilijoiden välillä ole eroja siinä, miten rehellisesti he käyttäytyvät kilpailutilanteessa.

TAULUKKO 8. Vastaajien sukupuolen, urheilumenestyksen ja –lajin yhteys rehellisyyteen urheilutilanteessa

		Sukupuoli	Menestys	Laji
Rehellisyys	r	.028	.037	.126
	p	.793	.723	.233

6.2.5 Uskominen reilun pelin henkeen kilpaurheilussa (fair play)

Urheilulukiolaisten suhtautumista kilpaurheilun reilun pelin- henkeen tutkittiin keskiarvomuuttujalla, jolloin pienempi keskiarvo kertoo vähäisestä luottamuksesta kilpaurheilun reilun pelin-hengen toteutumiseen. Yli puolet vastaajista suhtautui luottavaisesti reilun pelin henkeen kilpaurheilussa (kuvio 4).

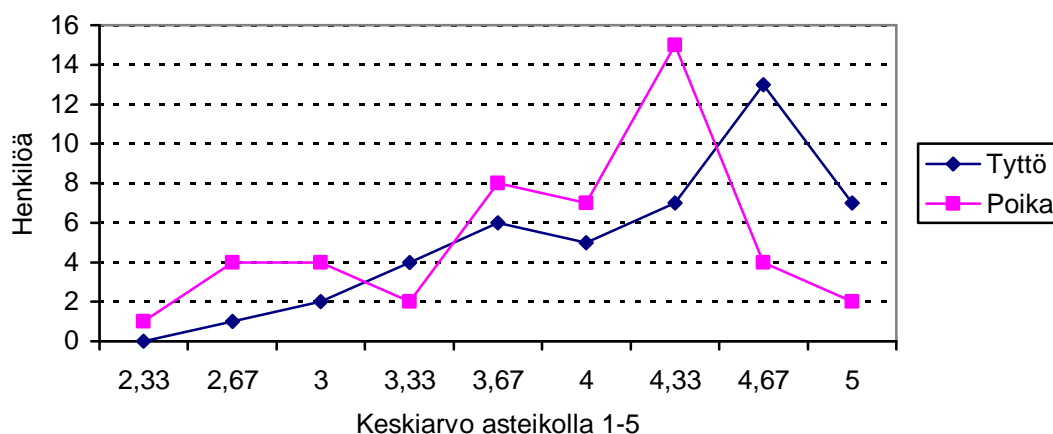

KUVIO 4. Urheilulukiolaisten suhtautuminen kilpaurheilun reiluun peliin (fair play) keskiarvomuuttujana asteikolla 1-5

Lähempi tarkastelu osoittaa, ettei lajilla eikä menestyksellä näyttäisi olevan merkitystä reiluun peliin uskomisessa. Sen sijaan tyttöjen ja poikien kesken oli eroja (taulukko 9). Tytöt uskoivat poikia enemmän reiluun pelin toteutumiseen ja sen kautta menestymiseen kilpa- ja huippu-urheilussa (kuvio 5). Näyttäisi siltä, että ne, jotka eivät usko reilun pelin toteutumiseen kilpaurheilussa, ovat useammin poikaurheilijoita.

TAULUKKO 9. Sukupuolen, menestyksen ja lajin yhteys suhtautumisessa kilpaurheilun fair playn toteutumiseen.

		sukupuoli	menestys	laji
fair play	r	-.220*	.152	-.073
	p	.035	.147	.487

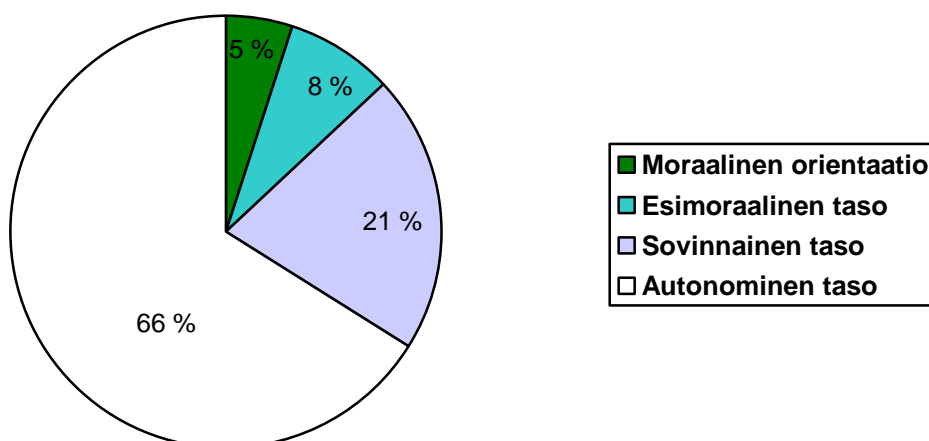

KUVIO 5. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen reilun pelin-henkeen kilpaurheilussa keskiarvoasteikolla 1-5

6.3 Moraalimallien valinnat

6.3.1 Parhaiten toimiva henkilö

Nuorilla oli valittavanaan kahdeksan moraalimallia, joista kuusi pohjautui Kohlbergin moraaliteoriaan tasoihin ja kaksi moraalisen orientaation egoistisesta ja altruistisesta mallista. Urheilulukiolaiset laittoivat moraalimallit järjestysasteikolla paremmuusjärjestykseen sen mukaan, kuka heistä toimi parhaiten ja oli ”hyvä ihminen”. Seuraavassa esitetään valinnat moraalisen orientaation, esimoraalisen, sovinnaisen ja autonomisen tason luokissa kaikkien vastanneiden (N= 92) mukaan.

KUVIO 6. Parhaiten toimiva ihminen - valinnat moraalitasojen ja moraalisen orientaation mukaan luokiteltuna

Kaksi kolmasosaa kaikkien abiturienttivastaajien valinnoista keskittyi autonomiselle tasolle (kuvio 6). Kohlbergin ja Kramerin (Niskanen 1993, 75 mukaan) tuloksista ilmenee, että 16–25-vuotiaista n. 35 % on todettu saavuttaneen vasta tämän tason. Tässä tutkimuksessa autonomista tasoa edustivat Auran ja Antintyyppimallit. ”Aura tuntee lait ja säännöt, mutta toimii aina niin, kuin katsoo oikeaksi omatuntonsa pohjalta. Aura ei halua vahingoittaa kenenkään oikeuksia, mutta kaikki eivät pidä hänen toimintaansa oikeana.” ”Antti, tekee aina niin, kuin yhteiskunnan laeissa ja säännöissä sanotaan, mutta toiminnallaan haluaa kuitenkin muuttaa lakeja niin, että kaikilla ihmisillä olisi samat oikeudet.” Aura ja Antti vastasivat enemmistön käsitystä hyvästä ja oikein toimivasta ihmisestä. Kolmanneksi eniten nuoret urheilijat valitsivat yhteiskuntajärjestelmän ja oma-tunnon moraalin omaavan, sovinnaiselle tasolle sijoittuvan Sakarin. Parhaiten toimivaksi henkilöksi ei valinnut kukaan egoistista ja hyötymoraalista Mauria eikä heteronomisen moraalin omaavaa Erkkiä. Moraalisen orientaation 5 % valinneiden osuus tulee kristillisiä ja pehmeitä arvoja myötäilevän Pentin valitsemisesta parhaiten toimivaksi ihmiseksi. Samantyyppisiä arvoja saatiin myös Niskasen (1993) tutkimustuloksista.

TAULUKKO 10. Paras moraalimalli kaikkien vastaajien mukaan (N= 92)

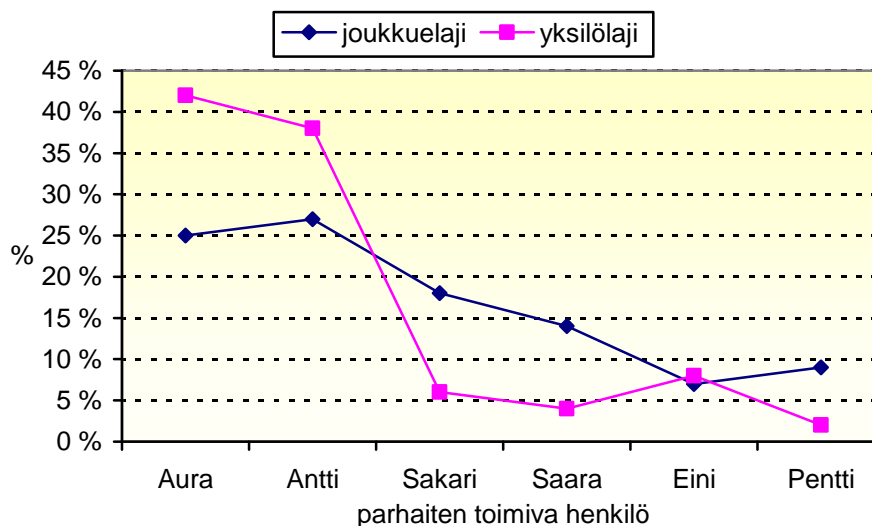
	lkm	%
Aura	31	33,7
Antti	30	32,6
Sakari	11	12,0
Saara	8	8,7
Eini	7	7,6
Pentti	5	5,4
Yht.	92	100

Sukupuolella ja menestyksellä ei näyttäisi olevan yhteyttä siihen, kenet valittiin parhaiten toimivaksi henkilöksi. Sen sijaan yksilö- ja joukkuelajiturheilijoiden välillä syntyi eroja moraalimallien valinnoissa. (Taulukko 11.)

TAULUKKO 11. Vastaajan sukupuolen, menestyksen ja lajin merkitsevyys parhaiten toimivan moraalimallin valinnassa korrelaatiokertoimilla esitettynä.

	sukupuoli	menestys	laji
Paras mo- r	-.073	.068	-.240*
raalimalli p	.489	.521	.021

Yksilölajin urheilijat valitsivat huomattavasti enemmän parhaiten toimivaksi ihmiseksi Kohlbergin moraaliteoriassa kaikkein korkeimpina olevia Auraa ja Anttia. Tosin nämä moraalimallit olivat kaikista joukkuelajin edustajista myös saaneet eniten valintoja. Sen sijaan joukkueurheilijat valitsivat yksilöurheilijoita useammin Kohlbergin moraaliteoriassa kolmantena ja neljäntenä olevat Sakarin ja Saaran parhaiten toimivaksi ihmiseksi. Sakari ja Saara edustavat Kohlbergin teorian sovinnasta tasoa, jossa merkitystä annetaan kuuliaisuudelle, vastavuoroisuudelle ja lojaalisuudelle. (Kuvio 7.)

KUVIO 7. Joukkue- ja yksilöurheilijoiden valinnat parhaiten toimivaksi henkilöksi

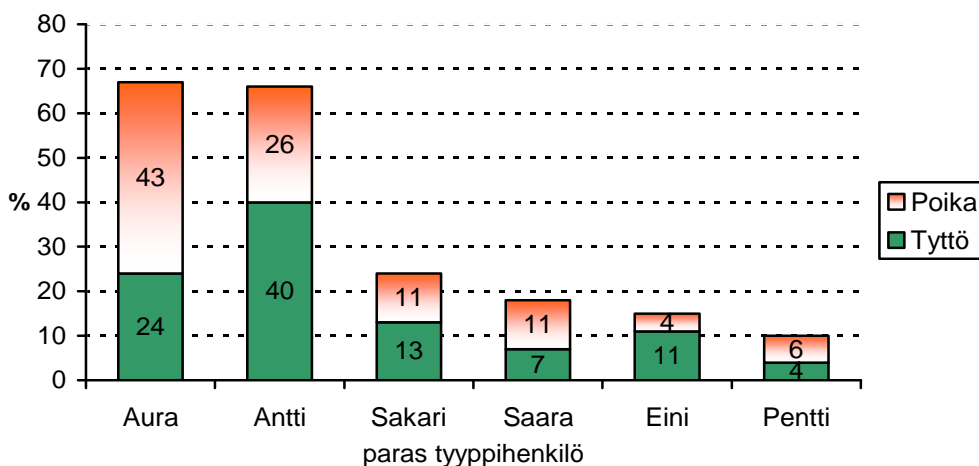
Kun vertaillaan vastaajan menestyksen yhteyttä parhaiten toimivan tyyppihenkilön valintaan, voidaan havaita, että vastaukset hajaantuvat (taulukko 12). Koska otoskoko oli pieni, ja vastausvaihtoehtoja useampi, saattoi tulosten luotettavuus kärsiä.

Kukaan nuorista ei valinnut itsekästä Mauria tai kuuliaista Erkkiä parhaiten toimivaksi ihmiseksi. Näyttäisi siltä, että ne, jotka olivat valinneet omatunnollaan käyttäytymistään säätelevän Sakarin parhaiten toimivaksi ihmiseksi, olivat lähinnä kansallisen tason urheilijoita tai saavutuksiaan ilmoittamattomia. Puolet kansainvälisellä tasolla menestyneistä nuorista oli valinnut lakia ja yhteiskuntaa kunnioittavan Antin parhaiten toimivaksi ihmiseksi, kun taas miltei puolet niistä, jotka eivät kertoneet menestystään, olivat ilmoittaneet yhteiskuntaa ja maailmaa kohentavan Auran parhaimmaksi moraalimalleista. Eniten hajontaa valinnoissa näyttäisi tulevan Suomen kärkikuusikossa sekä kansallisella tasolla olevilla urheilijoilla.

TAULUKKO 12. Parhaiten toimiva ihminen vastaajien menestyksen mukaan

		Aura	Antti	Sakari	Saara	Eini	Pentti
kv-taso	lkm	6	8	0	1	0	1
	%	38	50	0	6	0	6
SM 1-6	lkm	14	14	6	4	4	3
	%	31	31	13	9	9	7
kansal. taso	lkm	4	7	3	3	1	0
	%	22	39	17	17	6	0
ei ilmoi- tettu	lkm	6	1	3	0	2	1
	%	46	8	23	0	15	8
yhteensä	lkm	30	30	12	8	7	5
	%	33	33	13	9	8	5

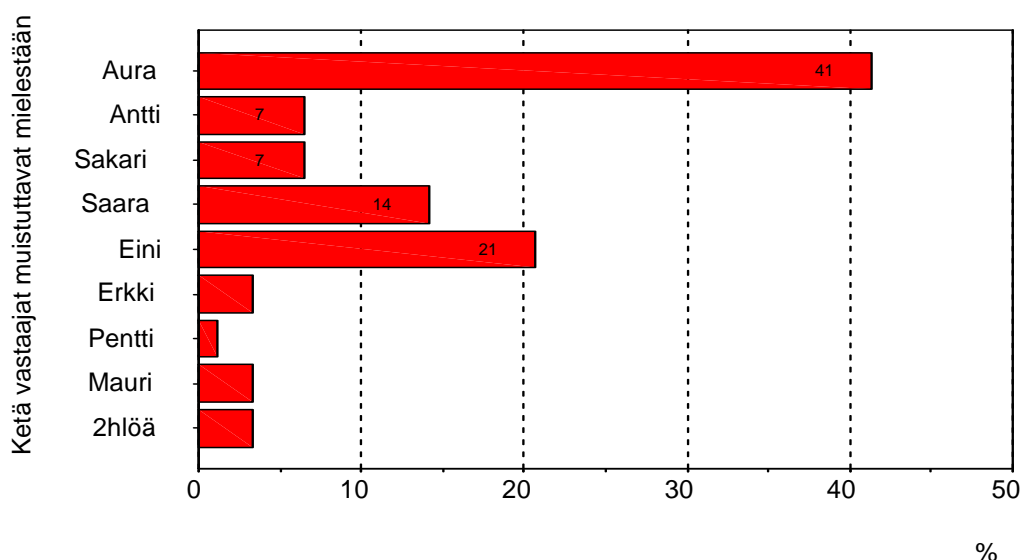
Tyttöjen ja poikien näkemyksissä oli eroja (kuvio 8). Pojista 43 % valitsi Kohlbergin teorian kuudennessa vaiheessa olevan Auran parhaiten toimivaksi ihmisiksi, kun taas tytöistä vain 24 %. Moraalin kehityksen viidennessä vaiheessa oleva Antti sai tytöiltä kannatusta, sillä kaksi viidesosaa valitsi hänet parhaiten toimivaksi ihmisiksi. Pojista joka viides nimensi Antin parhaimmaksi. Jonkinlaista hajontaa oli myös Einin valinnan kohdalla, kun tytöistä 11 % ja pojista vain 4 % valitsi hänet hyvin toimivaksi ihmisiksi. Eini edustaa Kohlbergin moraaliteorian toista vaihetta, jossa tärkeää on kunnioittaa auktoriteetteja ja tehdä vaihtokauppaa palveluksista toisille ihmisille.

KUVIO 8. Parhaiten toimiva ihminen tyttöjen ja poikien mukaan

6.3.2 Ketä omassa toiminnassaan muistuttaa?

Ketä muistutat toiminnassasi – kysymyksessä 40 % vastaajista uskoi olevansa Auran kaltaisia eli korkeamoraalisia ihmisiä, jotka toimivat omatuntonsa pohjalta kaikkien oikeuksia kunnioittaen. Joka viides vastaaja ilmoitti Einin kuvauksen sopivan heihin. Einin tapaiset ihmiset ovat niin sanottuja hyviä kavereita, jotka tekevät vastavuoroisia palveluksia ja kunnioittavat auktoriteetteja. Vastaajista 14 % julkisti olevansa kiltin Saaran kaltaisia ihmisiä. Muut arviot hajaantuivat kaikkien muiden moraalimallihenkilöiden kesken, ja muutama oli arvioinut muistuttavansa kahta eri henkilöä (kuvio 9). Tämä kohta oli vastaajan itsetuntemukseen liittyvä tehtävä. Vaikka moni nuori ilmoitti muistuttavansa käytökseltään ja ajatuksiltaan hyvin korkeamoraalista Auraa, eivät aikaisemmat vastaukset esimerkiksi urheilutilanteen moraalialueilla mittaavissa kysymyksissä puolla tätä. Voi olla, että nuorilla eivät vielä ajatukset ja teot ole yhdenmukaisia eri elämän osa-alueilla, vaan että välillä toimitaan Auran kaltaisesti, välillä kuten Maurin tyyppiset ihmiset eli hyvin itsekkäästi ja omia etuja ainoastaan ajatellen.

KUVIO 9. Ketä urheilulukiolaiset omasta mielestään toiminnassaan muistuttavat.

Aikaisempien tulosten mukaan pojat vaikuttaisivat olevan tyttöjä aggressiivisempia ja tyttöjen taas olevan auttamishalukkaampia (Polvi 1998). Sen perus-

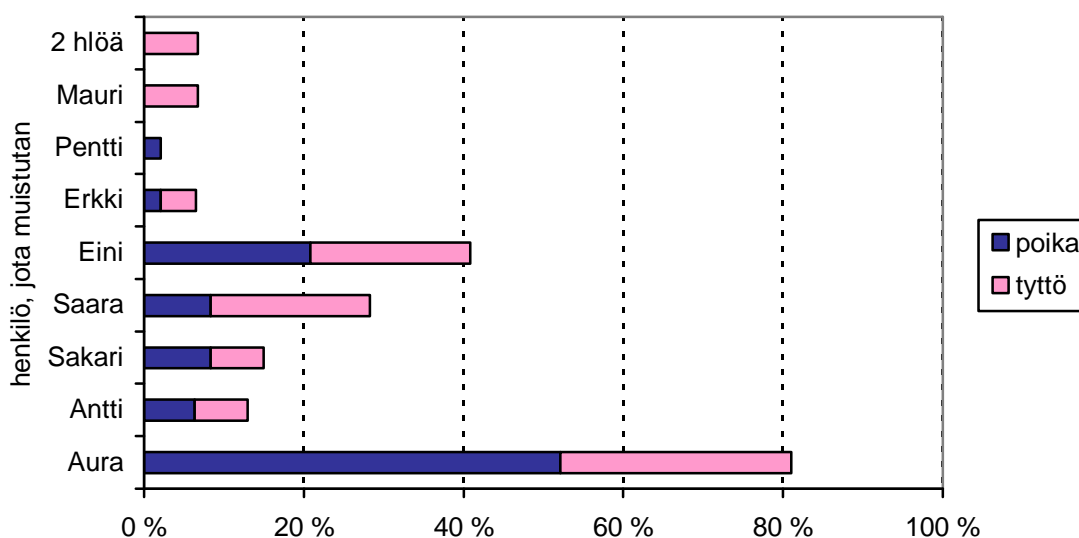
teella voisi olettaa tyttöjen valitsevan kiltin, ystävällisen ja lojaalin tyyppihenkilön kuvauksen kertomaan itsestään. Poikien taas voisi olettaa valitsevan enemmän itsenäistä, röyhkeisiin otteisiin pyrkivää moraalimallia. Tässä tutkimuksessa sukupuolella on selkeästi yhteys siihen, ketä tyyppihenkilöä toiminnassaan muistuttaa (taulukko 13). Sen sijaan menestykseltään tai lajitaustaltaan erilaisilla urheilijoilla ei ole tilastollisia eroja vastauksissaan.

TAULUKKO 13. Vastaajan sukupuolen, menestyksen ja lajin yhteys siihen, ketä toiminnassaan muistuttaa.

		sukupuoli	menestys	laji
Ketä muistuttaa	r	-.285*	.079	-.123
	p	.006	.456	.241

Tyttöjen ja poikien eroja tarkasteltaessa voidaan havaita eroja suosituimman henkilön eli Auran keskuudessa. Pojista yli puolet vastasi muistuttavansa toiminnassaan Auran kaltaista, maailmanlaajuisten eettisten periaatteiden mukaista ihmistä, kun taas tytöistä vajaa kolmannes ilmoitti muistuttavan hyvin korkeamoraalista tyyppihenkilöä. Tässä kohdassa tuloksethan perustuvat jokaisen henkilökohtaiseen arvioon omasta toiminnastaan, jolloin niiden oikeellisuutta ei voida kyseenalaistaa. Mielenkiintoista tuloksessa on se, että mm. Helkaman (1993) tutkimukset ovat osoittaneet, että hyvin harva kaikista ihmisistä edes yltää korkeimmalle moraalitasolle.

Tytöistä joka viides kertoi muistuttavansa toiminnassaan kilttiä, hyvätahtoista Saaraa tai auktoriteetteja kunnioittavaa Einiä. Kukaan pojista ei maininnut muistuttavansa egoistista Mauria, mutta tytöistä 7 % kertoi muistuttavansa hänenlaistaan henkilöä. (Kuvio 10.) Kun mm. Polven (1998) tutkimustulokset osoittivat, että tytöt ovat auttamiseen kykeneviä ja halukkaita, eivät tyttöjen valitsemat Saara- ja Eini-tyyppikuvaukset ole yllättäviä. Sen sijaan se, että 7 % tytöistä, eikä yksikään pojista valinnut omahyväistä ja röyhkeää Maurin-tyyppikuvausta kaltaiseksi, oli yllättävää.

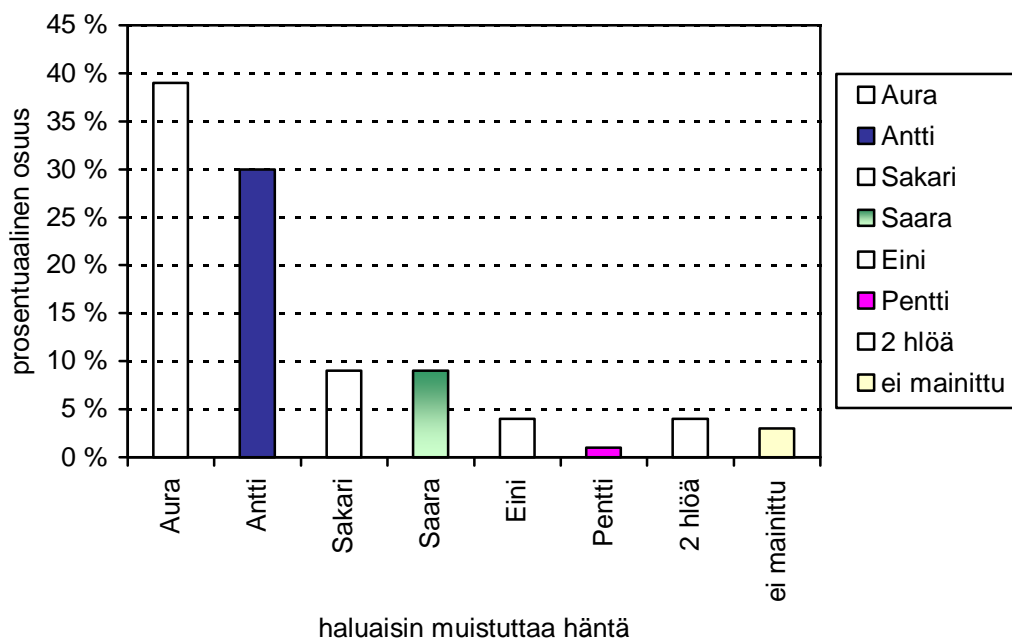

KUVIO 10. Ketä toiminnassaan muistuttaa vastaajan sukupuolen mukaan.

6.3.3 Millainen haluaisin olla?

Välttämättä se, millainen itse on, ei ole sitä, mitä haluaisi olla. Siksi urheilulukiolaisilta kysyttiinkin, ketä hän haluaisi muistuttaa (kuvio 11). Eniten haluttiin olla maailmanlaajuisten eettisten periaatteiden moraalialueen edustavan Auran (39 %) kaltaisia ja yhteiskuntahyödyllisen moraalin Antin kaltaisia (30 %). Muutama vastaaja ei ollut maininnut ketään henkilöistä ja muutama oli maininnut kaksi henkilöä ihanteekseen. Yksi tulos oli myös se, ettei kukaan ilmoittanut itsekästä ja kovia arvoja suosivaa Mauria tai auktoriteetteihin luottavaa Erkkiä ihanteekseen.

Perusteluina sille, miksi haluaisi muistuttaa Auraa, vastasi eräs yksilölajia edustava poika: ”Kykenee toimimaan oikein omatuntonsa pohjalta.” Yksi joukkueurheileva tyttö puolestaan toivoi olevansa Antin kaltainen, koska ”kaikilla pitäisi olla samat oikeudet ja on aika kunnioitettavaa, jos jaksaa yrittää tasavertaistaa.” Vaikka ihanteiden välillä oli havaittavia eroja, erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

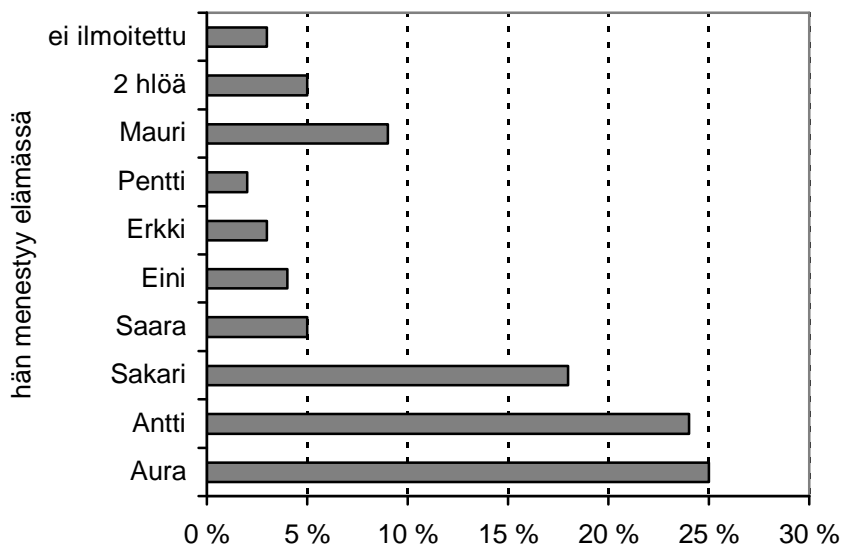
KUVIO 11. Henkilö, jota haluaisin toiminannassani muistuttaa

6.3.4 Elämässä menestyminen

Lomakkeessa kysyttiin vastaajilta lisäksi sitä, kenen he arvelevat menestyvän elämässään. Kysymyksen asettelu mahdollisti vastaajan arvioimaan itsenäisesti sitä, mitä elämässä menestymisellä tarkoitetaan. Parhaiten menestyviksi arvioitiin Aura (25 %), Antti (24 %) ja Sakari (18 %). Antti ja Aura ovat ne, jotka edustavat Kohlbergin moraaliteorian viidettä ja kuudetta vaihetta, kun taas Sakari edustaa neljättä vaihetta. Yllättävää on, että aiemmissa kysymyskohdissa vähäiselle kannatukselle jääneen, egoistisen Maurin, valitsi 9 % vastaajista. Maurin tyyppihenkilö kuvastaa kovia arvoja, oma-aloitteellisuutta ja -hyväisyyttä. Vastaajien joukossa oli myös sellaisia, jotka eivät olleet valinneet ketään tai olivat valinneet kaksi henkilöä tähän kohtaan. Huomioitavaa on sekin, että kaikkia moraalimalleja valittiin parhaimmiksi elämässä menestymisen kohdalla.

Mielenkiintoista on huomata, että vaikka nuoret haluaisivat eniten muistuttaa Auraa ja toiseksi eniten Anttia (kuvio 6), tasoittuu valinta moraalimallien välillä

paljon kun tarkastellaan sitä, kuka menestyy elämässä. Nuorista 9 % uskoo Maurin ja 18 % Sakarin menestykseen elämässä, mutta silti kukaan nuorista ei haluaisi olla Maurin kaltainen ja vain 9 % Sakarin kaltainen (kuvio 12).

KUVIO 12. Urheilulukiolaisten mukaan elämässä menestyvät moraalimallit.

Auran elämässä parhaiten menestyväksi arvioineet olivat perustelleet valintaansa Auran tavoitteellisuuden, rehellisyyden sekä toisten että itsensä huomiointimisen kyvyillä. Perusteina pidettiin myös Auran toimimista omatuntonsa ohjaamana:

”Uskon, että jos ihminen toimii omatuntonsa kautta niin hän on ainakin omasta mielestään saavuttanut paljon elämässään ja voi olla tyytyväinen.”

(poika, yksilölaji)

”Koska häneltä selvästi löytyy tavoitetta, jonka puolesta tekee töitä, mutta rehellisesti, vaikka kaikki eivät hänestä pitäisikään.”

(tyttö, yksilölaji)

Antin valintaa elämässä menestyväksi oli perusteltu muun muassa poliitikkona ja tasa-arvoon vetoavana henkilönä:

”Antista tulee rikas poliitikko, jolla on sydän paikallaan ja paljon ystäviä.”

(tyttö, joukkuelaji)

”Hän ei tee pahaa ja yrittää saada ’tasa-arvo’ paremmaksi.”

(poika, yksilölaji)

Sakaria perusteltiin elämässä parhaiten menestyväksi juuri hänen velvollisuudentuntoisuutensa mukaan esimerkiksi näin:

”Sillä hän elää sääntöjen mukaan eikä siihen kuulu mitkään moraalittomat asiat.”

(poika, joukkuelaji)

”Täyttää velvollisuutensa, on tunnollinen.”

(tyttö, joukkuelaji)

Maurin parhaiten elämässä menestyväksi valinneet uskoivat, että maailmassa vallitsevan pahuuden vuoksi siihen vastataan samalla tavalla takaisin, olemalla omahyväinen ja itsekäs. Mauri-valinnan perusteluita:

”Maailma on paska paikka, omat puolet pitämällä pärjää.”

(poika, joukkuelaji)

”Kannattaa ajatella vain hyötysuhdetta, niin ehkä menestyisi paremmin—muista piittaamatta.”

(tyttö, yksilölaji)

Sukupuolella, lajilla tai urheilumenestyksellä ei näyttäisi olevan yhteyttä siihen, kenet vastaaja arvioi menestyvän elämässä.

6.4 Moraalia koettelevat tilanteet

Tutkimuksessa kysyttiin urheilulukiolaisilta avoimella kysymyksellä mahdollisia tilanteita, joissa he eivät halua toimia oikein sekä perusteluita tälle toiminnalle (liite 1). Mielenkiintoista oli, että osassa vastauksia oli selkeästi tuotu esiin ainoastaan urheilullinen tilanne, jossa toimisi vastoin oikeaa ja säännönmukaista tapaa. Tarkoituksenmukaisena tässä kohdassa ei ollut tietää, onko kyseinen

tilanne arki- vai urheiluelämästä. Olennaisempaa oli selvittää, mitkä ovat mahdollisesti sellaisia tilanteita, joissa toimitaan väärin ja miksi.

TAULUKKO 14. Tilanteet, joissa ei haluaisi toimia oikein

Oma etu/ hyöty	23
En keksi	22
Koettu loukkaus/ kosto	18
Muut tilanteet	18
Läheisen suojeleminen	12
Haitan estäminen	10
Henkilökohtainen määritelmä	10
Liikennetilanteet	5

Seuraavassa esitellään tarkemmin, millaisia esimerkkejä urheilulukiolaiset antoivat tilanteiksi, joissa he mahdollisesti eivät haluaisi toimia oikein.

Oma etu/ hyöty. Tähän sisältyivät vastaukset, joissa tärkeää oli varmistaa oma etu ja hyvinvointi. Joissakin lomakkeissa korostuivat kilpailutilanteet urheilussa, joissa oman tai joukkueen edun vuoksi ollaan valmiita rikkomaan sääntöjä tai tekemään vastoin hyviä tapoja. Ehkä kyselyni aikaisemmat moraalidilemmat kahlitsivat näiden nuorten ajattelua koskemaan vain urheilua.

”Joskus ehkä haalia joitain omia etuja; tulee vain tarve varmistaa itselleen.”

(tyttö, joukkuelaji)

”Yleensä tilanne, jossa on valittava toimintatapa, on moniselitteinen. Esim. en palauta tehtävää ajallaan, koska onnistun siinä paremmin, jos saan lisää aikaa.”

(tyttö, yksilölaji)

”Kilpailussa voiton eteen pitää tehdä kaikkensa. Sääntöjä voi rikkoa, jos ei jää kiinni.”

(poika, yksilölaji)

En keksi. Vastausrivit oli jätetty tyhjiksi tai oli esitetty, ettei tule yhtään tilannetta mieleen. Vastauskato saattoi aiheutua hankalan kysymyksen sijoittumisesta kyselylomakkeen loppuosaan. Kysymys oli melko laaja ja vaati vastaajalta perusteluita sille, miksi joskus ei haluaisi toimia oikein. Voi olla, etteivät nuoret tiedosta omaa käyttäytymistään ja motiivejaan, vaan toimivat, sen enempää miettimättä. Tällöin he eivät siis havaitse edes sellaista tilannetta, jossa heille syntyisi kiusaus toimia jotenkin epätavallisesti tai väärin.

”En kyllä keksi tilannetta.”

(poika, yksilölaji)

Koettu loukkaus/ kosto. Näissä vastauksissa korostuivat tilanteet, joissa vastaaja itseään oli kohdeltu väärin tai hänen oikeuksiaan oli loukattu. Jotkut olivat vastanneet, että tällöin on oikeus kostaa pahaa oloa ja mieltä takaisin.

” Jos minua on kohtaan on tehty väärää, eikä tekijä kannu seurauksia -> Hamurabbin laki.”

(poika, joukkuelaji)

”Joku tekee pientä ilkivaltaa polkupyörälleni, niin olen vihainen ja ärsyttävä sille jollekin tosi pitkän aikaa ihan vaan periaatteesta, vaikka se joku yrittäisi sovittaa asiaa. Viha loppuu vasta, kun olen tarpeeksi kauan saanut piikitellä sitä jotakuta.

(tyttö, yksilölaji)

” Silloin kun minua potuttaa, koska silloin haluaa olla ilkeä.”

(poika, joukkuelaji)

Muut tilanteet. Tämä luokka sisälsi yksittäisiä ja erilaisia tilanteita, joita ei voi liittää muihin luokkiin. Joukossa oli hyvin erilaisia tilanteita arkisesta ja henkilökohtaisesta elämästä.

”Vanhoollisissa kangistuneissa käytöstavoista, jotka eivät toimi nykyään eikä niihin enää ole kunnollisia perusteita.”

(poika, yksilölaji)

"En osaa levätä tarpeeksi. Välillä vanhemmat joutuvat puuttumaan asiaan. Minusta tuntuu, että jos pysähdyn paikoilleni muut menevät ohi ja jään paitsi jostain tärkeästä."

(tyttö, yksilölaji)

"Toisen ihmisen hädässä on autettava, rikkoi se lakia tai ei."

(poika, joukkuelaji)

Läheisen suojele. Kun ystävää, perheenjäsentä tai muuten läheistä ihmistä on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti, ajateltiin velvollisuutena puolustaa tai auttaa häntä. Tähän kategoriaan kuuluivat myös ne tilanteet, joissa läheistä haluttiin suojella tekojen huonoilta seuraamuksilta, toisin sanoen välttää totuuden paljastamista.

"Myöskään en halua toimia oikein, jos läheiseni joutuu kärsimään jostain vääryydestä."

(tyttö, joukkuelaji)

"Esim. kaveri tai ystävä on tehnyt jotain väärin ja olen nähnyt kyseisen tapahtuman, silloin en halua ilmiantaa kaveria."

(poika, joukkuelaji)

Haitan estäminen. Tähän luokkaan sisältyivät vastaukset, joissa arvioitiin, että väärin toimimisella kyseisessä tilanteessa saisi estettyä ison haitan tai pahan tai jos väärin toimimisella aikaansaisi hyvää. Tämän alueen tilanteita ei oltu määritetty sen tarkemmin, millaisia ne voisivat esimerkiksi olla.

"Jos toiminnasta ei ole haittaa kenellekään tai sillä voi pelastaa jonkun"

(poika, joukkuelaji)

"Jos väärin toimiminen tuottaa enemmän hyvää kuin oikein toimiminen."

(tyttö, yksilölaji)

Henkilökohtainen määritelmä. Jokainen arvioi itse, mikä on oikein ja väärin kusakin tilanteessa. Vastauksissa oli viitattu muun muassa omiin tuntemuksiin ja

harkintakykyyn. Ehkä intuitio ihmisessä itsessä ohjaa toimimaan aina omasta mielestään oikein.

”Haluan aina toimia omasta mielestäni oikein, en koskaan niin, etten itse olisi sitä mieltä.”

(poika, yksilölaji)

”Toiseksi: oikea on häilyvä käsite. Ei voi sanoa, mikä on oikein, vaan jokaisen täytyy itse sisäistää oikea ja väärä.”

(poika, yksilölaji)

”No, varmaanki jos ei tunnu yhtään oikealta mitä tekisi.”

(tyttö, joukkuelaji)

Liikenne. Liikennetilanteissa on joskus sallittua toimia sääntöjen vastaisesti. Näissä tilannevastauksissa taustalla oli oma tai läheisen etu, jonka vuoksi saattoi toimia lakia rikkovasti.

”Jos autolla ajaessa on kiire, hyvä keli ja suora tie, niin silloin voi ajaa vähän yli rajoitusten.”

(tyttö, yksilölaji)

”Jos vaikka joku sukulaiseni saa sairaskohtauksen, ajan kyllä oikein mielelläni 150 km/h sairaalaan ettei tarvi alkaa odottaa ambulanssia, jolla on matkaa meille 35km.”

(tyttö, joukkuelaji)

Tuloksista ilmenee varsin hyvin se, kuinka itsen tai läheiseen kohdistuvan epäoikeudenmukaisen teon jälkeen syntyy tilanne, jossa ei haluisi toimia oikein tai hyvin. Oma etu ja hyöty ovat myös niitä syitä, joiden vuoksi ollaan valmiita toimimaan vastoin lakia tai yleisiä hyviä periaatteita olipa kyseessä sitten mikä tahansa elämässä tapahtuva tilanne. Lisäksi epäoikeudenmukaisen kohtelun jälkeen pidettiin oikeutetumpana kostaa takaisin. Tunteiden ja järkeilyn erottaminen toisistaan erillisiksi tilanteissa, joissa vääryyttä kohdataan, on haasteellista juuri toiminnan kanavoimiseksi. Ihmisten itsekkyyys ja omahyväisyys aiheutta-

vat näitä tilanteita, joissa toisten huomiointi ja ymmärtäminen jäävät vähäisiksi. Se aiheuttaa muissa näitä tuntemuksia, jotka johtavat siihen, ettei haluttaisi toimia oikein. Jotkut nuoret olivat todenneet tähän, että jokainen määrittelee ikään kuin intuition kautta itse sen, milloin toimii oikein, milloin väärin.

Näiden tulosten valossa näyttäisi siltä myös etteivät nuorten arviot siitä, että he muistuttaisivat toiminnassaan hyvin korkeamoraalista Auraa, voida pitää kovin luotettavina itsearvioina. Ehkä Auran ja Antin kaltaiset henkilöt ovat sellaisia ihanteita, joihin nuoret toiminnassaan haluavat samaistua. Luokitellut tilanteet, joissa et haluaisi toimia oikein, osoittavat vielä sen, etteivät tilanteet ole yksiselitteisiä, eikä valitseminen ristiriidatonta.

6.5 Hyvä ihminen

Lopuksi tutkimuksessa kysyttiin avoimella kysymyksellä heidän arviotaan siitä, millainen on hyvä ihminen. Vastaukset vaihtelivat pituudeltaan, mutta lähes poikkeuksetta jokainen oli kirjannut adjektiivilistan erilaisista luonteenpiirteistä tai ihmisten kyvyistä ja ominaisuuksista. Tässä ei ollut tarpeen yhdistellä luokiksi eri adjektiiveja, vaan tuoda esiin vastausten kirjo kokonaisuudessaan. Siksi jokainen piirre tai ominaisuus on listattu sen vastauksissa ilmenemisen mukaan. (Taulukko 15.)

Vastauksissa korostuu ihmisen toiminta toisten ihmisten kanssa, jota kuvastaa ylivoimaisesti eniten mainittu ominaisuus ”huomioi ja ajattelee muita ihmisiä”. Vain muutama oli tarkastellut hyvän ihmisen toimintaa laajempaan kysymykseenä, joka käsittää yhteiskunnan ja luonnonkin kanssa vuorovaikutuksessa olemisen. Se, että huomioiko itsensä tai toiset ihmiset ensimmäisenä vai viimeisenä, ei käy ilmi kahdesta eniten mainintoja saaneista kyvyistä Jotkut vastaajat kyllä olivat eritelleet tätäkin.

Kolmanneksi eniten valintoja (16) keräsi sääntöjen noudattaminen ja oikeudenmukaisuus. Tulokset ovat joiltain osin odotettavissa olevat, toisaalta niissä on kiintoisia kohtiakin. Yllättävää kilpaurheilijoille on, että positiivinen suhtautumistapa sai vain kolme mainintaa ja ahkeruus kaksi vastausta. Mielenkiintoisia ovat myös ihmisen mielipiteiden ilmaisun ja alistumattomuuden kuvaukset. Kahden vastaajan kommenttina oli, ettei hyvää ihmistä olekaan olemassa, sillä kaikissa on heidän mukaansa jotain vikaa.

TAULUKKO 15. Hyvän ihmisen ominaisuudet ja piirteet mainintamäärittäin

PIIRRE/ OMINAISUUS	MAININTAA
Huomioi ja ajattelee muita	35
Huomioi ja ajattelee itseään	18
Noudattaa sääntöjä, on oikeudenmukainen	16
Rehellinen	14
Reilu ja rento	14
Omaa mielipiteitä ja ajattelee	13
Kiltti, eikä tahdo kenellekään pahaa	11
Luotettava	11
Ystävällinen	11
Soveltaa omatuntoon lakeja	10
Pyrkii tasavertaisuuteen	10
Omatunto ohjaa toimintaa	9
Vapaa, eikä alistu	9
Auttavainen	7
Velvollisuuden- /vastuuntuntoinen	7
Iloinen	6
Tasapainoinen	5
Sosiaalinen	5
Kunnioittaa ja arvostaa toisia	5
Tavoitteellinen	4
Terveen itsetunnon omaava	4
Ajattelee globaalisesti	4
Muutoksenhaluinen (yhteiskunta)	4
Nöyrä	3
Ei virheetön	3
Rakastava	3

(jatkuu)

Taulukko 15 (jatkuu)

Positiivisesti suhtautuva	3
Ahkera	2
Joustava	2
Aito	2
Fiksu	2
Korkeamoraalinen	2
Huumorintajuinen	2
Järkevä	2
Hyvää ihmistä ei ole	2
Elää terveellisesti	2
Osa kohdata pettymykset	2
Kunnioittaa auktoriteetteja	1
Sopuisa	1
Harkitseva	1
Paras kaverini	1
Aatteellinen	1
Uhrautuva	1
Kannustava	1
Sisäisesti vahva	1
Tunteikas ja nauttiva	1
Ymmärtäväinen	1

7 POHDINTA (JÄLKIPELI)

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on tarkastella nuorten kilpaurheilijoiden moraalikäsitteitä ja näkemyksiä hyvästä ihmisestä. Tutkimuksen taustaan ja rungoksi valittu Kohlbergin moraaliteoria on kansainvälisestikin arvostettu ja jo pitkään elänyt teoria. Sen toimivuus on testattu useamman tutkijan toimesta hyväksi, jolloin siihen on luotettavaa nojautua. Sinänsä moraaliin liittyvät tutkimukset saattavat olla eettisiltä lähtökohdiltaan arveluttavat. Tässä tutkimuksessa tutkimustilanne oli kaikin puolin tasaveroinen jokaista vastaajaa kohtaan ja perustui omaan itsearviointiin. Tutkimuksessa ei myöskään mitoitettu nuorten urheilijoiden henkilökohtaista moraalitasoa tai vedetty yleistäviä johtopäätöksiä. Näistä syistä ei tutkimusta voine pitää arveluttavana.

Tutkimusaineisto kerättiin aikaisempien ja vastaavien tutkimusten tapaan kyselylomakkeella. Vaihtoehtoinen tapa aineistonkeruussa olisi ollut havainnoida ja videoida eri urheilulajien kilpailutilanteita, mutta se olisi vaatinut paljon enemmän aikaa ja vaivaa. Lisäksi huonoa siinä olisi ollut se, että jotkut kilpailutilanteet eivät tapahdu koko aikaa yleisön nähtävissä, eikä kaikkia asioita välttämättä pysty havainnoimaan siksi, että ne tapahtuvat kilpa-areenan ulkopuolella tai piiloisesti. Toisena vaihtoehtona tutkimuksen aineiston keräämiselle oli kirjoitelmien pyytäminen urheilijoilta moraalidilemmaan vastaten, mutta se olisi vaatinut hieman erilaisemman tutkimustehtävän.

Yllättävää tuloksissa oli se, ettei urheilijan menestyneisyydellä ole juurikaan merkitystä moraalivalintoihin. Vastuu kilpailun tasapuolisesta ja oikeellisuudesta on tuomareilla tai tuomarineuvostolla, jotka tulkitsevat lajin sääntöjä ja toimivat niiden puitteissa. Tuloksista ilmeni, että mitä korkeampitasoisesta kilpailusta on kyse, sitä vähemmän ollaan valmiita auttamaan vastustajaa tai toisia kilpakumppaneita. Pieni vilpillisyys omaksi hyödyksi hyväksytään, kunhan siitä ei vaan jäädä kiinni. Oma tai tiimin etu sekä kamppailu menestyksestä ja edusta-

vuudesta nousee tällöin arvoon, kun taas lojaalisuus sekä empaattisuus kärsivät.

Tyttöjen ja poikien välillä oli eroja siinä, miten he uskovat reilun pelin (fair play) toteutumiseen kilpa- ja huippu-urheilussa. Suomalaisia ja ulkomaalaisia urheilijoita on useitakin jäänyt viime aikoina kiinni dopingista, joka on fair playn kaikista suurin uhkakuva. Ehkä tämä nimenomaan on vaikuttanut nuorten käsityksiin siitä, millä tavoin he uskovat huippu- ja kilpaurheilussa menestyttävän. Vilpillisistä keinoista kiinni jääneet urheilijat ovat olleet useammin miehiä kuin naisia. Koska miesten urheilulajit saavat enemmän julkisuutta esimerkiksi tv:ssä, voi nuorelle urheilijalle tulla sellainen vaikutelma, että heidän lajissaan tapahtuu vilpillisiä tekoja. Naisten otteluita ja kilpailuja ei niin paljon tuoda julkisuuteen, jolloin kuva heidän lajeistaan säilyy siloisempana. Miesten sarjoissa on maailmanlaajuisestikin enemmän osallistujia ja joukkueita, jolloin menestyksen tavoittelu on tiiviimpää ja tasaisempaa. Myös testausmenetelmien kehittyminen ja sääntöjen tiivis seuraaminen ovat edesauttaneet kiinnisaamista vilpistä.

Aikaisempien tutkimusten (Liimatainen 2001, Polvi 1998) perusteella oli odotettua se, että tytöt ovat poikia halukkaampia auttamaan ja pojat taas aggressiivisempia kuin tytöt urheilutilanteissa. Tässä tutkimuksessa altruistista ja aggressiivista käytöstä mitattaessa ei ollut eroja tyttöjen ja poikien välillä. Sen sijaan joukkuelajin urheilijat osoittautuivat yksilölajin urheilijoita jonkin verran aggressiivisemmiksi urheilutilanteissa. Tämä tarkoittaa sitä, että he ovat ehkä herkempiä kostamaan takaisin tai käyttämään voimakeinoja kilpailutilanteessa. Ehkä juuri joukkuelajeissa tulee enemmän tiukkoja kaksinkamppailutilanteita. Lisäksi joukkuelajien urheilijoiden roolittaminen pelitilanteessa voi osaltaan tukea tätä.

Vastaajista 66 % valitsi parhaiten toimivaksi ihmiseksi Kohlbergin moraaliteorian kuudetta vaihetta edustavan Auran ja viidettä vaihetta edustavan Antin. Tulokset ovat yhdensuuntaisia Niskasen (1993, 75) tulosten kanssa. Tämä osoittaa, että nuoret tunnistavat, miten korkeamoraalinen ja parhaiten toimiva ihminen toimii, ja mihin hänen arvomaailmansa perustuu. Kolmannes nuorista oli valinnut jonkun muun moraalimallin parhaiten toimivaksi ihmiseksi.

Vaikka kaksi kolmesta nuoresta ilmoitti parhaimmaksi ihmiseksi Kohlbergin teorian korkeamoraalisen tyyppihenkilön, eivät kaikki niinkään usko, että heidän kaltaiset ihmiset voisivat menestyä elämässään. Toki Auran (25 %) ja Antin (24 %) kuvaukset saivat eniten vastaajia, mutta valinnat heidän takanaan tiivistyivät, sillä Sakari (18 %) ja Mauri (9 %) kasvattivat kannatustaan. Ehkä Mauri, joka erään vastaajan mukaan menestyy siksi, että hänellä on ”kaupparmiehen elkeitä”, on sellainen tyyppikuvaus, joka nykyisin menestyisi juuri rahan tekemisessä. Joku nuori oli kirjoittanut vastausriville tutkijalle kommentin, että ”mitä tarkoitat menestyksellä?” Tämän jälkeen hän oli eritellyt elämän osa-alueita, joilla eri moraalimallit menestyisivät ominaisuuksiensa ja kuvauksensa perusteella. Kysymyksen asettelu mahdollisti vastaajan pohtimaan ja arvottamaan, mitä elämässä menestyminen tarkoittaa.

Yli 40 % vastaajista ilmoitti muistuttavansa hyvin korkeamoraalista, maailmanlaajuisten eettisten periaatteiden mukaan toimivaa Auraa. Vastaavanlaisen tuloksen sai myös Niskanen tutkimuksessaan (1993, 96). Nuorten itsearviointituloksen luotettavuutta voinee epäillä jonkin verran. Ensiksikin tutkimustulokset (Kohlberg 1984) osoittivat, että hyvin harva ihmisistä edes ylittää kuudenteen moraalivaiheeseen koskaan elämässään. Toiseksi tässä tutkimuksessa saadut tulokset eivät puolla nuorten korkeamoraalista käyttäytymistä. Sen osoittivat matalahkolle tasolle jääneet keskiarvopistemäärät mittarissa, joka mittasi toimintaa kilpaurheilutilanteessa. Kysyttäessä, ketä tyyppihenkilöä itse toiminnassaan muistuttaa, vastaukset jakaantuivat useamman vaihtoehdon kesken, mikä kertoo myös siitä, ettei vastaajien voida yleistää olevan jollakin tietyllä ja korkealla moraalitasolla. Kolmanneksi nuorilla saattaa oma minuus olla vielä jäsenytymätön, jolloin ei osata objektiivisesti arvioida omaa käyttäytymistä ja arvomaailmaa. Toisaalta arvio omasta käyttäytymisestä ja sen motiiveista on jokaisen henkilökohtaisesti tekemä, eikä sitä silloin voi kiistää.

Sinänsä ei ollut yllättävää huomata, kuinka tyttöjen ja poikien välillä syntyi sen suhteen valinnoissa eroja, ketä he toiminnassaan omasta mielestään muistuttavat. Pojista yli puolet kertoi toimivansa omatunnon pohjalta sääntöjä ja maailmanlaajuisia eettisiä periaatteita noudattaen, kun taas tytöistä vajaa kolmannes vastasi toimivansa näin. Tyttöjen arviot itsestään hajaantuivat useamman mo-

raalimallin välille, sillä muun muassa hyvin itsekkäästi ja röyhkeästi toimivaa Mauria, vastasi muistuttavansa muutamat tytöt. Kehityspsykologisten teorioiden (Kohlberg 1984; Wahlström 1995) mukaan tavanomaista nuorille on, että he ovat voimakkaasti suuntautuneet kavereihinsa ja tekevät vastapalveluksina ystävyyskauppaa. Tähän perustuen ei ole yllättävää, että sekä tytöistä että pojista noin joka viides kertoi muistuttavan reilua, kaveruutta kunnioittavaa ja vanhemmilleen kuuliaista Einiä. Myöskään yllättävää ei ole, että tytöt ovat kirjoittaneet poikia useammin muistuttavansa kilttiä ja ihmissuhteissa vastavuoroisuuteen pyrkivää Saaraa, joka lunastaa ystävyytensä olemalla luotettava.

Sellaiset tilanteet, joissa oma moraalit ja arvomaailma joutuvat koetukselle, olivat yhtenä tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Liekö johtunut siitä, että tutkimuksen teemana oli kilpaurheilun maailma, josta kaikki alkupään kysymyksetkin pohjautuivat, olivat nuoret listanneet paljon moraalit koetteleviin tilanteisiin urheiluun liittyviä eettisiä valinnanpaikkoja. Kyseessä saattoi olla vaikkapa omaa kilpailusuoritusta hyödyttävä teko, joka mahdollisesti oli vastoin laji- ja kilpailusääntöjä tai yleistä hyvän periaatetta. Odottamatonta oli se, että kukaan vastaajista ei ollut pohtinut kysymystä laajemmin ihmisen ja ympäristön välisenä tai globaalina kysymyksenä.

Tämä tutkimus ei kerro sitä, millaisella tasolla nuorten kilpaurheilijoiden moraalitaju on. Joitakin viitteitä se kyllä antaa. Telama ja Laakso (1995, 280–281) ovat todenneet, että kilpaurheilun kulttuuri on sellainen, että siellä voidaan hyväksyä sellaisia tekoja, mitä tavallisessa arkielämässä ei hyväksyttäisi. Silti ei ole todettu sitä, onko näillä urheilijoilla ylempi moraalitaso muissa elämän osa-alueissa, vai säilyykö tämä kilpaurheilussa ilmenevä matala moraalitaso muuallakin arkisissa askareissa ja omassa elämänkulussa. Jos kilpaurheilua ja etenkin Olympia-aatetta on pidetty kehittyvän ja kansainvälistyvän urheilunuorison ihanteena, on syytä huomauttaa muun muassa näiden tutkimustulosten valossa, ettei se ainakaan moraalitajua ylevöitä. Nykypäivän urheilu onkin kaukana sen alkupe-
räisistä pyrkimyksistä ja tavoitteista (Erkkilä 1999, 62).

Opinto-ohjaajana toimiessa teroitetaan asiakkaalle tämän mahdollisuuksia ura- ja ammatinvalintakysymyksissä sekä henkilökohtaisessa kehittämisessä ihmi-

senä. Opinto-ohjaajan tulisi huomioida ohjattava kokonaisvaltaisena yksilönä, joka tarvitsee erilaisia haasteita kasvun ja kehittymisen tueksi elämän taitekohdissa. Koska nykyisin urheilijoiden urakehitystä tuetaan hyvin monin eri mahdollisuuksin, on tavallista, että myös opinto-ohjaajan asiakkaana on (huippu)kilpaurheilija. Tämän tutkimus voi osaltaan auttaa opinto-ohjaajaa ymmärtämään paremmin kilpaurheilun maailmaa ja urheilijaa oman elämänsä valintatilanteissa. Opinto-ohjaajakin voi omalta osaltaan olla tukihenkilönä urheilijalle ja ohjaamassa häntä tasapainoiseen ja eheään minuuteen.

Käsitykset hyvästä ja oikein toimivasta ihmisestä liittyvät opinto- ja uraohjaukseen tematiikkaan, kun mietitään eri ratkaisuvaihtoehtoja ihmisen elämäntilanteissa. Asioita joudutaan arvottamaan, jolloin vähemmän tärkeät on osattava erottaa tärkeämmistä. Opinto-ohjaaja ohjaa asiakastaan niille tiedonlähteille, joita hän tarvitsee ongelmakohtien ratkaisemiseksi. Opinto-ohjaaja voi myös olla se henkilö, joka avaa itsestään selvyyksinä pidettyjä asioita ja auttaa asiakastaankin kyseenalaistamaan ja näkemään asioita moniulotteisemmin. Työn tekemisen taustalla on aina jokin ideologia, ihmiskäsitys, opetus- tai toimintasuunnitelma, jossa on kiteytettynä hyvän kansalaisen tai ihmisen funktio. Tähän myös opinto-ohjaajan työ pohjautuu.

Lisäksi tämä tutkielma antaa liikunnanopettajille, valmentajille ja ohjaajille hyvää aineistoa ja kiinnittymispintaa koululiikunnassa, harjoitusleireillä sekä valmennustunneilla olevien nuorten urheilukäyttäytymisen analysointiin. Nuoren eettistä kehittymistä voidaan tukea monin eri tavoin, antamalla nuorelle vastuuta omasta ja ryhmän toiminnasta, keskustelemalla toiminnan taustoista ja seuraamuksista sekä harjoittamalla eri rooleja. Ohjaajien oma esimerkki on kaikista keskeisintä nuorten kohdalla. Siksi on ensiarvoisen tärkeää, että ohjaajan oma moraalitaju ei olisi kovin vääristynyt ja hänen arvopohjansa perustuisi vakaisiin ja kestäviin ratkaisuihin.

Tutkimus luo mahdollisuuksia ja herättää kiinnostusta jatkotutkimushaasteisiin. Esimerkiksi urheilijoiden omat kokemukset urheilukentiltä eivät tässä työssä tule autenttisina esille, jolloin yksi haaste voisi olla perehtyä tarkemmin niihin. Erityisesti tässä voisi perehtyä kilpaurheilun lopettaneisiin urheilijoihin, jotka kertoisi-

vat siitä, mitä urheilu on heille antanut, mitä se on ottanut, mitä kilpaurheilu on heille opettanut. Toinen mielenkiintoinen tutkimuskohde on nuoren urheilijan ja ohjaajan/ valmentajan välinen suhde, johon ei juurikaan kiinnitetty huomiota tässä tutkimuksessa. Esimerkiksi opinto-ohjaajan ja valmentajan merkitystä nuoren urheilijan kehittymiselle ihmisenä, urheilijana ja opiskelijana voisi syventää jatkotutkimuksella. Lisäksi yleisesti nyky-nuorten arvomaailma olisi hyvä tutkimuksen kohde opinto-ohjaajan näkökulmasta.

LÄHTEET

- Aho, S. 1995. Lukiolainen nuori. Nuorten moraalijattelu, minäkäsitys, sosiaaliset suhteet, kouluasenteet ja opiskelumotiivit sekä niiden muuttuminen lukioaikana. Turun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Julkaisu-sarja A:172.
- Aho, S. 1997. Moraalikehitys ja sosiaalinen käyttäytyminen. Teoksessa S. Aho & S. Laine Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava, 106–147.
- Airaksinen, T. 1987. Moraalifilosofia. Juva: WSOY.
- Airaksinen, T. 1993. Arvokeskustelu: välineet, sisältö ja retoriikka. Teoksessa T. Airaksinen, P. Elo, K. Helkama & B. Wahlström. Hyvän opetus. Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatus koulussa. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 9-31.
- Alkula T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Auvinen, P. 2004. Kilpailu lasten ja nuorten urheilussa: vertailututkimus 11 lajiliiton kilpailujärjestelmistä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Boxill, J. 2003. The Ethics of Competition. Teoksessa J. Boxill (toim.) Sports Ethics an anthology. Blackwell: Blackwell Publishing Company, 107–115.
- Butcher, R. & Schneider, A. 2001. Fair Play As Respect for the Game. Teoksessa W. J. Morgan, K. L. Meier & A. Schneider (toim.) Ethics in Sport. Champaign, IL: Human Kinetics, 21-48.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2000. Research Methods in Education. Lontoo: RoutledgeFalmer, 5. painos.
- Dunderfelt, T. 1998. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Erkkilä, K. 1999. Nuorten kilpaurheilijoiden moraalinen ajattelu ja eettiset arvostukset. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma.

- Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Harva, U. 1979. Moraalin ongelmia. 3. painos. Keuruu: Otava.
- Heikkonen, J. 1995. Moraali ja etiikka käytännössä. Juva: WSOY.
- Helkama, K. 1993. Nuoren kehittyvä etiikka. Teoksessa T. Airaksinen, P. Elo, K. Helkama & B. Wahlström. Hyvän opetus. Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatus koulussa. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 32–69.
- Hellsten, S. 1996. Eettinen kasvatus ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Kasvatuksen etiikka. Helsinki: Oy Edita Ab, 51–66.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1998. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy, 3.-4. painos.
- Hämäläinen, K. 2002. ” Ei kuitenkaan mikään diktaattori” – valmentajan valta ja vallan käyttö urheilijoiden kirjoituksissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Häyry, M. 2002. Hyvä elämä ja oikea käytös. Historiallinen johdatus moraalifilosofiaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ilmanen, K. 2004. Kilpaurheilun etiikka ja moraali. Teoksessa A. Mero, A. Nummela, K. Keskinen & K. Häkkinen. Urheiluvalmennus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 381–386.
- Jones, C. & McNamee, M. 2003. Moral Development and Sport: Character and Cognitive Developmentalism Contrasted. Teoksessa J. Boxill (toim.) Sports Ethics an anthology. Blackwell: Blackwell Publishing Company, 40–52.
- Kahila, S. 1993. Opetusmenetelmän merkitys prososiaalisessa oppimisessa— auttamiskäyttäytymisen edistäminen yhteistyöskentelyn avulla koulu liikunnassa. Studies in Sport, Physical Education and Health 29. Jyväskylän Yliopisto.
- Kohlberg, L. 1984. The Psychology of Moral Development. Volume II: The Nature and Validity of Moral Stages. San Fransisco: Harper & Row.

- Kohlberg, L. 1987. The Young Child as a Philosopher. Teoksessa L. Kohlberg (toim.) *Child Psychology and Childhood Education*. New York: Longman, 13–43.
- Koskinen, L. 1995. Mikä on oikein? Etiikan käsikirja. Suom. T. Lehtinen. Juva: WSOY.
- Kotkavirta, J. & Nyyssönen, S. 1996. *Ajatus. Etiikka*. Porvoo: WSOY.
- Kotkavirta, J. 2004. Urheilun moraali ja etiikka. Teoksessa K. Ilmanen (toim.) *Pelit ja kentät. Kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3/2004. Tampere: Domus Offset, 31–55.
- Kuusinen, J. 1995. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan—kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY, 311–322.
- Lairio, M. 1988. Nuoruusiän kehitystehtävät ja oppilaanohjaus. Sosiaalisesti määräytyneiden kehitystehtävien ratkaiseminen lukion aloitusvaiheessa ja opinto-ohjaajan käsityksiä toimenkuvastaan. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen tutkimuslaitoksen julkaisusarja A: 19.
- Launonen, L. & Puolimatka T. 2000. Sosiaalipedagogiikan ihmiskäsitykset ja etiikka. Kuopion yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 5/1999.
- Liimatainen, E. 2001. Prososiaalinen käyttäytyminen, minäkäsitys ja liikuntaharrastus 11- ja 17-vuotialla nuorilla. Jyväskylän yliopisto. LIKES Research Reports on Sport and Health 126. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Lindfelt, M. 1999. *Idrott och Moral. Reflektioner över idrottens ideal*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Lindfelt, M. 2001. Voiko tervettä sielua terveessä ruumiissa parantaa? Suom. Sironen, E. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.). *Urheilun etiikka ja arki*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 45–59.
- Lintunen, T. 2002. Eettisyyteen voi kasvattaa. *Liikunta ja tiede* 39:2, 8–9.
- McMorris, T. & McGonagle, D. 1990. Ethical values in sport—age group difference. Teoksessa R. Telama, L. Laakso, M. Pieron, I. Ruoppila & V. Vihko (toim.). *Physical education and life-long physical activity*.

- Proceedings of the Jyväskylä Sport Congress: Movement and Sport—a Challenge for Life-Long Learning, AIESEP World Convention, 17.-22.6.1989 University of Jyväskylä, Finland. Reports of Physical Culture and Health 73. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 167—175.
- Muukkonen, J. 3.10.2002. Kilpa- ja huippu-urheilun konferenssissa pohditaan urheilun pelisääntöjä. SLU, Liikunnan ja urheilun maailma 16/02. Saatavissa www.muodossa URL <http://www.slu.fi/verkkolehti/artikkeli/?ARTIKKELI_NUM=15685/ Luettu 20.1.2006.
- Niskanen, K. 1993. Millaisia moraaliarviomalleja nuoret valitsevat? Lapin yliopisto. Kasvatustieteenlaitos. Lisensiaattitutkielma.
- Nummenmaa, A. R. & Yli-Vakkuri M. 1996. Oppilaanohjaus eettisenä suhteena ja periaatteena. Teoksessa P. Pitkänen (toim.). Kasvatuksen etiikka. Helsinki: Oy Edita Ab, 131–140.
- Nuoren urheilijan ura. 2005. Suomen Olympiakomitea. Helsinki: SLU- paino.
- Ojanen, M. 2000. Hyvään elämään. Terapia ja sielunhoito II. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Pitkänen, P. 1996a. Arvo-osaaminen hyvän elämän taitona. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Kasvatuksen etiikka. Helsinki: Oy Edita Ab, 28–37.
- Pitkänen, P. 1996. Platon ja aikamme arvokasvatuksen tarpeet. Teoksessa J. Aaltola & P. Moilanen (toim.) Hyveet, dialogi ja kasvatus. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 24, 7-14.
- Pohjanheimo, E. 2005. Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Tampere: Tammer-Paino, 237–257.
- Polvi, S. 1998. Teenks´mä oikein? LIKES Research Reports on Sport and Health 110. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Pulkkinen, K. 2003. Liikkuvat lapset—analyysi lajiliittojen perustason koulutusmateriaaleista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu-tutkielma.

- Schwartz, S. H. 2005. Universalismi-arvot ja moraalisen universumimme laajuus. Suom. M. Ahokas. Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Tampere: Tammer-Paino, 216–236.
- Suomalainen huippu-urheilu 2000-luvulla. Strategia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi 2002–2006. 2002. Suomen Olympiayhdistys ry. Kainuun Sanomain Kirjapaino.
- Takala, A. 1997. Ihmiseksi kasvaminen. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tanner, K. 20.2.2003. Mihin lasten liikunta on menossa? SLU, Liikunnan ja urheilun maailma 3/03. Saatavilla www-muodossa <URL: http://www.slu.fi/verkkolehti/artikkeli/?ARTIKKELI_NUM=14988/ luettu 22.9.2003.
- Telama, R. 1987. Urheilu kasvatusympäristönä. Liikunta ja tiede 24:3, 114–117.
- Telama, R. & Laakso, L. 1995. Liikunta ja urheilu lasten ja nuorten sosiaalis-eettisen kehityksen ympäristönä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan—kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 275–288.
- Tirri, K. 1996. Opettajan ammatillinen moraalit. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Kasvatuksen etiikka. Helsinki: Oy Edita Ab, 119–130.
- Tirri, K. 2002. Opetustyön keskeiset eettiset ongelmakohdat. Teoksessa Etiikka koulun arjessa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 23–33.
- Turunen, I. 1996. Aristoteelinen hyve-etikka—näkökulma kasvatusfilosofiaan. Teoksessa J. Aaltola & P. Moilanen (toim.) Hyveet, dialogi ja kasvat. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 24, 15–23.
- Unelma hyvästä urheilusta- kalvosarja. Saatavilla www-muodossa <URL: <http://www.nuorisuomi.fi/kalvosarjat/> luettu 11.10.2004
- Uusitalo, H. 1995. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.
- Vainio, A. 2005. Moraalipsykologisia näkökulmia moraalitn muutokseen ja vaihteluun. Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologi-

- sia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Tampere: Tammer-Paino, 145–166.
- Venkula, J. & Rautevaara, A. 1993. Arvot ja nuorten arvopohdinta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vettenniemi, E. 2001. Heittäkää katukiviä, älkää keihästä! Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 149–161.
- Vikström, J. 2001. Lippu ja vihellyspilli. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 27–34.
- Vilhu, J. 1987. Miten urheilu kasvattaa? Liikunta ja tiede 24:3, 130–132.
- Wahlström, R. 1995. Moraalikehitys ja moraalikasvatus. Teoksessa J. Kuusinen (toim.) Kasvatuspsykologia. 4. painos. Juva: WSOY, 171–190.

Liite 1. Kyselylomake

Arvoisa vastaaja!

Ihmiset ovat aina olleet eri mieltä siitä, millainen on hyvä ihminen ja miten hän toimii elämässään.

Tämä testi on jaettu kahteen osioon. Ensimmäisessä osiossa on urheiluun liittyviä tilanteita, joiden vastausvaihtoehdoista valitset sen, joka **eniten vastaisi omaa käyttäytymistäsi** kyseisessä tilanteessa.

Toisessa osiossa kysyn **sinun mielipidettäsi hyvästä, oikein toimivasta ihmisestä**. Vastaa jokaiseen kysymykseen oman mielipiteesi pohjalta, niin kuin sinusta tuntuu oikeimmalta. Sinun ei tarvitse laittaa nimeäsi kaavakkeeseen. Kaikki tiedot tulevat Jyväskylän yliopistossa tehtävään kasvatustieteen pro gradu- tutkimukseen ja ne käsitellään luottamuksellisesti sekä nimettöminä.

Kiitos avustasi!

1. Koulun nimi: _____

2. Sukupuolesi: tyttö ____ poika ____

3. Urheilulajisi: _____

4. Parhaat saavutukset: _____

LUE HUOLELLA LÄPI JOKAINEN NUMEROITU KYSYMYS. VASTAA VAIN YHTEEN VAIHTOEHTOON(merkitty kirjaimin a,b..). **YMPYRÖI VALITSEMASI VAIHTOEHTO.**

1. Viestijoukkueeseen mahtuu neljä hiihtäjää. Karsinnoissa testataan viiden hiihtäjän aikoja. Sinulle saadaan huomattavasti parempi aika kuin itse saat omalla kellollasi. Tiedät varmasti, että itse ottamasi huonompi aika on oikea. Virheellisesti otetulla ajalla pääset joukkueeseen. Mitä teet?
 - a) Ilmoitan virheestä heti ja jään pois joukkueesta
 - b) Ilmoitan virheestä, mutta haluan uusinnan
 - c) Ilmoitan virheestä kilpailun jälkeen
 - d) En puhuisi mitään

2. Kyseessä on **luokkasi mestaruushiihdot**. Olet seuraamassa viestihiihdon viimeistä osuutta. Joukkueesi johtaa, mutta perässä tuleva hiihtäjä lähestyy uhkaavasti. Kohdallasi katkeaa takana tulevan kilpailijan sauva. Mitä teet?
 - a) Annan oman sauvani hänelle
 - b) Annan sauvani, mutta viivyttelen tarkoituksella
 - c) En ole huomaavina häntä
 - d) En lainaa sauvaani kilpailevan joukkueen hiihtäjälle

3. Kyseessä on **junioreiden Suomen mestaruushiihdot**. Olet seuraamassa viestihiihdon viimeistä osuutta. Joukkueesi johtaa, mutta perässä tuleva hiihtäjä lähestyy uhkaavasti. Kohdallasi katkeaa takana tulevan kilpailijan sauva. Mitä teet?
 - a) Annan oman sauvani hänelle
 - b) Annan sauvani, mutta viivyttelen tarkoituksella
 - c) En ole huomaavina häntä
 - d) En lainaa sauvaani kilpailevan joukkueen hiihtäjälle

4. Edelläsi on lähtenyt suunnistamaan pahin kilpailijasi. Hän liukastuu ja kaatuu kalliolla. Luultavasti hän on loukannut itsensä. Tulet paikalle eikä muita ole näkyvissä. Mitä teet?
 - a) Keskeytän oman kilpailuni ja jään auttamaan häntä.
 - b) Jatkan kilpailua, mutta ilmoitan tapahtuneen seuraavalla järjestäjien miehityllä rastilla
 - c) Jatkan kilpailua puuttumatta asiaan

5. Olet saanut kilpailussa edelläsi lähteneen hiihtosuunnistajan kiinni. Olet pyytänyt jo kolme kertaa ohitustilaa, mutta edellä oleva kilpailija ei ole antanut sinulle tilaa ohitukseen. Mitä teet?
 - a) Yritän ohittaa sääntöjen mukaan
 - b) Vetoan järjestäjiin, että edellä oleva hiihtosuunnistaja hylätään, jos hän ei väistä
 - c) Hiihdän tahallani edellä olevan kilpailijan suksen kannoilla
 - d) Huitaisen sauvalla, jotta edellä oleva hiihtosuunnistaja väistäisi

6. Jalkapallo-ottelussa vastustajasi kamppaa sinut. Tuomari ei tee tilanteessa mitään. Mitä teet?
 - a) Koston vastustajalleni sopivassa tilanteessa
 - b) Jatkan ottelua tilanteesta huolimatta
 - c) Annan tuomarin kuulla kunniansa

7. Olet hyökkäävä pelaaja ja saat kiekon ensimmäistä kertaa. Puolustaja kuitenkin ajaa sinut rajusti jalkoihin kohdistuvalla taklauksella sivuun. Mitä teet?
 - a) Jatkan peliä enkä valita
 - b) Koston heti
 - c) Taklaan sopivassa tilanteessa takaisin vastustajaani
 - d) Vetoan erotuomariin

8. Pallo ylittää sivurajan. Tuomari näkee tilanteen huonosti ja antaa sivurajaheiton omalle joukkueellesi. Olit lähellä näkemässä tilanteen ja tiedät, että heitto olisi kuulunut toiselle joukkueelle, mitä teet?
 - a) Kerron erotuomarille ja luovumme heitosta
 - b) Jatkan pelaamista, sillä tuomarin tehtävä on tuomita

9. Tuomari ei nähnyt selvästi tennisvastustajasi ykkösyöttöä ja tuomitsee sen ulosmenneeksi. Itse näit, että syöttö oli sisällä ja siis läpisyöttö. Mitä teet?
 - a) Ilmoitan tuomarille ja menetän samalla pisteet
 - b) Jatkan pelaamista, sillä tuomarin tehtävä on tuomita peliä

10. Pelaat tennisottelua **junioreiden Suomen mestaruudesta** ja vastustajaltasi katkeaa mailan jänneet monta kertaa. Hänellä ei ole enää ehjää mailaa. Sinulla on samanlaisia mailoja mukanas. Mitä teet?
 - a) Lainaan hänelle huonoimman mailani
 - b) Lainaan hänelle toiseksi parhaimman mailani
 - c) En lainaa mailaani, sillä siten voitan ottelun

11. Pelaat tennisottelua **oman koulusi mestaruudesta** ja vastustajaltasi katkeaa mailan jänneet monta kertaa. Hänellä ei ole enää ehjää mailaa. Sinulla on samanlaisia mailoja mukanas. Mitä teet?
 - a) Lainaan hänelle huonoimman mailani
 - b) Lainaan hänelle toiseksi parhaimman mailani
 - c) En lainaa mailaani, sillä siten voitan ottelun

12. Pelaat sulkapalloa ja vastustajasi on tyyne ja itseriittoisa. Olet pisteen päässä voitosta. Vastustaja si lyö pallon pitkäksi, mutta samalla se koskettaa inua. Vastustajasi ei huomaa tätä. Ylimenneestä pallosta saisit pisteen. Pallon osuessa pelaajaan lyönti uusitaan. Kerrotko pallon osuneen sinuun?
- Aina
 - Joskus
 - En koskaan
13. Oma joukkueesi on saanut pallon haltuunsa kovalla taklauksella eikä tuomari huomaa, Taklattu pelaaja ei ole pystynyt nousemaan kentän pinnasta vähään aikaan. Pallo on edelleen sinun joukkueellasi. Sinä saat pallon taklatun pelaajan lähellä ja sinulla on mahdollisuus edetä maalia kohti. Mitä teet?
- Jatkan peliä välittämättä taklatusta ja yritän tehdä maalin
 - Pysäytän pelin esim. potkaisemalla pallon ulos kentältä

MERKITSE MITEN TÄRKEÄÄ SINUSTA ON SE, ETTÄ **SINÄ ITSE OLET:**

(Ympyröi sinuun sopiva vaihtoehto)

	Erittäin tärkeä	Tärkeää	Vähän tärkeää	Ei ollenkaan tärkeä
- Taitava liikuntalajeissa	1	2	3	4
- Hyväkuntoinen (fyysisesti kestävä)	1	2	3	4
- Voimakas	1	2	3	4
- Nopea	1	2	3	4

SEURAAVASSA OSIOSSA ON ESITETTY VÄITTEMIÄ, JOIHIN PYYDÄN SINUA VASTAAMAAN YMPYRÖIMÄLLÄ JOKIN NUMERO ASTEIKOLLA 1-5 SEURAAVASTI:

1= täysin samaa mieltä väittämän kanssa, 2= melkein samaa mieltä väittämän kanssa, 3= en osaa sanoa, 4= melkein eri mieltä väittämän kanssa, 5= täysin eri mieltä väittämän kanssa

Väittämät	Täysin samaa mieltä	1	2	3	4	Täysin eri mieltä	5
1. Huipputasolla urheiltaessa on hyväksyttävää, että sääntöjä yritetään kiertää.	1	2	3	4	5		
2. Jos vastustaja ottelee epärehellisesti, on oikein antaa samalla mitalla takaisin.	1	2	3	4	5		
3. Urheiltaessa huipputasolla ei voi pärjätä reilulla ja rehdillä pelillä.	1	2	3	4	5		
4. Väkivalta kuuluu tiettyihin urheilulajeihin.	1	2	3	4	5		
5. Tiettyjen lajien harrastamisessa ei voi välttää loukkaantumisia	1	2	3	4	5		

HALUAT OLLA HYVÄ IHMINEN JA TOIMIA OIKEIN.

Miksi? _____

3. Kenen heistä ajattelet **parhaiten** menestyvän elämässään? Nimi: _____

Miksi? _____

4. Jos joskus **et halua toimia oikein**, niin kerro, missä tilanteissa ja miksi? _____

5. Millainen on sinun mielestäsi hyvä ihminen? _____
